

ศึกษาประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน
อำเภอซุซันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

A STUDY OF THE ANCESTRAL SACRIFICE TRADITION IN SANO
SUB-DISTRICT, KHUKHAN DISTRICT, SISAKET PROVINCE

พระอธิการคำผิง ขนฺติโก (พรมชาติ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน
อำเภออุซันร์ จังหวัดศรีสะเกษ

พระอธิการคำผิง ขนฺติโก (พรมชาติ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

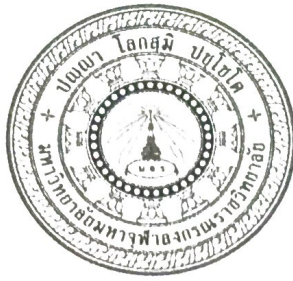
A Study of the Ancestral Sacrifice Tradition in Sano Sub-District,
Khukhan District, Sisaket Province

Phra AtikarnKumphon Khantiko (PhromChart)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นักศึกษานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาประเพณีแห่นมไฟปู้ตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอู่ชิ้น จังหวัดศรีสะเกษ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิโกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระธรรมโมลี, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร.สุชาติ บุชย์ชฎานนท์)

กรรมการ

(ผศ. ดร.แสง นิลنامه)

กรรมการ

(พระอธิการเวียง กิตติวณฺเณ, ดร.)

กรรมการ

(ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระอธิการเวียง กิตติวณฺเณ, ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระอธิการคำผาง ขนติโก)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาประเพณีแห่นมไฟป่าของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอู่ซัน จังหวัดศรีสะเกษ
- ผู้วิจัย** : พระอธิการคำผิง ขนดีโก (พรหมชาติ)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระอธิการเวียง กิตติวัฒน์, ดร., พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา), M.A. (Pali Literature), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
  - : ดร.ธนรัฐ สะอาดเยี่ยม, พธ.บ. (สังคมศึกษา), M.A. (Buddhist Studies), M.Phil. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมแห่นมไฟป่าเพื่อศึกษาประเพณีแห่นมไฟป่าของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอู่ซัน จังหวัดศรีสะเกษ และเพื่อศึกษาคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีแห่นมไฟป่าที่มีต่อชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอู่ซัน จังหวัดศรีสะเกษ วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลต่างๆ ตลอดจนได้ลงสำรวจพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่มีการประกอบพิธีแห่นมไฟป่า และได้เข้าสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมตลอดถึงได้ทำการสัมภาษณ์ พ่อเจ้าผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้ร่วมในพิธีกรรม ที่มีการจัดขึ้นในชุมชนด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลวิจัยพบว่าความเชื่อเกิดจากปัญหาในการดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยเข้าใจว่ามีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไป จึงมีการทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพอใจ เมื่อปัญหาคลี่คลาย จึงแสดงความกตัญญูตเวทีด้วยการเช่นสรวงบูชา หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ ความเชื่อถืออย่างนี้เรียกว่า “คติผีสงเทวดา” ซึ่งเป็นคติศาสนาดั้งเดิมก่อนวิวัฒนาการมาเป็นศาสนาตั้งเช่นปัจจุบัน

สมัยก่อนพุทธกาลประชาชนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันมีความเชื่อตามคติผีสงเทวดาหรือวิญญาณ นิยมว่าวิญญาณมีอยู่จริง มีการทำพิธีบวงสรวงเพื่อขอความอารักขาในกิจการที่ตนทำ ดังนั้นระบบความเชื่อจึงมีอยู่และสอดแทรกในวิถีชีวิตโดยผสมผสานเข้ากับหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

พิธีกรรมแห่นมไฟป่าของชาวอีสานถือเป็นธรรมเนียมที่ทุกชุมชนต้องปฏิบัติโดยจะกำหนดเขตพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งให้เป็นพื้นที่พำนักของผีป่าโดยเลือกพื้นที่ที่มีสภาพป่าหนาที่พร้อมครีมีสัตว์ป่าชุกชุมและมีพรรณไม้หลากหลายที่เป็นเนินโคกหรือดอนน้ำท่วมไม่ถึงโดยสร้างโรงเรือนเล็กๆ หรือศาล (ตูป) ให้อยู่มีความสำคัญเพื่อให้ผีหรือวิญญาณได้อยู่อาศัยเป็นที่เคารพบูชา เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม ทำให้จิตใจดี เพื่อการเสี่ยงทาย ผลพลอยได้คือเกิดความสนุกสนานรื่นเริง ในขณะบวงสรวง

คือมีการฟ้อนรำ สนุกสนาน เกิดความสามัคคีในชุมชนเมืองประกอบคือ ตูบผีปู้ตา ผู้เซ่นผีปู้ตาหรือพ่อจ๋า ผู้เซ่นเครื่องเซ่น นิยมจัดขึ้นในวัน ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

หมู่บ้านโสน เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลโสน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชาวลาวอพยพมาตั้งถิ่นฐาน การอพยพมาได้นำพาศาสนา ความเชื่อ และประเพณีมาด้วย ในพิธีกรรมการเซ่นผีปู้ตาได้ผสมผสานทั้งสามสิ่งนี้เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน และชาวบ้านได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันพิธีกรรมจัดขึ้นที่ศาลปู้ตา มุ่งหมายเพื่อเป็นที่เคารพสักการ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในการดำเนินชีวิต เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารเพื่อความความเป็นระเบียบ ความสามัคคี ความมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามจัดขึ้นในเดือน ๓ และเดือน ๖ ของทุกปี

ประเพณีเซ่นผีปู้ตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ มีคุณค่าและอิทธิพลต่อชาวบ้านโสน เชื่อว่าข้าวปลาอาหารจะอุดมสมบูรณ์เป็นที่เคารพสักการ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจในการประกอบสัมมาอาชีพ ในการดำเนินชีวิตมีความหวังแห่งทรัพยากรและถิ่นฐานเกิดความเป็นระเบียบ ความสามัคคี ความมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และรักษาไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม

Thesis Title : A Study of the Ancestral Sacrifice Tradition in Sano Sub-District, Khukhan District, Sisaket Province

Researcher : Phra Atikarnkumphong Khantiko (Phromchart)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Athikarnweang Kittivanno, Dr.,
B.A. (Teaching Social Studies), M.A. (Pali Literature),
Ph.D. (Pali & Buddies Studies)

: Dr. Thanarat Sa-ard-iam, B.A. (Social Studies), M.A.
(Buddhist Studies), M.Phil. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 18, 2019

Abstract

This thesis aimed to study the belief and rite performed to offer sacrifices to spirits (the rite performed to offer sacrifices to grandfather ghosts), to study the belief and tradition performed to offer sacrifices to spirits of Sano villagers in Sano sub-district, Khukhan district, Sisaket province and to study value and influence of the rite performed to offer sacrifices to grandfather ghosts of Sano villagers in Sano sub-district, Khukhan district, Sisaket province. The research was conducted with qualitative research technique and its methodology was based on studying from Tripitaka (Buddhist scriptures), documents, and related research studies shown in different data sources including making a field trip to survey and collect data in the areas that the rite is performed, participatory observation, interviewing a person who acts as a leader of the sacrifice (called Por Jam) in the community. In-depth interview was used in the research methodology.

The research results found that the belief was from problems in living a life of people. They understood that a mystery power above nature is the cause of what and how things are. Therefore, they should do something to please that power. Once problems were solved, they expressed their gratitude by offering sacrifices or perform different rites. Such belief is called “attitude towards spirits and angels” which was religious attitude in the ancient times before evolved to be current religious attitude.

Before Buddhist era, people living in the land called Thailand at present had belief based on attitude towards spirits and angels. It was widely believed that

spirits really existed and rites were performed to sacrifice in order to ask for guardian or protection for all activities that they did. Thus, the system of belief is maintained and intervened in the way of life by blending to daily life practices.

The grandfather ghost rite of people in the northeastern part of Thailand (Isan) is the tradition that all communities have to practice by expecting a part of forest areas to be a place for grandfather ghosts to stay. The chosen area must be thick forest where many wild animals are living with a lot of diversified plants. The place has to be a mound or highland that cannot be flooded. A small house or spirit house (Toob) is built so that ghosts or spirits can live in and people come to make worship and it is going to be a place where a rite can be performed to nurture people's minds or for fortune telling. Moreover, this can lead to enjoyment as during the sacrifice is offered, dances and amusement take place which enable harmony in communities. The components in the rite are a spirit house of grandfather ghosts (Toob of grandfather ghosts), a person who acts as a leader of the grandfather ghosts sacrifice (Por Jam), and other people who provide things used in the sacrifice. The rite is typically held on the 3rd day of the waxing moon on the 3rd Thai lunar month of every year. Sano village is one of villages in Sano sub-district. It is located in the southwest of Khukhan district in Sisaket province. People in the village are Laotians who evacuated to settle down. The evacuation of Laotians at that time brought religion, belief and tradition with them. The rite of sacrificing grandfather ghosts blends all these beliefs and villagers have kept practiced this until today. The rite is held at the spirit house of grandfather ghosts aiming to make worship and used as a spiritual anchor for living a life, for maintaining fertility of food, for peace and order, for unity and social responsibility. In order to carry on good tradition and nice culture, the rite is held on the 3rd and the 6th of Thai lunar month every year.

The rite of sacrificing grandfather ghosts of villagers living in Sano village, Sano sub-district, Khukhan district in Sisaket province has value and influence on the villagers. By doing this, it is believed that agricultural products will be fruitful. The traditional rite is greatly respectful and acts as a spiritual anchor for earning a living and living a life. It encourages a sense of protection and belonging in resources and hometown, peace and order, harmony, sense of social responsibility, and maintaining nice tradition and beautiful culture.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโนน ตำบลโนน อำเภอบุซัน จังหวัดศรีสะเกษ” สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี เพราะได้รับคำชี้แนะ แก้ไข ตรวจสอบจากพระอธิการเวียง กิตติวัฒน์, ดร.ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ และดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม กรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความเมตตาของท่านทั้งสองไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ทุกท่าน ที่ได้อำนวยความสะดวกในการศึกษาเล่าเรียนครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนอาสาสมัครที่ได้อุปถัมภ์ปัจจัยสี่ในการศึกษาเล่าเรียนในครั้งนี้

หากงานวิจัยนี้จะพียงมีคุณความดีและคุณประโยชน์ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาแด่คุณพระศรีรัตนตรัย คุณครู อาจารย์ ผู้มีพระคุณผู้มีอุปการคุณ ญาติสนิทมิตรสหาย ขออานิสสงและผลในคุณงามความดีที่เกิดจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จงมีอานิสสงทั่วถึงกันทุก ๆ ทานเทอญ

พระอธิการคำผง ขนฺติโก (พรมชาติ)

๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ คำจำกัดความนิยามศัพท์	๔
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕
๑.๗ ทบทวนเอกสารในการวิจัย	๖
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย	๑ ๓
๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ ความเชื่อและพิธีกรรมการแซนผีปู่ตา	๑๕
๒.๑ ความเชื่อ	๑๕
๒.๑.๑ แนวคิดเรื่องความเชื่อ	๑๖
๒.๑.๒ นิยามและความหมายของความเชื่อ	๑๗
๒.๑.๓ ความเชื่อของมนุษย์โบราณ	๑๘
๒.๑.๔ ความเชื่อของชาวพุทธที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผี	๒๒
๒.๑.๕ ความเชื่อของชาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผี	๒๖
๒.๑.๖ ความเชื่อเรื่องผีอื่นๆ ของชาวอีสาน	๒๘
๒.๑.๗ ประโยชน์และโทษของความเชื่อ	๓๐
๒.๒. พิธีกรรมการแซนผีปู่ตาในจังหวัดศรีสะเกษ	๓๑
๒.๒.๑ ความเป็นมาของศาลปู่ตา	๓๑
๒.๒.๒ นิยามและความหมายของพิธีกรรมการแซนผีปู่ตา	๓๔
๒.๒.๓ ความสำคัญของพิธีกรรมการแซนผีปู่ตา	๓๔
๒.๒.๔ ความมุ่งหมายของพิธีกรรมการแซนผีปู่ตา	๓๕
๒.๒.๕ องค์ประกอบของพิธีกรรมการแซนผีปู่ตา	๓๖

	๒.๒.๖ ประโยชน์ของพิธีกรรมการแซนผีปู้ตา	๓๗
	๒.๒.๗ ประเพณีและพิธีกรรมอื่นๆ ของชาวพุทธในจังหวัดศรีสะเกษ	๓๘
	๒.๒.๘ สรุป	๔๒
บทที่ ๓	ประเพณีแซนผีปู้ตาของชาวบ้านโนนตำบลโนน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ	๔๔
	๓.๑ สภาพทั่วไปของตำบลโนน	๔๔
	๓.๑.๑ การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านโนน	๔๗
	๓.๑.๒ วัดบ้านโนน วัดประจำหมู่บ้าน	๔๘
	๓.๒ พิธีกรรมการแซนผีปู้ตาของชาวบ้านโนน	๔๙
	๓.๒.๑ นิยามและความหมายของการแซนผีปู้ตา	๔๙
	๓.๒.๒ ความเป็นมาของศาลปู้ตา	๕๐
	๒.๒.๓ ความมุ่งหมายของพิธีกรรม	๕๑
	๓.๒.๔ ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม	๕๒
	๓.๒.๕ เครื่องไหว้หรือเครื่องบูชา	๕๒
	๓.๒.๖ ผู้ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรม	๕๓
	๓.๒.๗ คำขอขมาหรือคำขอคาราวะปู้ตา	๕๔
	๓.๒.๘ การเสี่ยงทายและเครื่องเสี่ยงทาย	๕๔
	๓.๒.๙ การบ่นปู้ตา	๕๔
	๓.๒.๑๐ การแก้บนปู้ตา	๕๕
	๓.๒.๑๑ สรุป	๕๕
บทที่ ๔	คุณค่าและอิทธิพลของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนน ตำบลโนน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ	๕๖
	๔.๑ ด้านปัจเจกบุคคล	๕๖
	๔.๑.๑ คุณค่าของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านปัจเจกบุคคล	๕๗
	๔.๑.๒ อิทธิพลของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านปัจเจกบุคคล	๕๗
	๔.๒ ด้านเศรษฐกิจ	๕๘
	๔.๒.๑ คุณค่าของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านเศรษฐกิจ	๕๙
	๔.๒.๒ อิทธิพลของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านปัจเจกบุคคล	๕๙
	๔.๓ ด้านสังคม	๕๙
	๔.๓.๑ คุณค่าของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านสังคม	๖๐
	๔.๓.๒ อิทธิพลของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านสังคม	๖๐
	๔.๔ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม	๖๑
	๔.๔.๑ คุณค่าของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านประเพณี และวัฒนธรรม	๖๒
	๔.๔.๒ อิทธิพลของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านประเพณี และวัฒนธรรม	๖๒

บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย	๖๔
	๕.๑. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖๔
	๕.๒. วิธีดำเนินการวิจัย	๖๔
	๕.๓ สรุปผลการวิจัย	๖๔
	๕.๔. อภิปรายผลการวิจัย	๖๙
	๕.๒. ข้อเสนอแนะ	๗๑
บรรณานุกรม		๗ ๒
ภาคผนวก		
	ภาคผนวก ก หนังสือแนะนำ	๗๗
	ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๙๑
	ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์	๙๕
	ภาคผนวก ง ภาพประเพณีแซนผีปู้ตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอชูขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ	๑๐๐
ประวัติผู้วิจัย		๑๐๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ		พระวินัยปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
คำย่อ		พระสุตตันตปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อง.สตุตค.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.เปต. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนโบราณเชื่อกันว่าวิญญาณคือผี มีทั้งผีดีผีร้าย วิญญาณดีที่เข้าชั้นวิเศษสุด คือเมื่อยังมีสังขารอันสมบูรณ์สิ่งสู่อยู่ได้พากเพียรสมสร้างแต่ความดี ใญ่บุญสุนทาน ประกอบด้วยเมตตาธรรม มีความละเอียดรอบาป เทพที่อยู่เบื้องบนซึ่งอาจเป็นพระพรหม พระศิวะ หรือพระเป็นเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งก็จะให้เทพดาผู้เป็นบริวารเชิญวิญญาณนั้นไปสู่สวรรค์ ส่วนวิญญาณชั้นดีแต่ไม่ถึงขั้นพิเศษสุดก็ควนเวียนอยู่ในเมืองมนุษย์ แต่เพราะปราศจากสังขารจึงไม่อาจมองเห็นตัวได้ วิญญาณดีเหล่านี้วนเวียนอยู่เพื่อรอการอุทิศหรือเกิดใหม่ คือมีสังขารใหม่ ได้สิ่งสู่อยู่ต่อไปอีก เกณฑ์ดังกล่าวนี้ใครเป็นผู้กำหนดก็ไม่รู้ได้ ไม่สนใจจะรู้ คงยอมรับรู้และเชื่อกันแต่ว่าวิญญาณหรือผีตามที่ว่ามานั้นเป็นผีที่ดีไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร ถ้ารู้จักกราบไหว้และเซ่นสรวงด้วยความคารวะ ผีดีทั้งหลายเหล่านั้นก็มีแต่จะให้คุณ ความเชื่อดังกล่าวมานี้เอง คือที่มาแห่งการเคารพนับถือของคนโบราณ ซึ่งผีที่รอการอุทิศส่วนกุศลนี้ในเรื่องอบายภูมิถือว่าอยู่ในนรกสุดท้ายเรียกว่า นรกปรทัตตูปชีวี^๑

ความเชื่อเรื่องผีสังนางไม้ เปรต และอสุรกาย เป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด คือเชื่อว่าสัตว์โลกทั้งหลาย トラบที่ยังไม่สิ้นกิเลสจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในกามภูมิ รูปภูมิและอรุภูมิอย่างไม่มีที่สิ้นสุด อันเป็นผลมาจากความเชื่อมั่นในชาตินี้และชาติหน้า ผีสังนางไม้ ผีบ้านผีเรือน หรือพระภูมิเจ้าที่ ถ้าจะถือเอาความเชื่อในเรื่องนรกสวรรค์แล้วพวกนี้คือปรทัตตูปชีวี เปรตที่มีอกุศลเบาบาง ในบางครั้งมนุษย์อาจมองเห็นรูปร่างได้บ้าง เช่น เห็นว่ารูปร่างสูงใหญ่ สูงชะลูด ดำทะมึน หรือรูปร่างผอมโซ ส่วนผีบรรพบุรุษและเจ้าผีเป็นผู้ที่อยู่ต่ำจากเมืองฟ้าลงมา มีที่อยู่อาศัยและสภาพความเป็นอยู่แตกต่างไปจากเทวดาที่อยู่บนสวรรค์ หรือเทวดาที่อยู่ในเมืองฟ้าจะมีหัวหน้าหรือผู้ปกครองที่แน่นอน เช่น เทวดาที่สถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จะอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของพระอินทร์ มีการกล่าวกันว่าก่อนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะจุติลงมาเป็นมนุษย์ ก็เป็นเทวดาอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต ส่วนผีบรรพบุรุษและเจ้าผีจะอาศัยอยู่ตามบ้านเรือนหรือบนต้นไม้หรือในอากาศ ในบางครั้งคนก็จะไปสร้างที่อยู่อาศัยให้ พระภูมิเจ้าที่จึงเป็นผีนอกบ้านที่ใกล้ชิดกับคนในละแวกบ้าน ที่ทุกคนจะต้องเคารพสักการะเวลามีงานที่เกี่ยวข้องกับคนในหมู่บ้านจะต้องจุดธูปบอกเจ้าที่เจ้าทางให้รับทราบ หรือจัดเครื่องเซ่นไปวางไว้ที่ศาลประจำหมู่บ้าน เมื่อเกิดเจ็บป่วยหรือมีความทุกข์ต้องการความช่วยเหลือจากท่าน ก็ใช้วิธีจุดธูปบนบานศาลกล่าวพระภูมิเจ้าที่ซึ่งถือว่าเป็นผีบรรพ

^๑ อก.สศตค. (ไทย) ๒๔/๑๗๗/๓๒๖.

บุรุษ และในปัจจุบันความเชื่อเรื่องภูติผีปีศาจยังแนบแน่นอยู่กับคตินิยมของคนไทยแม้แต่ทางบ้านเมืองยังมีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องภูติผีอยู่ไม่น้อยในรอบปีหนึ่ง ๆ เช่น การบวงสรวงพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง และพระหลักเมือง ล้วนเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อในเรื่องภูติผีปีศาจทั้งสิ้น^๒

ตั้งแต่ตีการค้าบรรพ์คนเห็นความเป็นไปในสังขารชาติว่ามีอำนาจรุนแรง ยากแก่ที่จะควบคุมเอาไว้ได้ แล้วก็มักจะมาร่วมมือกับมนุษย์ด้วย คนจึงจำเป็นต้องสร้างสรรค์ ให้เกิดมีผีขึ้นเพราะด้วยความกลัวและต้องการให้ผีบางชนิด โดยเฉพาะพวกผีฟ้าและพวกเจ้าผี มีหน้าที่เป็นใหญ่ เกี่ยวข้องกับข้อติดขัดเดือดร้อนซึ่งมีอยู่เสมอในความเป็นไปแห่งชีวิตของคน และหาความแน่นอนไม่ได้ เมื่อสร้างขึ้นมาแล้ว ถ้ามีเรื่องเดือดร้อนติดขัดอย่างใดก็จะอาศัยท่านเป็นที่พึ่ง ไม่ว่าจะเหวใจเหมือนเมื่อก่อนเมื่อยังไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เหตุนี้จึงได้เกิดมีผีขึ้นมามากมาย เช่น ผีเจ้า ผีนาย ผีบ้าน ผีเรือน ผีปู่ย่า ผีมหะสิทธิ์หลักเมือง ผีฟ้า ผีแถน หรือผีที่ชาวบ้านนับถือเฉพาะถิ่น ส่วนผีอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผีร้ายที่คอยมุ่งทำลาย เบียดเบียนให้เกิดโทษภัยอยู่เนื่อง ๆ เช่น ผีปอบ ผีเปรต ผีฟ้า เป็นต้น

ความเชื่อผีของคนไทยปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่อดีต แม้ในพระราชพิธีก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีอยู่ไม่น้อย เช่น การเซ่นสรวงพระทรงเมืองพระหลักเมือง ก็ล้วนเป็นพิธีที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีทั้งสิ้น ส่วนในภาคอีสานนั้นพบว่ามีความเชื่อเรื่องผี หรือวิญญาณอย่างเหนียวแน่น แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีบทบาทมาก แต่ก็ไม่ได้ลบล้างความเชื่อผีแต่อย่างใด^๓

ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตา คือการเลี้ยงส่งเวรผีเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน ความเชื่อเหล่านี้ น่าจะมีมานานแล้ว สันนิษฐานว่าคงมีมานานเป็นพันปีแล้ว เพราะการนับถือผีบางเทวดานั้นมีมาก่อนการนับถือศาสนา ในภาคอีสานตามหมู่บ้านต่างๆ แต่ละท้องถิ่นเราจะเห็นว่ามีศาลเจ้าพ่อหรือตูปู่ตาประจำอยู่นอกหมู่บ้านเสมอ ชาวอีสานถือว่าเป็นประเพณีไทยจำเป็นที่ขาดไม่ได้ ถ้าปีใดบังเอิญไม่ได้เลี้ยงหรือแซนผีปู่ตาหากเกิดเหตุเภทภัยขึ้นแก่ชาวบ้าน ก็มักจะโทษกันว่าเป็นเพราะไม่ได้แซนผีปู่ตา ด้วยความเชื่อแบบนี้ชาวบ้านจึงพากันทำพิธีกรรมแซนผีปู่ตานี้ขึ้นมาตราบนานเท่าทุกวันนี้ ที่ตั้งตูปู่ตาหรือศาลผีปู่ตา แต่ละท้องถิ่นจะตั้งไว้ตามภูมิพื้นที่ของหมู่บ้านเช่น เป็นที่ดอนมีป่าหนาทึบที่ลุ่มน้ำมีป่าและลำห้วยแล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละหมู่บ้าน เรียกชื่อต่างๆกันไปเช่น ดงผีปู่ตา ดงปู่ตา ดอนผีปู่ตา ดอนปู่ตาเชื่อกันว่าสถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใครจะไปบุกรุกกล้าตัดต้นไม้หรือแสดงกิริยาอาการอันหยาบคายหรือพูดคำหยาบในบริเวณนั้นไม่ได้ ผีปู่ตาจะทำโทษให้มีอันเป็นไปทันที

ผู้แซนผีปู่ตา ชาวบ้านจะเรียกผู้นำทำพิธีกรรมนี้ว่า เฒ่าจ้ำ ตาจ้ำ ปั้นเข้าจ้ำ ขะจ้ำ หรือตาจ้ำ ตามแต่ละท้องถิ่นจะเรียกเมื่อถึงเทศกาลแซนผีปู่ตาประจำปีเฒ่าจ้ำมีหน้าที่ป่าวประกาศเตือนให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้ทราบเพื่อจะเตรียมข้าวของต่างๆในการแซนหรือบวงสรวงผีปู่ตา ประเพณีไทยแซนผีปู่ตาหน้าที่พิเศษของเฒ่าจ้ำ เชื่อกันว่าถ้าใครเจ็บไข้ได้ป่วยเพราะไปรุกรานหรือ

^๒ สุวรรณ สุวรรณเวช, **พื้นฐานความเชื่อของคนไทย**, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๔-๑๗๗.

^๓ ไพฑูรย์ มีกุล, **ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน**, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๖ - ๑๐๗.

ล่องเกินผีปูดาก็จะต้องเชิญเฒ่าจ๋าไปเป็นผู้ดำเนินการบวงสรวงขอขมาโทษก็จะหายเจ็บไข้ได้ป่วยทันตาเห็น หรือใครมีเรื่องจำเป็นจะไปบนผีปูดาก็ช่วยก็จะเชิญเฒ่าจ๋าเป็นผู้นำไปบนให้ช่วงระยะเวลาที่จัดพิธีแซนผีปูดตามประเพณีที่เคยปฏิบัติในแต่ละชุมชนก็ไม่เหมือนกันเช่นบางชุมชนเคยนับถือเอา แรม ๓ ค่ำเดือน ๓ บางชุมชนก็กำหนดเอาเดือน ๖ จะขึ้นหรือแรมก็ได้พอถึงเวลากำหนดเฒ่าจ๋าจะแจ้งให้ชาวบ้านทุกหลังคาทราบและสิ่งที่จะต้องนำมาแซนหรือเลี้ยงผีปูดาก็คือข้าวสุกธูปเทียนไขไก่ ไก่ต้ม เหล้าขาว หมากพลู กล้วย น้ำอ้อย ส่วนใครบนไว้อย่างไรก็ต้องมีของไปแก้บนตามที่ตนหรือเฒ่าจ๋าได้นำไปกล่าวบนไว้เช่นหากลูกชาย ลูกสาวสอบได้ทำงานราชการหรือเรียนจบสูงๆตามที่พ่อ แม่ ตั้งใจไว้จะมาแก้บนด้วยหัวหมูสองหัวสามหัวก็แล้วแต่ชาวบ้านในชุมชนนั้นจะบนกล่าวเอาไว้ และเมื่อสำเร็จตามความประสงค์แล้วต้องนำสิ่งเหล่านั้นมาแก้บนแก่ผีปูดจะได้อยู่เย็นเป็นสุข และสังคมไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา การเซ่นบวงสรวง การกราบไหว้บูชาเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ที่สอนให้รู้จักการบูชากราบไหว้บุคคลที่ควรบูชา รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่ควรบูชา เป็นการรู้คุณค่าของบุคคลหรือสิ่งของที่เรากี่ยวข้องด้วยตั้งแต่เกิดจนตาย

เพื่อให้มองเห็นความดีความสำคัญ และการปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นตามความเหมาะสม ทั้งจะก่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีต่อสังคมโดยรวมทั้งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยนั้น การบูชาจึงถือว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญอีกข้อหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา และเป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่งในชีวิตของทุกคน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ปุชา จ ปุชะนียานเอดมมมกคลมุตตมัม แปลว่า การบูชาผู้ที่ควรบูชาเป็นอุดมมงคลดังนี้

พระพุทธเจ้าก่อนจะปรินิพพาน ได้ตรัสถึงเรื่องคนที่ควรบูชา สิ่งที่ควรบูชาตลอดจนวิธีการบูชา เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติทั้งพระภิกษุสงฆ์ และประชาชนทั่ว ๆ ไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบูชา ดังในหนังสือมงคลที่ปณี หรือมงคลสูตร ๓๘ พิศดาร ได้อธิบายความว่า บุคคลใดได้ทำสักการบูชาแก่วัตถุที่ควรบูชา มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น จัดเป็นมงคลอันประเสริฐ เป็นบ่อเกิดบุญสัมปทา ดังนี้^๔

ตามที่มาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว เพื่อทราบถึงประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม คุณค่า และอิทธิพลของประเพณีแซนผีปูด จึงเห็นควรศึกษาเรื่องประเพณีแซนผีปูดของชาวบ้าน โสน ตำบลโสน อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษา ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมการแซนผีปูด

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประเพณีแซนผีปูดของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ

^๔ พระธรรมมหาวิธานวัตร, มงคลที่ปณีมงคลสูตร ๓๘ พิศดาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๑๔), หน้า ๓๐.

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนน ตำบลโนน อำเภอบุซัน จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้กำหนดขอบเขตวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้ ดำเนินการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้ คือ

๑) จากคัมภีร์พรไตรปิฎก อรรถกถา วารสาร สื่อออนไลน์ และหนังสืออื่นๆที่เกี่ยวข้อง

๒) สัมภาษณ์พระสงฆ์ พระสังฆาธิการในเขตตำบลโนน ๖ รูป ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุในชุมชนตำบลโนน ประชาชนชาวบ้าน และหน่วยงานราชการ รวมทั้งสิ้นจำนวน ๒๘ คน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

กำหนดพื้นที่ในการศึกษาไว้เฉพาะเขตพื้นที่ หมู่บ้านโนน ตำบลโนนอำเภอบุซัน จังหวัดศรีสะเกษจำนวน ๔ หมู่ ได้แก่ บ้านโนน หมู่ที่ ๑ หมู่ที่ ๑๘ หมู่ที่ ๑๙ และหมู่ที่ ๒๒ ตำบลโนนอำเภอบุซัน จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ต้องการทราบ ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมการแซนผีปู้ตาเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ต้องการทราบประเพณีแซนผีปู้ตาของชาวบ้านโนนตำบลโนน อำเภอบุซัน จังหวัดศรีสะเกษ เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ต้องการทราบคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชาวบ้านโนน ตำบลโนน อำเภอบุซัน จังหวัดศรีสะเกษ เป็นอย่างไร

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ประเพณีแซนผีปู้ตา หมายถึง ประเพณีการเลี้ยงผีปู้ตาคือการเลี้ยงสังเวงผีปู้เจ้าที่ประจำหมู่บ้านนั่นเอง ความเชื่อเหล่านี้จะมีมานานเท่าไรแล้ว สันนิษฐานว่าคงมีมานานเป็นพันๆปีแล้ว เพราะการนับถือผีสงเทวดานั้นมีมาก่อนการนับถือศาสนาเสียอีก ในภาคอีสานตามหมู่บ้านต่างๆ แต่ละท้องถิ่นเราจะเห็นว่ามีศาลเจ้าพ่อหรือตูปู้ตาประจำอยู่นอกหมู่บ้านเสมอ”^๕

---

^๕ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และ วิชาน สุชีวกุปต์, **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๙ - ๑๕๒.

ชุมชน หมายถึง “กลุ่มคน ซึ่งอยู่ร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตเป็นอยู่ร่วมกันมีตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็กคือหมู่บ้านไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น เมือง ประเทศชาติ”^๖

ผีปู้ตา หมายถึงผีที่เป็นผีประเภทบรรพบุรุษ ผู้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์เคยอยู่อาศัยในสถานที่นั้นๆมาก่อนครั้นตายไปแล้วด้วยความอาลัยรักในสถานที่นั้นๆดวงวิญญาณจึงยังคงสิงสถิตวนเวียนคอยปกป้องรักษา ดูแล ค้ำครอง รักษาสถานที่นั้นๆอยู่^๗

ความเชื่อ หมายถึงคือความรู้สึกที่คล้อยตาม หรือเห็นด้วย หรือเห็นเป็นจริงเช่นนั้นด้วยความเชื่อของมนุษย์ส่วนมากเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในสังคมประเพณี^๘

พิธีกรรม หมายถึงคือ พิธีแซนผีปู้ตา ชุมชนชาวพุทธ ตำบลโสน อำเภอชุนันท์ จังหวัดศรีสะเกษการกระทำที่คนเราสมมุติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอนมีระเบียบวิธีเพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

คติธรรม หมายถึง คติธรรมที่ได้จากพิธีกรรมแซนผีปู้ตา ในชุมชนชาวพุทธ ตำบลโสน อำเภอชุนันท์ จังหวัดศรีสะเกษวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องหลักในการดำเนินชีวิตสวนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนาคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธคติธรรมสำหรับดำเนินชีวิตจึงได้มาจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก^๙

พัฒนาการ หมายถึง การพัฒนาการของพิธีกรรมแซนผีปู้ตา การเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนสิ้นชีวิตซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้เป็นไปตามลำดับจากระยะหนึ่งเพื่อไปสู่ความมีวุฒิภาวะทำให้มนุษย์มีลักษณะและความสามารถใหม่ๆเกิดขึ้น

๑.๖ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

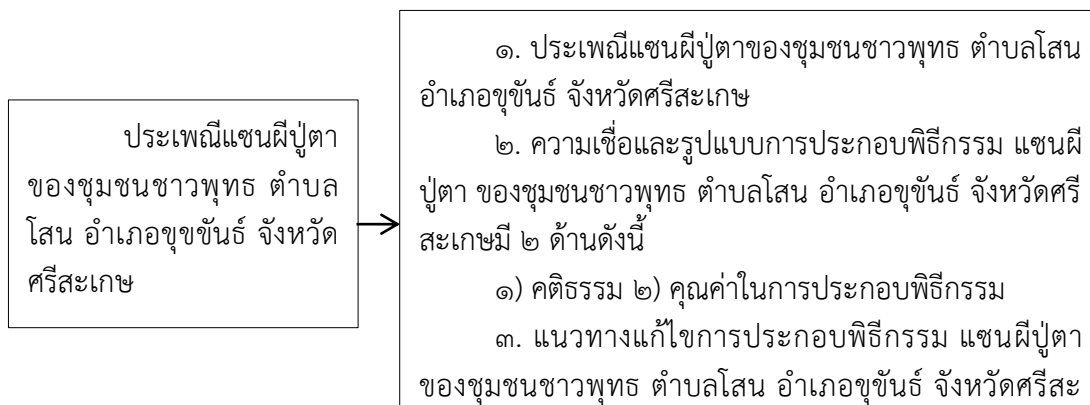
การศึกษาประเพณีแซนผีปู้ตาของชุมชน ตำบลโสน อำเภอชุนันท์ จังหวัดศรีสะเกษ มีกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยดังนี้

^๖ สำลี รักสุธี, ฮีตลีสอง คลองลีสี่ประเพณีของดีอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๐.

^๗ พระครูอรุณธรรมโสภิต(ตีด) อคควโส (เอี่ยมสะอาด), “การศึกษาคติธรรมจากพิธีกรรมงานฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๔-๕.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๙), หน้า ๔๖๔.

^๙ พระอธิการศักดา อดติโก (พัชรรัมย์), “การศึกษาคุณค่าพิธีกรรมปะออกเปรี๊ยะ(ป้อนพระจันทร์)ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓ - ๔.

แผนภูมิที่ ๑ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลจากหนังสือ พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ หนังสือ เอกสาร งานวิจัย รวบรวมจัดหมวดหมู่ความรู้ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เขียนงานวิจัย ดังนี้

นิยพวรรณ วรณศิริ ได้กล่าวไว้ในหนังสือวารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ว่าอาจกล่าวได้ว่ามนุษย์อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ คือ เพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์ พืช และแม่น้ำ ภูเขา ลม แดด กลางวัน กลางคืน มองไปทางใดก็เห็นแต่ภาพเหตุการณ์ในธรรมชาติทั้งสิ้น ธรรมชาติเบื้องบน เป็นสิ่งที่ห่างไกลจากตัวมนุษย์จนไม่อาจคาดเดาได้ ส่วนธรรมชาติที่อยู่ใกล้ชิดประสບอยู่ทุกวันก็ล้วน แต่หน้าสะพรึงกลัว เปลี่ยนแปลง โหดร้ายและไม่แน่นอน เช่น ลมพายุพัดต้นไม้ล้มทับคนตาย ฝนตก น้ำท่วมพัดเอาญาติพี่น้องหายไป ไฟป่าเอาเพื่อนบ้านและสัตว์เลี้ยงตายไป แผ่นดินไหว แผ่นดินแยก ล้วนแล้วแต่น่ากลัวที่ธรรมชาติเบื้องบนเป็นผู้ทำ ซึ่งช่างมีอำนาจลึกลับมีพลังมหาศาลที่มนุษย์ไม่อาจ ต่อสู้ได้เลย สิ่งที่มนุษย์ทำได้ คือยอมจำนน อ้อนวอนวิงวอนขอร้องเพื่อให้ชีวิตของตนและพวกพ้องอยู่ รอดปลอดภัย พร้อมทั้งเอาอกเอาใจด้วยการเอาสิ่งของที่ดีที่สุดมาเช่นสรวงบูชาพร้อมทั้งจินตนาการ เอาว่าพลังเบื้องบนจะโปรดปรานหรือให้อภัยไว้ชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัยดังนี้^{๑๐}

ฐิติรัตน์ เวทย์ศิริยานันท์ ได้กล่าวไว้ว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงบ้านหรือการเลี้ยงปู้ตา เป็นพฤติกรรมร่วมกันของผู้คนในสังคม เป็นการยินยอมพร้อมใจที่จะประพฤติปฏิบัติโดยเอาความเชื่อ เป็นแกนกลางได้แก่ความเชื่อถือในความดีงามและความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าปู่หรือปู้ตา^{๑๑}

^{๑๐} บัญชา เกียรติจรุงพันธ์, “เจ้า ผู้สื่อสารกับปู้ตา: รอยต่อแห่งความทรงจำร่วมชุมชน”, *วารสาร ศิลปกรรมศาสตร์*, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): ๓๓.

^{๑๑} บัญชา เกียรติจรุงพันธ์, “เจ้า ผู้สื่อสารกับปู้ตา: รอยต่อแห่งความทรงจำร่วมชุมชน”, *วารสาร ศิลปกรรมศาสตร์*, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): ๒๒.

บัว คัมภีร์วิ ได้กล่าวไว้ในหนังสือวารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นว่า ชาวบ้านแห่งหนึ่งซึ่งเชื่อว่าตนเองมีความผูกพันกับเจ้าปู่ ได้อธิบายในมุมมองของประชาชนในท้องถิ่น และเป็นผู้ที่มีความเคารพนับถือเจ้าปู่ว่า “เจ้าปู่เป็นวิญญาณของบรรพบุรุษผู้คอยดูแลคุ้มครองปกป้องรักษาให้ลูกหลานที่อยู่ในความปกครองของท่านได้อยู่เย็นเป็นสุข”^{๑๒}

อภิศักดิ์ โสมอินทร์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือวารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่นว่า ชาวบ้านเชื่อว่าผีปู่ตาสามารถพิทักษ์คุ้มครองได้ทุกอย่าง ตั้งแต่ชีวิตชาวบ้าน สัตว์เลี้ยง ตลอดจนทรัพย์สินส่วนรวมของหมู่บ้าน อีกทั้งสามารถป้องกันผีป่าและผีที่มาจากที่อื่นไม่ให้รบกวนชาวบ้านได้อีกด้วย และผีปู่ตาจะช่วยคนดีที่ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม หรือกติกาหรือกฎเกณฑ์ (ฮีตคอง) ของสังคม จะลงโทษผู้ละเมิดฮีตคองเป็นต้น^{๑๓}

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ มีกุล ได้กล่าวไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสานว่า ประเพณีและความเชื่อที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติร่วมกันมาอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิต คือ การเลี้ยงปู่ตา หรือ “แซนยะจั่ว” เป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่เชื่อว่าเป็นผู้รักษาบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข และเป็นการเสี่ยงทายความเป็นไปของธรรมชาติ เช่น ฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาล ข้าวปลาจะสมบูรณ์หรือไม่ จะรวมอยู่ในพิธีกรรมนี้ด้วย

เสถียรโกเศศ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อนว่า คนโบราณตั้งแต่ดึกดำบรรพ์เห็นความเป็นไปในสิ่งธรรมชาติมีอำนาจรุนแรง ยากแก่ที่มนุษย์จะควบคุมเอาไว้ได้ แล้วก็มักจะมาร่วมมือกับมนุษย์ด้วย คนจึงจำเป็นต้องสร้างสรรค์ ให้เกิดมีผีขึ้นเพราะด้วยความกลัวและต้องการให้ผีบางชนิด โดยเฉพาะพวกผีฟ้าและพวกเจ้าผี มีหน้าที่เป็นใหญ่ เกี่ยวข้องกับข้อติดขัดเดือดร้อนซึ่งมีอยู่เสมอในความเป็นไปแห่งชีวิตของคน และหาความแน่นอนไม่ได้ เมื่อสร้างขึ้นมาแล้ว ถ้ามีเรื่องเดือดร้อนติดขัดอย่างใดก็จะอาศัยท่านเป็นที่พึ่ง ไม่ว่าจะเหวใจเหมือนเมื่อก่อนเมื่อยังไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เหตุนี้จึงได้เกิดมีผีขึ้นมามากมาย เช่น ผีเจ้า ผีนาย ผีบ้าน ผีเรือน ผีปู่ย่า ผีแม่เหล็กหลักเมือง ผีฟ้า ผีแกน หรือผีที่ชาวบ้านนับถือเฉพาะถิ่น ส่วนผีอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผีร้ายที่คอยมุ่งทำลาย เบียดเบียนให้เกิดโทษภัยอยู่เนื่อง ๆ เช่น ผีปอบ ผีเปรต ผีห้า เป็นต้น

ความเชื่อผีของคนไทยปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่อดีต แม้ในพระราชพิธีก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อเรื่องผีอยู่ไม่น้อย เช่น การเซ่นสรวงพระทรงเมืองพระหลักเมือง รวมถึงการสอบสวนคดีความโดยวิธีลุยไฟหรือดำน้ำเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ก็ล้วนเป็นพิธีที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีทั้งสิ้น ส่วน

^{๑๒} บัญชา เกียรติจรุงพันธ์, “เจ้า ผู้สื่อสารกับปู่ตา: รอยต่อแห่งความทรงจำร่วมชุมชน”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): ๒๔.

^{๑๓} บัญชา เกียรติจรุงพันธ์, “เจ้า ผู้สื่อสารกับปู่ตา: รอยต่อแห่งความทรงจำร่วมชุมชน”, วารสารศิลปกรรมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): ๒๓.

ในภาคอีสานนั้นพบว่ามีความเชื่อเรื่องผี หรือวิญญาณอย่างเหนียวแน่น แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีบทบาทมาก แต่ก็ไม่ได้ลบล้างความเชื่อผีแต่อย่างใด^{๑๔}

เสฐียร พันธงชัย ในหนังสือศาสนาโบราณ ได้แสดงนัยแห่งความเชื่อไว้ว่า ในอำนาจลึกลับว่ามนุษย์ดึกดำบรรพ์ทุกเผ่ามีความเชื่อคล้ายคลึงกันว่า ร่างกายประกอบด้วยธรรมชาติ ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งได้แก่ เนื้อ หนัง กระดูก ที่เห็นอยู่ภายนอก อีกส่วนหนึ่งได้แก่ สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาปรากฏอยู่ภายใน สิ่งใดสิ่งนั้นคือ เจตมฺหิ หรือวิญญาณ (Soul) ความเชื่อถืออันนี้เชื่อว่าเจตมฺหิหรือวิญญาณ ไม่มีวันเสื่อมสลายตายจากโลกไป เป็นคติความเชื่อที่ต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบันและเป็นมูลเหตุของความเชื่อเรื่อง ผี สาง เทวดา และเป็นผลให้เชื่อต่อไปว่า เมื่อดวงวิญญาณยังมีอยู่ ดวงวิญญาณก็ยังต้องกินต้องอาศัย ต้องใช้สอยสิ่งทั้งหลายที่เคยมีกินมีใช้มาแล้วในชีวิตอย่างไร ก็ต้องกินต้องใช้ในชีวิตข้างหน้า หรือโลกหน้าอย่างนั้น^{๑๕}

แสง จันทร์งาม จากหนังสือศาสนศาสตร์ (The Science of Religion) ได้กล่าวไว้ในเรื่องพิธีกรรม ว่าพิธีกรรมเป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์กับเทพเจ้าว่าการบูชาขัยัญ หรือการถวายวัตถุต่าง ๆ แก่เทพเจ้าทำให้คนรู้สึกว่าได้เข้าเฝ้าเทพเจ้าอย่างใกล้ชิด ขณะที่เทพเจ้าลงมาเสวยเครื่องสังเวยเหล่านั้น เมื่อเทพเจ้าเสวยเสร็จแล้ว มนุษย์ก็นำมาเลี้ยงกันอีกต่อหนึ่ง ทำให้เกิดมีความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนมกับเทพเจ้ามากขึ้น เช่นเดียวกับคนที่อยู่ในงานเลี้ยงมีความสนิทสนมกัน พิธีกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นบรรยากาศแห่งความสนุกสนานเต็มไปด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ ปราศจากการแบ่งชั้นวรรณะเป็นการบรรเทาความเครียดทางอารมณ์และทางสังคมได้เป็นอย่างดี^{๑๖}

ปรีชา ช่างขวัญยืน และสมภาร พรหมทา จากหนังสือมนุษย์กับศาสนา ได้กล่าวถึงเรื่องศาสนาของมนุษย์ยุคบรรพกาล ว่าคนในสังคมบรรพกาลเข้าใจว่าต้องมีอำนาจบางอย่างที่ทรงอำนาจภาพเป็นผู้กำหนดและกะเกณฑ์ให้เกิดขึ้น เนื่องจากภัยทางธรรมชาติการเกิดการตายเป็นเรื่องที่มนุษย์ต้องประสบ และไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ มนุษย์ก็เริ่มมีความหวังว่าจะมีอำนาจลึกลับอย่างใดอย่างหนึ่งที่ยิ่งใหญ่สามารถช่วยตนให้พ้นอันตรายเหล่านั้นได้^{๑๗}

ศิริพร ณ ถลาง จากหนังสือคติชนวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน ได้กล่าวถึงสังคมประเพณี ว่าพิธีกรรมนั้นเป็นเรื่องของกลุ่มชน พิธีกรรมเป็นการ “รวมพลัง” ของคนในสังคม การประกอบพิธีกรรมในแต่ละครั้งทำให้สมาชิกในสังคมรู้สึกมั่นคงอบอุ่น พิธีกรรมช่วยสร้างความรู้สึก “ความเป็นพวกเดียวกัน” ดังนั้น พิธีกรรมจึงเป็นกลไกในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชน

^{๑๔} เสฐียรโกเศศ, การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ เจริญธรรม, ๒๕๑๕), หน้า ๒๐๔-๒๐๕.

^{๑๕} เสฐียร พันธงชัย, ศาสนาโบราณ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๓.

^{๑๖} แสง จันทร์งาม, ศาสนศาสตร์ (The Science of Religion), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๔๒.

^{๑๗} ปรีชา ช่างขวัญยืน และสมภาร พรหมทา, มนุษย์กับศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

นอกจากนั้นหน้าที่ความสำคัญของพิธีกรรม คือ ช่วยให้มีมนุษย์มีความมั่นคงทางจิตใจ มีความสบายใจ ขึ้นเพราะพิธีกรรม มักเกี่ยวข้องกับการขอร้องให้อาาจนเหนือธรรมชาติช่วยเหลือในสิ่งที่มนุษย์ไม่มั่นใจ เช่น ขอฝน ขอให้ผลผลิตดี ขอให้หายเจ็บไข้ ดังนี้^{๑๘}

ขนิษฐา จิตชินะกุล ในหนังสือคติชนวิทยา อธิบายเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผีसाงเทวดาว่า คนไทยแม้ว่าโดยส่วนใหญ่จะนับถือพุทธศาสนาแต่ความเชื่อในเรื่อง ผีसाงเทวดา ก็ยังคงได้รับการยอมรับนับถือมาช้านาน สังเกตได้จาก ไม่ว่าจะประกอบพิธีกรรมใดจะต้องมีการ เช่น สรงบูชา เชิญ ผี साง เทวดา มาร่วมด้วยเสมอ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การนับถือผีसाงเทวดาของมนุษย์ ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างกำลังใจ และความมั่นใจให้แก่มนุษย์เป็นอันมาก^{๑๙}

สวิง บุญเจิม ได้แสดงไว้ในตำรามรดกอีสาน ว่า เดือนเจ็ดทำบุญเทวดาอาฮักหลักเมือง (วีรบุรุษ) ทำการเช่นสรงหลักเมือง หลักบ้าน ผีพ่อผีแม่ ผีปู่ตา ผีเมือง (บรรพบุรุษ) ผีตาแฮก (เทวดา รักษาไร่นา)ทำนองเดียวกับแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพิธีกรรมก่อนจะมีกิจการทำนา สรุปลแล้วคือให้รู้จักคุณของผู้มีพระคุณและสิ่งที่มีคุณจึงจะเจริญ^{๒๐}

วิเศียร เกษประทุม, ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เล่าเรื่อง นรก สวรรค์ และเทวดา ว่าผู้ใด กระทำร้ายต่อพ่อแม่และพระภิกษุสงฆ์ ยุยงให้สงฆ์แตกร้างกัน ครั้นตายไปจะเกิดในโลกก้นด้นนรก มีตัว สูงใหญ่ได้ ๖,๐๐๐ วา มีเล็บตีนเล็บมือยาวดั่งคางคาวตัวใหญ่มหึมา เอาเล็บเกะกำแพงจักรวาล ห้อย หัวเอาหัวลงเหมือนคางคาว เมื่อหิวก็จะกินกินเอง โอบรัดพิศกันจนม้วนตกลงไปในน้ำ น้ำนั้นเย็นแสน เย็นสัตว์นรกก็ตกลงไปในน้ำจะถูกน้ำกัดกัดเน่าเปื่อยแหลกออกเป็นชิ้น ๆ แล้วกลับเป็นตัวตนขึ้นมาอีก ต้องทุกข์ทรมานตายแล้วเกิด เกิดแล้วตายใหม่อยู่อย่างนี้ จนชั่วพุทธันดรก็กลับไปหนึ่งจึงจะสิ้นกรรม^{๒๑}

แสง จันทรงาม ในหนังสือพุทธศาสนวิทยา ได้แสดงเรื่องความเชื่อของชาวพุทธว่า เชื่อว่า โลกหน้ามีอยู่จริง ภพภูมิอันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ไม่มีเฉพะามนุสสโลกนี้เท่านั้น ไม่จำเป็นจะต้องมี ลักษณะเหมือนโลกมนุษย์ทุกอย่าง อาจจะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละโลก ซึ่งแตกต่างจากโลกมนุษย์ ของเรามาก มนุษย์ที่ตายไปแล้วไม่จำเป็นต้องกลับมาเกิดในโลกมนุษย์นี้เสมอไป อาจจะไปเกิดในภพ ภูมิใดก็ได้ แม้ว่าในปัจจุบัน มนุษย์ก็ยังไม่ทราบว่ามีโลกอื่นอยู่ที่ไหน มีลักษณะอย่างไร ก็ได้หมายความว่าโลกอื่นไม่มี^{๒๒} ที่มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจโลกมาเป็นจำนวนหลายพันปีและเชื่อว่า

^{๑๘} ศิราพร ณ ถกลาง, **ทฤษฎีคติชนวิทยาวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๘.

^{๑๙} ขนิษฐา จิตชินะกุล, **คติชนวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๕).

^{๒๐} สวิง บุญเจิม, **ตำรามรดกอีสาน**, (จังหวัดอุบลราชธานี: โรงพิมพ์ออฟเซทการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๕๓๘.

^{๒๑} วิเศียร เกษประทุม, **เล่าเรื่องนรกสวรรค์ และเทวดา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๓), หน้า ๓๘.

^{๒๒} แสง จันทรงาม, **พุทธศาสนวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คจำกัด, ๒๕๔๔), หน้า๒๓.

อำนาจลึกลับที่จะทำให้มนุษย์ได้รับผลดีผลร้าย มนุษย์กลัวอำนาจของสิ่งลึกลับนั้น ต่อมาจึงได้มีพิธีต่าง ๆ ขึ้นเพื่อบูชาเช่นสรวง^{๒๓}

ประมวล พิมเสน จากหนังสือของดื้ออีสานได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีปูดว่าเป็นผีรักษาบ้านรักษาเมืองดูแลสังคมในหมู่บ้านไม่ให้มีการข่มเหงรังแกเอาเปรียบกัน ปู่คือพ่อของพ่อ ตาคือพ่อของแม่ ชาวอีสานถือว่าเป็นญาติผู้ใหญ่จะต้องดูแลคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข เวลามีกิจกรรมสำคัญ ๆ จะต้องบอกกล่าวเสมอ เช่น การทำบุญหมู่บ้าน การออกเรือนใหม่ การย้ายบ้านเข้ามาอยู่ใหม่ เป็นต้น จะไปต้องลา จะมาต้องบอก ปู่ตาได้วางแผนปฏิบัติไว้ให้สังคมหลายอย่าง พ่อแม่จะตำลูกด้วยคำหยาบคายก็ไม่ได้ผิดผีปูด^{๒๔}

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, จากหนังสือวัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ กล่าวไว้เกี่ยวกับคติความเชื่อทางภาคอีสานเรียกว่า “ไทยน้อย” เมื่ออพยพครอบครัวไปตั้งหมู่บ้านประกอบการทำงานหาเลี้ยงชีพอยู่แห่งใดมักเลือกชัยภูมิป่าเห็นเหมาะสมทำพิธีตั้งพระภูมิบ้านเรียกว่า “ปู่ตา” หรือดอนปู่ตาให้เป็นพระภูมิเทพอารักษ์ของหมู่บ้านเพื่อคุ้มครองดูแลหมู่บ้านรักษาคุ้มครองผู้คนในหมู่บ้านให้ปลอดภัยจากเภทภัยรวมทั้งปศุสัตว์ช่วยป้องกันอันตรายอันจะเกิดขึ้น^{๒๕}

รัช ปุณโณทก ได้เรียบเรียงไว้ในหนังสือ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ว่ายังมีประเพณีหนึ่งชื่อว่า ข้าวประดับดินนิยมทำกันในวันแรม ๑๔ ค่ำเดือนเก้า บุญข้าวประดับดินเป็นที่ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรต (ชาวอีสานบางถิ่นเรียกว่า ผेत) หรือญาติมิตรที่ตายไปแล้ว ข้าวประดับดินได้แก่ข้าวและอาหาร คาวหวาน พร้อมหมากพลูบุหรีที่ห่อด้วยใบตองกล้วยนำไปวางไว้ตามต้นไม้แขวนไว้ตามกิ่งไม้ หรือวางไว้ตามพื้นดิน เรียกว่า “ห่อข้าวน้อย” พร้อมกับเชิญดวงวิญญาณของญาติมิตรที่ล่วงลับไปมารับเอาอาหารที่อุทิศให้ ต่อมาภายหลังนิยมนำภัตตาหารไปถวายแต่พระภิกษุสามเณรที่วัดแล้วอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายโดยหยาดน้ำ (กรวดน้ำ) ไปให้ด้วย มูลเหตุที่จะมีบุญข้าวประดับดิน มีเรื่องเล่าว่าครั้งพุทธกาลบรรดาญาติของพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแต่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์แล้ว มิได้ทรงอุทิศส่วนกุศลผลบุญไปให้บรรดาเปรตที่เป็นญาติเหล่านั้น เมื่อเปรตมิได้รับผลบุญถึงเวลากลางคืนพากันมาส่งเสียงน่ากลัวเพื่อขอส่วนบุญอยู่ใกล้ ๆ กับพระราชานิเวศน์ พระเจ้าพิมพิสารทรงได้ยินเช่นนั้น พอรุ่งเช้าจึงเสด็จไปทูลถามสาเหตุจากพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงทรงแจ้งสาเหตุให้พระเจ้าพิมพิสารทราบแล้วจึงถวายทานแล้วอุทิศส่วนกุศลให้เปรตเหล่านั้น ตั้งแต่นั้นมา

^{๒๓} บุปผา บุญทิพย์, **คติชาวบ้าน (Folklore)**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชนจำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๔๓.

^{๒๔} ประมวล พิมเสน, **ของดื้ออีสาน**, (สภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๐), หน้า ๖๗.

^{๒๕} พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, **วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๖๖.

บรรดาเปรตเหล่านั้นก็ไม่มารบกวนอีก เพราะเปรตที่เป็นญาติได้รับผลบุญแล้ว ชาวอีสานจึงถือเอา มูลเหตุนี้ทำบุญข้าวประดับดินติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้^{๒๖}

สุวรรณ สุวรรณเวช ได้บรรยายไว้ในหนังสือพื้นฐานความเชื่อของคนไทย ว่าเมื่อเชื่อว่าผี หรือเทวดามีจริงแล้ว ก็เชื่อว่าคนเราสามารถติดต่อกับผีหรือเทวดาได้โดยผ่านคนทรงหรือร่างทรง ได้แก่ คนทำพิธีเชิญวิญญาณผู้ตาย เทวดา เจ้าผี พระภูมิเจ้าที่ หรือผีปู่ย่าตายาย มาประทับที่ร่างคน ทรงได้ในการเชิญดวงวิญญาณประทับร่างทรงจะต้องทำพิธีสักการะดวงวิญญาณของผู้ที่จะถูกเชิญ ประทับร่างแล้วเข้าสมาธิบริกรรมคาถาเชิญวิญญาณเมื่อวิญญาณที่ถูกเชิญมาประทับร่างทรงแล้วก็จะ สามารถพูดจาติดต่อบอกข้อซักถามได้บางครั้งวิญญาณที่มาประทับร่างทรงจะทำนายทายทักในเรื่อง ต่าง ๆ เช่น เรื่องการแต่งงาน การปลูกบ้าน การริเริ่มธุรกิจ หรือการรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น^{๒๗} และในหนังสือพื้นฐานความเชื่อของคนไทย อธิบายว่าความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นความเชื่อถือในสิ่ง ลึกลับที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติมนุษย์ จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อทางไสยศาสตร์ คนโบราณไม่ ว่าจะชาติใดต่างก็มีความเชื่อในเรื่องนี้ด้วยกันทั้งนั้น โดยเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจบันดาลให้เกิด เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมหัศจรรย์ คนไทยเชื่อในอำนาจของสิ่งเหล่านี้มากจึงแสดงออกให้เห็นใน วรรณคดีและตำนานในท้องถิ่นต่าง ๆ แทบทุกเรื่อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กล่าวถึงส่วนใหญ่จะเป็นพระอินทร์ และเทวดาตามลักษณะของชาดก ซึ่งมักจะมีพระอินทร์หรือเทวดาเป็นผู้คอยช่วยเหลือเมื่อตัวละคร ฝ้ายดีได้รับความทุกข์หรือความเดือดร้อน^{๒๘}

นุด นาราง ได้แต่งไว้ในหนังสือ อองโกร นครน้ำแหล่งกำเนิดอารยธรรมขแมร์ว่าวัฒนธรรม มีหน้าที่ยิ่งใหญ่มากในการสืบทอดวงศ์ตระกูลและความภาคภูมิใจให้แก่สังคมมนุษย์ในแต่ละ ชุมชน ดังนั้นจึงทำให้เกิดทัศนคติประการหนึ่งที่กล่าวถึงพัฒนาการความเจริญรุ่งเรือง “วัฒนธรรม- อารยธรรม- สังคมธรรม” วัฒนธรรมเป็นเหตุให้เกิดมี อารยธรรม และอารยธรรมนี้เองที่กลายเป็นผล เหลือไว้ในแต่ละยุคแต่ละสมัยต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษ สำหรับเป็นพื้นฐานองค์ความรู้ ขบ ขาเนียมสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง หรือสังคมธรรมก็เป็นปัจจัยทำให้วัฒนธรรมคง อยู่เพื่อเป็นหลักชัยให้แก่สังคมโดยรวม^{๒๙}

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องคติความเชื่อของชาวอีสานสรุปได้ ว่า “เมื่อมีภัยอันตรายน่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้นจึงเกิดมีการสะทกสะท้านลงเลใจเพื่อความปลอดภัยใน ชีวิต เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อผีสาร นางไม้ เทวดา มีการบูชา อ้อนวอนเพื่อหวังให้ป้องกันรักษาให้เกิด

^{๒๖} ธวัช ปุณโณทก, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท เพรส แมเนจเม้นท์จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐๘-๕๐๙.

^{๒๗} สุวรรณ สุวรรณเวช, พื้นฐานความเชื่อของคนไทย, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๘.

^{๒๘} สุวรรณ สุวรรณเวช, พื้นฐานความเชื่อของคนไทย, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๓.

^{๒๙} นุด นาราง, อองโกรนครน้ำแหล่งกำเนิดอารยธรรมขแมร์, พิมพ์ครั้งแรก, (จังหวัดบุรีรัมย์: โรง พิมพ์วินัย อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖.

ความปลอดภัย การอ่อนน้อมบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งเชื่อกันว่า มีเทวดาอยู่ทั่วไปหวังจะให้คุ้มครองและรักษาชีวิตของตน

เพื่อความอยู่รอดของชีวิตจึงเกิดคติความเชื่อ

เพื่อพ้นภัยอันตรายจึงเกิดคติความนับถือ

เพื่อความเป็นอย่างสบายจึงเกิดคติความเลื่อมใส”^{๓๐}

พ.ท. ปิ่น มุกข์กันต์ กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องมงคลชีวิตได้สรุปเรื่องการบูชาไว้ว่า “การบูชาเป็นความดีพิเศษอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้กระทำมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต การบูชาเป็นมงคลอีกข้อหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ ทางพุทธศาสนามองเห็นความสำคัญของการบูชา เพราะการบูชาเป็นหลักปฏิบัติที่มีผลถึงขั้นเปลี่ยนแปลงชีวิตจิตใจได้ทีเดียว จึงเป็นมงคลและวิธีการปฏิบัติที่เรียกว่าบูชา นั้น ได้แก่ การกระทำ ๓ อย่าง คือ

๑. ปัดคะ การยกย่องสนับสนุน หรือการเชียร์
๒. สัมมานะ การยอมรับนับถือเป็นที่พึงพอใจ
๓. สักการะ การบูชาด้วยเครื่องบูชา”^{๓๑}

การบูชาขึ้นเกิดมงคล ๔ ประการ คือ

๑. ไส่เสียด
๒. ป้องกันการหลงผิด
๓. อบรมจิตให้ดีขึ้น
๔. ผลทางอภินิหารย์

ประการที่หนึ่ง การบูชาที่ทำโดยถูกต้อง เป็นเหตุให้กำจัดสิ่งอัปมงคล ความไม่ดีที่เกิดจากความชั่วคำเลวคณะที่เหลวไหล

ประการที่สอง คนที่ทำการบูชาถูกต้อง จะต้องรู้ตัว รักษาความเป็นตัวของตัวไว้ เช่น เป็นคนไทยก็ประพฤติตามวัฒนธรรมไทย เป็นพุทธศาสนิกชนก็ทำตัวเป็นศาสนิกชนที่ดี ไม่หลงลืมตัวมัววิงตามความเจริญของคนอื่นโดยเอาคนและสิ่งที่ควรบูชาเป็นแบบอย่างที่ดี

ประการที่สาม การบูชาตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการฝึกอบรมว่าให้พบในทางที่ดีให้มีจิตใจสูงให้มีคุณธรรม

ประการที่สี่ การบูชาเพื่อผลทางอภินิหารย์ การเอาใจไปจดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งของคนจำนวนมากเป็นผลให้สิ่งทีบูชามีอานุภาพเช่น พุทธาณูภาพกระแสนจิตของคนจำนวนมากจะเข้า

^{๓๐} พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, **คติความเชื่อของชาวอีสาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^{๓๑} ปิ่น มุกข์กันต์, **มงคลชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศรีพิทยา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕๗.

ประสานถ่ายทอดอานุภาพนั้นเข้าตัว และถูกปรับปรุงขึ้นจากพุทธานุภาพและกระแสจิตของคนจำนวนมากจึงเป็นมูลฐานของอภินิหารีย์^{๓๒}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นทำให้ทราบได้ว่า วิถีชีวิตของบรรพบุรุษในยุคก่อน ๆ ที่ใช้จิตวิญญาณเป็นหลักการดำเนินชีวิตมาพัฒนากลายเป็นวัฒนธรรม อารยธรรมอย่างมีคุณค่าทางสังคมไทยชาวอีสานจนถึงยุคปัจจุบันพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานทางวิทยาศาสตร์พอสรุปได้ว่า “ปัญหาของมนุษย์ในชีวิตและสังคมที่เป็นอยู่นี้ต้องการคำตอบที่ใช้การได้ทันที หรือคำแนะนำที่พร้อมจะปฏิบัติได้ทันที รอไม่ได้สถานการณ์แต่ละอย่างไม่อาจผัดผ่อน จะได้คำตอบถูกหรือผิดเป็นอีกเรื่องแม้วิทยาศาสตร์จะมีความรู้และบอกวิธีการปฏิบัติในการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ก็มิจุดอ่อนบกพร่องไม่เพียงพอ วิทยาศาสตร์เจริญเฉพาะวัตถุภายนอก ไม่ต่างอะไรกับศาสนาโบราณ ทำให้มนุษย์ฝากชะตากรรมไว้กับการอ่อนหวาน บวงสรวงเทพเจ้า ต่างมอบความสุขความทุกข์ไว้กับการตลบตันดาลจากภายนอก เหมือนหนึ่งฝากไว้กับวัตถุ แต่พระพุทธศาสนาสอนให้พ้นทุกข์ปรารถนาอยากให้พ้นทุกข์ จะต้องมีการบวนการแก้ทุกข์ ว่า ทุกข์อยู่ที่ไหน แก้อย่างไร ก็ดำเนินตามวิธีแก้ทุกข์ โดยอาศัยปัญญาเรียนรู้กฎธรรมชาติด้วยปัญญาดังนี้แล

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่องศึกษาประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโสนตำบลโสน อำเภอูซุนธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๘.๑ ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัย ทั้งจากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ

๑.๘.๒ ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มประชากรโดยการสัมภาษณ์และลงพื้นที่สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

๑.๘.๓ นำข้อมูลที่ได้จากกลุ่มประชากรมาศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นความสอดคล้องของประเด็นการวิจัย

๑.๘.๔ นำเสนอผลการวิจัยในด้านคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีที่ควรศึกษาและอนุรักษ์

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๙.๑ ได้ทราบ ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมการแซนผีปู่ตา

๑.๙.๒ ได้ทราบประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอูซุนธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

^{๓๒} ปิ่น มุกกันต์, มงคลชีวิต, หน้า ๒๑๑ - ๒๓๐.

๑.๙.๓ ได้ทราบคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีแซนผีปูด้าที่มีต่อชาวบ้านโนน ตำบลโนน
อำเภอชุมขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

บทที่ ๒

ความเชื่อและพิธีกรรมการแซนผีปู้ตา

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาใน ๒ ประเด็นหลัก คือ ประเด็นเรื่องความเชื่อและประเด็นเรื่องพิธีกรรม โดยลำดับจากประเด็นเรื่องความเชื่อ จากความเชื่อของมนุษย์โบราณ ของชาวพุทธที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผี ความเชื่อของชาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผี ความเชื่อของชาวศรีสะเกษที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผี และประเด็นเรื่องพิธีกรรมการแซนผีปู้ตา ความหมายของพิธีกรรมการแซนผีปู้ตา ความมุ่งหมายของพิธีกรรมการแซนผีปู้ตา ความสำคัญของพิธีกรรมการแซนผีปู้ตา องค์ประกอบของพิธีกรรมการแซนผีปู้ตา ประโยชน์ของพิธีกรรมการแซนผีปู้ตา ประเพณีและพิธีกรรมอื่นๆ ของชาวพุทธในจังหวัดศรีสะเกษซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษารายละเอียดแต่ละหัวข้อเป็นลำดับไป

๒.๑ ความเชื่อ

ศาสนาและระบบความเชื่อมักรวมเป็นส่วนที่แยกไม่ได้กับวัฒนธรรม Religion ในภาษาอังกฤษมาจากภาษาละติน religare มีความหมายว่า "to bind fast" หรือ "การผูกมัดที่แน่นหนา" ศาสนามีบทบาทในวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมาโดยตลอด^๑ ประเพณีและวัฒนธรรมนั้นถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้บุคคลประพฤติดีจึงจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเล่าเรียนให้รู้ ประเพณีและวัฒนธรรมโบราณซึ่งบรรพบุรุษสร้างไว้โดยพิจารณาเห็นว่าเป็นสิ่งดีงามแล้วเป็นมรดกตกทอดสืบต่อลงมาการศึกษาวรรณคดีก็การศึกษาประวัติศาสตร์ก็ล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดมรดกจากบรรพบุรุษ เพราะฉะนั้นแนวความคิดและความเป็นมาของความเชื่อจึงอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติเมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์หาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไปและสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคืออะไรจึงมีจินตนาการขึ้นตามความรู้สึกว่าสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติคือภูต ผี ปีศาจ วิญญาณ เทวดา นางไม้ เป็นต้น ดังนั้นมนุษย์จึงตกอยู่ใต้อำนาจเหนือธรรมชาติ ดังกล่าวมาการเช่นสรวงบูชาต่อสิ่งที่จินตนาการขึ้นนั้นเพื่อให้ผ่อนคลายความรุนแรงและบันดาลให้พวกตนเกิดความสุขและเมื่อพวกตนได้รับความสุขความปลอดภัยจึงเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติว่ามีความพึงพอใจและเห็นใจพวกตนก็เช่นสรวงบูชาเพื่อขอบคุณอีกครั้ง การกระทำเช่นนี้ของมนุษย์มีการเรียนรู้สืบทอดกันมาจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมและชนบประเพณีของกลุ่มชน ด้วยเหตุดังว่านี้ความเชื่อจึงเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ความเชื่อของมนุษย์ในระยะแรกๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งไม่มีตัวตนสิ่งลึกลับว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์อาจบันดาลสิ่งดีและสิ่งร้ายให้เกิดแก่

^๑ วัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/วัฒนธรรม> [๗ สิงหาคม ๒๕๖๑].

มนุษย์ได้เป็นความเชื่อที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์แต่มีอิทธิพลเหนือความคิดการกระทำของมนุษย์ทั้งความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อที่พัฒนามาเป็นศาสนามีระบบและเหตุผลต่างก็สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของมนุษย์มาจนถึงปัจจุบัน แต่มีความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปบางส่วนเพื่อความเหมาะสมตามสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อให้มองเห็นประโยชน์และโทษของความเชื่อ

๒.๑.๑ แนวคิดเรื่องความเชื่อ

ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ด้วยว่ามนุษย์ในสมัยโบราณมีความเจริญน้อยในด้านวิชาการ และเชื่อว่าความเป็นไปของชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นจากการดลบันดาลของผีสิง เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ความเชื่อในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีผลต่อสภาพจิตใจและมีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรม การกระทำต่างๆ ในทิศทางของความเชื่อนั้น เป็นสิ่งปรากฏอยู่ในกลุ่มคน^๒ ดังนั้น เมื่อปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ เป็นต้นว่าฟ้าแลบ ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว อุทกภัย และวาทภัยเกิดขึ้นมนุษย์จึงตกใจกลัวเพราะไม่รู้สาเหตุการเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านั้น เมื่อมนุษย์ไม่รู้และไม่มีทางป้องกันแก้ไขจึงเชื่อว่าปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านั้นเกิดจากการกระทำของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออิทธิฤทธิ์ของเทพเจ้าผู้ทรงดลบันดาลให้เป็นไป ความเชื่อจึงเกิดขึ้นและได้กลายมาเป็นมูลเหตุหนึ่งที่กำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์และลักษณะคล้ายกันนี้มนุษย์เชื่อว่าอำนาจลึกลับบันดาลให้เกิดผลดีผลร้าย จึงอำนาจลึกลับนั้นและคิดว่าทำอย่างไรจึงจะเกิดผลดีและเกิดความสุขแก่ตนเอง ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจดินฟ้า อากาศ ภัยธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่สามารถรู้สาเหตุว่าเกิดจากอะไร จึงเกิดความรู้สึกยอมรับและเชื่อถือในอำนาจของสิ่งเหล่านั้นบางครั้งต้องวิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อถือ ความเชื่อเกิดจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำเนินชีวิตมนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น มนุษย์จึงทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพอใจ และเมื่อคลี่คลายปัญหาได้ลงได้หรือพ้นภัยแล้วควรแสดงความกตัญญูทเวทิดด้วยการ เช่นสรวงบูชา หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้วยเหตุนี้ความเชื่อของมนุษย์ในสมัยดั้งเดิมจึงเกี่ยวข้องกับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติหรือภูตผีวิญญาณต่าง ๆ อันเป็นผลจากการที่มนุษย์เกิดมาท่ามกลางธรรมชาติมีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ แต่มนุษย์ยังไม่สามารถรู้และเข้าใจธรรมชาติบางอย่างได้ มนุษย์มีความรู้เล็กน้อยเกี่ยวกับธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์ในระยะเริ่มแรกจึงตกอยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติโดยสมบูรณ์ แต่ครั้นเมื่อมนุษย์ได้ประสบเหตุการณ์จากธรรมชาติต่างๆ ซึ่งทั้งน่ากลัวและน่าอัศจรรย์จึงเกิดความกลัวต่อธรรมชาติที่ปรากฏนั้น ความกลัวนี้เองที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติอันได้แก่ภูตผี วิญญาณต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ ระบบความเชื่อดังกล่าวมาเป็นความเชื่อพื้นฐานที่มีความคล้ายคลึงกันในทุกสังคมทั่วโลก สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่มีความเชื่อดั้งเดิมเช่นเดียวกับสังคมอื่นโดยทั่วไปซึ่งความคิดของสังคมไทยดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับชาติอื่นๆ คือมีความเชื่อถือสิ่งที่ตามปกติมองไม่เห็นตัว แต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจอยู่เหนือคนอาจบันดาลให้ดีหรือร้ายหรือให้คุณให้โทษได้ความเชื่อถืออย่างนี้เรียกว่า “คติผีสิงเทวดา” อันเป็นคติศาสนาแต่ดั้งเดิมของ

^๒ สัจจกร นิลาภยจัน, วารสารนาคบุตรปริทรรศน์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๖๐, หน้า ๑๒.

มนุษย์ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นคติศาสนาอันประณีตขึ้นเหมือนปัจจุบัน ความเชื่อคนไทยในลักษณะข้างต้นนี้ได้แสดงข้อคิดให้เห็นว่าในสมัยโบราณก่อนพุทธกาลประชาชนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันนั้นมีความเชื่อตามคติถือผีสางเทวดาหรือวิญญาณ นิยมว่าวิญญาณนั้นมีอยู่จริง และทำพิธีบวงสรวงกราบไหว้เพื่อขอความอารักขาและความสวัสดิมีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ดังนั้น ระบบความเชื่อดังกล่าวมาจึงมีอยู่อย่างเหนียวแน่นและได้สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตโดยผสมผสานเข้ากับหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามแนวพระพุทธศาสนา^๓

๒.๑.๒ นิยามและความหมายของความเชื่อ

คำว่า "ความเชื่อ" ในภาษาบาลี คือ สัทธา ภาษาสันสกฤตอักษรไทย คือ ศรัทธา ส่วนความหมายเป็นที่เข้าใจกัน เมื่อกล่าวถึงความเชื่อก็ต้องกล่าวถึงลัทธิความเชื่อด้วย นั่นคือศาสนาต่างๆ ศาสนาล้วนเกิดจากความเชื่อความศรัทธา ศรัทธา คือความเชื่อ เป็นจุดเริ่มต้นของศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวง ศรัทธามี ๒ อย่าง ศรัทธาที่เป็นญาณสัมปยุต คือความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา รู้เหตุรู้ผล และศรัทธาที่เป็นญาณวิปยุต ได้แก่ความเชื่ออันเกิดมาจากความไม่รู้เหตุผล ศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวงเกิดจากศรัทธา ๒ ประการ ดังกล่าว ศรัทธาประเภทใดประกอบด้วยอวิชชาเป็นญาณวิปยุต ศาสนาที่เกิดขึ้นก็ตั้งอยู่ไม่ได้นานเพราะไม่มีเหตุผลตามธรรม ส่วนศาสนาที่เกิดขึ้น และตั้งอยู่ได้นานเกิดจากศรัทธาอันสัมปยุตด้วยปัญญา^๔

ความเชื่อที่เกิดจากเหตุผลหรือการใช้ปัญญาประกอบ คือ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ มีเหตุมีผล ความเชื่อจึงเป็นเรื่องของจิตใจ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม โดยอาศัยพฤติกรรมเป็นตัวชี้วัดจะมีลักษณะสำคัญและเด่น อยู่ดังนี้

- (๑) เป็นความเชื่อที่ยืนยันความเป็นอิสรภาพทางปัญญา
- (๒) เป็นความเชื่อที่ไม่มีการบังคับ
- (๓) เป็นความเชื่อที่สามารถพิสูจน์ทดลองได้ด้วยตนเองในทุกๆ ด้าน
- (๔) เป็นความเชื่อที่ต้องใช้คู่กับปัญญาโดยจะมีปัญญาตรวจสอบความเชื่ออยู่เสมอ^๕

มานิต มานิตเจริญ ให้ความหมายคำว่า ความเชื่อ(Beliefs) หมายถึง เห็นด้วยมั่นใจไว้ใจและนับถือ^๖

^๓ ดนัย ไชยโยธา, คติ ศาสนา และความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๗-๔๘.

^๔ พระมหาประศักดิ์ อคฺคปญฺโญ (ชังแสง), “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^๕ พระวีรพรธณ วุฑฒิมโม (เชียรประโคน), “อิทธิพลความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

^๖ มานิต มานิตเจริญ, พจนานุกรมใหม่-ทันสมัยสุด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๔), หน้า ๔๕๓.

ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์ อธิบายว่า ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อกันมา และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชนโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อและจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น^๗

ธวัช ปุณโณทก อธิบาย ความหมายความเชื่อ ไว้ในหนังสือวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคมแม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงแต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง^๘

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือในหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือในคำสอนหรือในบุคคล หรือการยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์ หรือธรรมชาติของบุคคลกลุ่มชนหรือสังคม เช่น คนไทยมีความเชื่อใน พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ชาวไทยภูมียึดความเชื่อเกี่ยวกับผีหมอ^๙

ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากความหวาดกลัวภัยธรรมชาติระยะแรกๆ ของมนุษย์ ต่อมาก็มีความหวาดกลัวเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษและผู้กล้าหาญในชุมชนของตนที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเกิดความหวาดกลัวในสิ่งเหนือธรรมชาติจึงต้องมีการบวงสรวงเช่นไหว้บูชา ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังยึดถืออยู่ คือเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนในชุมชนนั้นยึดถืออยู่^{๑๐}

ดังนั้น ความเชื่อจึงหมายถึง สิ่งที่เกิดจากเหตุผลหรือการใช้ปัญญาประกอบ จากความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อกันมา จากการยอมรับนับถือในหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยมั่นใจ ไว้ใจ และนับถือ มีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

๒.๑.๓ ความเชื่อของมนุษย์โบราณ

ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในด้านความปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นสำคัญ ความเชื่อของมนุษย์ได้วิวัฒนาการตามความก้าวหน้าของสังคม ผู้ศึกษาอาจสังเกตได้ว่าความเชื่อของมนุษย์มีลักษณะแห่งการผสมผสานระหว่างความเชื่อ

ความเชื่อของมนุษย์ได้วิวัฒนาการตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) ความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อระดับต่ำสุดของมนุษย์คือความเชื่อในธรรมชาติ เพราะธรรมชาติเกิดอยู่ข้างเคียงกับมนุษย์ มนุษย์เกิดมาลิ้มตาในโลกสิ่งแรกที่มนุษย์ได้เห็นได้สัมผัส

^๗ ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๒.

^๘ ธวัช ปุณโณทก, วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ" ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๓๕๐ - ๓๕๑.

^๙ เรณู เหมือนจันทร์ฉาย, "อิทธิพลความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยซึ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต", ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล), หน้า ๖๗.

^{๑๐} ศิริพร สุขเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ถิ่นเมืองสุรินทร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: โรงพิมพ์ ส. พันธุ์เพ็ญ, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗๒.

ก่อนสิ่งอื่นคือธรรมชาติรอบตัวมนุษย์และธรรมชาติต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ ความมืด ความสว่าง ความหนาว ความร้อน ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว แม่น้ำลำธาร ต้นไม้ ฟ้า ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด มนุษย์มีความเชื่อว่าธรรมชาติเหล่านี้มีตัวตนมีอำนาจพิเศษและสามารถก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงเกรงกลัวและกราบไหว้ ดังนั้นการนับถือธรรมชาติจึงนับเป็นขั้นแรกแห่งความเชื่อของมนุษย์

๒) ความเชื่อในคติผีसांगเทวดา เป็นเรื่องความเชื่ออย่างหนึ่งของมนุษย์มาแต่สมัยโบราณ เพราะว่ามีมนุษย์ในยุคแรกๆ ไม่เข้าใจในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ว่าสิ่งเหล่านี้เกิดมาได้อย่างไร^{๑๑} วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์จึงเกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้างอย่างอื่น มนุษย์ความสงสัยว่าความมืด ความสว่าง ความร้อน ความหนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฟากฟ้า แม่น้ำ ภูเขาและต้นไม้ใหญ่ที่สามารถบันดาลให้เกิดความผันแปรไปได้ต่าง ๆ ในตัวธรรมชาติเหล่านี้และมีผลบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงสร้างรูปเทวดาบ้าง รูปมนุษย์บ้าง หรือรูปครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์บ้าง เช่น พระกัมมิจาที่ แม่ย่านางเรือ และเทพารักษ์ต่าง ๆ เป็นต้นเพื่อบูชา ธรรมชาติเหล่านี้จึงมีอำนาจและอะไรอย่างหนึ่งสิ่งสถิตอยู่ อำนาจที่สามารถบันดาลให้เป็นได้นั้นเรียกว่าเจตภูตหรือวิญญาณ เจตภูตที่มีอำนาจทำความทุกข์ให้เกิดขึ้นอาจเป็นมารร้ายหรือผีसांगอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนที่นำความสุขมาให้อาจเป็นเทวะประเภทใดประเภทหนึ่งและในขั้นนั้นเจตภูตที่ทรงอำนาจสิงอยู่ในธรรมชาตินั้น ๆ อาจแบ่งออกได้อีกเป็น ๓ ระดับแห่งวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ดังนี้

- เริ่มจากธรรมชาติแต่ละอย่างก่อน แล้วกว้างออกไปถึงธรรมชาติทุกอย่างในโลกโดยเชื่อว่าสรรพสิ่งในโลกมีวิญญาณสิ่งสถิตอยู่

- เชื่อว่าวิญญาณเหล่านี้มีอำนาจไปแต่ละอย่างอาจบันดาลความดี ความชั่ว ความสุขและความทุกข์ ให้แก่มนุษย์ ในแต่ละอย่างตามอำนาจและความกรุณาที่มีอยู่ วิญญาณเหล่านี้ต้องมีรูปร่างแต่ไม่สามารถมองเห็นได้

- เริ่มสร้างขึ้นด้วยความนึกคิดของตนเอง ภาพที่ตนนับถือเรียกว่าพระเจ้าหรือเทพเจ้าหรือผีसांगเทวดาก็ตามเกิดขึ้นมาแต่ละครั้งนั้นความเชื่อเช่นนี้เป็นมูลเหตุอีกประการหนึ่งของศาสนานักปราชญ์ในสังคมมนุษย์โบราณเรียกความเชื่อถือนี้ว่าวิญญาณ หรือเจตภูต

๓) ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษได้แก่มารดาบิดา ปู่ย่าและตายายที่ตายไปแล้ว วิญญาณของบุคคลเหล่านี้ไม่ได้ไปไหนยังคงอยู่เพื่อปกป้องรักษาดูแลบุตรหลานของพวกเขาทำให้เกิดการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษของคนจีน การบูชาบรรพบุรุษเป็นความเชื่อในลัทธิและศาสนาที่ยิ่งใหญ่อีกประการหนึ่งในตำนานของมนุษย์ การรู้ความเชื่อเช่นนี้ได้ด้วยอาศัยผลงานของนักโบราณคดีในการขุดค้นโบราณวัตถุใต้พื้นดิน นักโบราณคดีได้ขุดค้นพบโบราณวัตถุที่ควรค่าแก่ประวัติศาสตร์และซากศพมนุษย์ที่มีคุณค่าแก่การศึกษาลัทธิและศาสนาของมนุษย์ในสมัยโบราณ เพราะบริเวณที่ขุดค้นพบซากศพนั้นนักโบราณคดีพบเครื่องบูชาศพพร้อมรอยการตกแต่งศพ ส่วนนักศาสนาได้อาศัยโบราณวัตถุที่ค้นพบเหล่านี้เป็นเครื่องศึกษาประกอบจึงนิยามลงไปได้ว่ามนุษย์แต่

^{๑๑} กลิน คงเหมือนเพชร, คติความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดาในชุมชนภาคใต้, ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันการพลศึกษากระบี่, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

โบราณนับถือบรรพบุรุษของตนและการนับถือบูชาบรรพบุรุษนั้นเป็นมูลเหตุอย่างหนึ่งแห่งลัทธิศาสนา ด้วย เหตุผลที่มนุษย์โบราณนับถือบรรพบุรุษเป็นเพราะเชื่อว่ามนุษย์ตายแล้วไม่สูญมนุษย์มีดวงวิญญาณเหลืออยู่ดวงวิญญาณนั้นออกจากร่างไปแล้วท่องเที่ยวอยู่คอยดูแลความสุขและทุกข์ของบุตรหลานเหลนอยู่และยังเชื่อว่าเมื่อถึงเวลาที่กำหนดดวงวิญญาณนั้นจะกลับเข้าสู่ร่างเดิมกลับมาเกิดใหม่ และความเชื่ออันเป็นเหตุให้เกิดบูชาวิญญาณบรรพบุรุษนั้นอาจแบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือ เคารพบูชา เพราะเกรงกลัวว่าดวงวิญญาณนั้นจะมากำร้ายบุตรหลานเหลนในกาลภายหน้า และเคารพบูชาเพราะความกตัญญูรู้คุณของบรรพบุรุษ ความเชื่อในชีวิตหลังตายเป็นมูลเหตุหนึ่งให้มีประเพณีทางศาสนาเกี่ยวกับผู้ตายชาวอียิปต์โบราณเชื่อว่าทันทีที่มนุษย์ตายลงวิญญาณลงไปสู่โลกเบื้องล่างโดยมีการพิพากษาสภาแห่งความจริงซึ่งเทพโอสิริสเป็นประธานและมีเทพองค์อื่น ๆ อีก ๔๒ องค์ เป็นผู้แทนเขต ๔๒ เขตของอียิปต์โบราณคอยเป็นผู้ชี้แจงข้อเท็จจริงว่าคำสารภาพของผู้ตายนั้นเป็นจริงหรือเท็จ สำหรับการพิพากษาความดีและความชั่วของผู้ตายนั้นมีการนำหัวใจของผู้ตายขึ้นตาซึ่งเทียบกับข้างหนึ่งซึ่งมีขนนกใส่ไว้ขนนกเป็นเครื่องหมายของความยุติธรรมหรือความชอบธรรมถ้าขนนกหนักกว่าก็แสดงว่าผู้นั้นได้ทำความดีไว้และมีโอกาสไปอยู่บนสวรรค์กับเทพโอสิริสหากขนนกเบากว่าก็แสดงว่าผู้นั้นได้ทำความชั่วไว้และต้องถูกลงโทษให้ตกนรกทนทุกข์ทรมานหรือให้เกิดในรูปแห่งสัตว์

๔) ความเชื่อของชาวจีนโบราณ ความหมุนเวียนของฤดูกาลมีส่วนผูกพันใกล้ชิดกับชีวิตมนุษย์และส่งเสริมให้เกิดพิธีต่าง ๆ เป็นต้นว่าฤดูใบไม้ผลิมิพิธิไถหว่าน ฤดูหนาวมิพิธิเกี่ยวข้าวเพราะจีนในครั้งโน้นเชื่อว่าการหมุนเวียนของฤดูกาลเช่นนี้ย่อมมีอำนาจมหัศจรรย์อย่างหนึ่งอยู่เหนือธรรมชาติและอาจกำหนดชะตากรรมและวิถีชีวิตของมนุษย์ได้นอกจากนี้ชาวจีนโบราณยังมีความเชื่อในเทวดาฟ้าดินและเชื่อว่ากษัตริย์เป็นโอรสแห่งสวรรค์รวมทั้งเชื่อในเพศคู่คือหยินและหยาง ชาวจีนสมัยราชวงศ์เฉียนได้เริ่มเข้ามาร่วมกันมีกษัตริย์ปกครองความเชื่อในระยะเริ่มแรกคือการบูชาปรากฏการทางธรรมชาติ เช่น ทะเล ภูเขา แม่น้ำ สวรรค์ พระอาทิตย์พระจันทร์ซึ่งเชื่อว่ามีเทพเจ้าประจำอยู่จึงได้มีการเช่นสรวงเทพเจ้าโดยใช้กระดูกเป็นเครื่องบูชาและใช้เป็นเครื่องเสี่ยงทายวิธีการใช้กระดูกทำนายก็โดยการสลักร่องเล็ก ๆ ไว้ที่กระดูกนั้นข้างหนึ่งแล้วนำไปเผาเพื่อให้อายุร้าวและจากรอยร้าวนี้เองคนทรงหรือนักบวชทำหน้าที่เป็นผู้ตีความในการตอบปัญหาที่ผู้ถามบรรพบุรุษปัญหาที่ถามนั้นครอบคลุมหลายเรื่องเป็นต้นว่า การทำมาหากิน ลมฟ้าอากาศ สงคราม การล่าสัตว์ การเดินทาง การเจ็บป่วย โชคลาภ จารึกบนกระดูกทำนายเหล่านี้ช่วยให้ทราบสภาพสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนในยุคหนึ่ง ครั้นเวลาล่วงมาถึงราชวงศ์ซางชาวจีนในสมัยราชวงศ์ซาง ได้บวงสรวงเทพเจ้า ๓ พวกใหญ่ดังนี้

- **การเคารพวิญญาณบรรพบุรุษ** ชาวจีนเคารพบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษแม้กษัตริย์ก็ปฏิบัติเช่นกัน ชาวจีนเชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษของตนมีบทบาทอย่างสำคัญในการคุ้มครองและอำนวยความสะดวกยามเย็นและยังเชื่ออีกว่าชาวจีนต้องจงรักภักดีและเคารพต่อผู้อาวุโสหรือผู้สูงอายุในครอบครัวในเมื่อผู้อาวุโสยังมีชีวิตอยู่ครั้นผู้อาวุโสถึงแก่กรรมไปแล้วก็ต้องเคารพเช่นกัน

^{๑๒} ดนัย ไชยโยธา, คติ ศาสนา และความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๙-๕๒.

- การเคารพเทพเจ้าแห่งธรรมชาติความเชื่อในระยะแรกคือการบูชาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ทะเล ภูเขา แม่น้ำสวรรค์ พระอาทิตย์ ดวงจันทร์ โดยเชื่อว่ามีเทพเจ้าประจำอยู่จึงได้บวงสรวงเทพเจ้าเหล่านั้นเทพเจ้าของชาวจีนในสมัยนั้นมีจำนวน ๑๐๐ องค์เศษ แต่เทพเจ้าที่ชาวจีนจำนวนมากนับถือคือตี้ทั้งห้า อันได้แก่ดิน น้ำ ไฟ ไม้ และโลหะ

- การเคารพบูชาเทพเจ้าซึ่งตีชาวจีนเชื่อว่าเทพเจ้าซึ่งตีเป็นเทพเจ้าแห่งสงครามและเทพเจ้าแห่งความอุดมสมบูรณ์ ต่อมาชาวจีนในสมัยราชวงศ์โจว ได้พัฒนาลักษณะความเชื่อมากขึ้นโดยแยกเป็น ๒ ประเภทคือ การเซ่นสรวงบูชาสวรรค์กับเทพเจ้าและการบูชาบรรพบุรุษ และในสมัยราชวงศ์โจวนี้ลัทธิเต๋าศาสนาเต๋าและลัทธิขงจื้อหรือศาสนาขงจื้อได้เกิดขึ้น ลัทธิเต๋าสอนว่าธรรมชาติสอนมนุษย์ให้ดำรงชีวิตไปตามธรรมชาติอันสงบทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติประกอบด้วยความเงียบสงบ หลักธรรมของเต๋าคือการดำรงชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติให้มนุษย์รู้จักตนเองบำเพ็ญคุณงามความดีไม่ฟุ้งเฟ้อ เต๋าจื้อได้สอนประชาชนให้เห็นความบริสุทธิ์ยิ่งใหญ่ ๓ ประการต่อไปนี้

-**เทียนเปาซุน** คือสาระหรือรากฐานเดิม ฟ้าหรือสวรรค์อันเป็นหลักการสูงสุด เทียนเปาซุน หมายถึง มหาเทพที่เป็นจอมโลก จอมสวรรค์ ไม่มีรูป สถิตอยู่ในอาณาจักรแห่งความบริสุทธิ์ซึ่งเป็นอาณาจักรแห่งนักปราชญ์โดยเฉพาะ

-**วูซีเทียนซุน** คือพลังชีวิตหรือพลังสติปัญญาสามารถแสดงเป็นบุคลาธิษฐานเป็นจอมแห่งปัญญาสถิตอยู่ในอาณาจักรแห่งความบริสุทธิ์สูงส่งทำหน้าที่จัดแบ่งเวลาเป็นวันคืนและฤดูกาลของโลกมีบัลลังก์เป็นที่ประทับอยู่ทางทิศเหนือและเป็นเจ้าแห่งธรรมชาติ ๒ ชนิดคู่กับโลกดังนี้

- **หยิน** พลังในทางลบ เป็นเพศหญิงหาพบในสิ่งต่าง ๆ โดยลักษณะของธรรมชาติเป็นต้นว่า ความหนาว ความมืด ความอ่อน ความชื้นและความลึกลับ และสิ่งต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น น้ำ ลม เป็นต้น
- **หยาง** พลังในทางบวกเป็นเพศชายหาพบในสิ่งต่าง ๆ โดยลักษณะทางธรรมชาติเป็นต้นว่า ความสว่าง ความอบอุ่น ความมั่นคง พละกำลังหรือความเข้มแข็ง แสงอาทิตย์และดวงไฟ

-**ฟานซิงเทียนซุงหรือเซนเปาซุน** คือเจ้าแห่งวิญญาณทั้งปวง สถิตอยู่ในอาณาจักรอันเป็นอมตะของพวกอมรเทพทั้งปวงและทรงไว้ซึ่งความบริสุทธิ์สูงยิ่ง ส่วนขงจื้อสอนเรื่องความประพฤติตามระเบียบวินัยและจรรยาบรรณอันดีงามต่อกันสอนให้เคารพบรรพบุรุษซึ่งเป็นผลให้ชาวจีนนิยมขนบธรรมเนียมประเพณี ๆ เป็นหลักในชีวิตประจำวันสืบต่อกันมา”^{๑๓} ทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่าเป็นความเชื่อของมนุษย์เราที่เป็นมาแต่ครั้งโบราณ

๒.๑.๔ ความเชื่อของชาวพุทธที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผี

^{๑๓} ดนัย ไชยโยธา, คติ ศาสนา และความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, หน้า ๖๕-๖๗.

ความเชื่อ พิธีกรรมศาสนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน พิธีกรรมเป็นส่วนประกอบในการปฏิบัติตามความเชื่อตามหลักคำสอนบางประการของศาสนา แต่พิธีกรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. พิธีกรรมที่เป็นพุทธบัญญัติ มีพิธีกรรมบรรพชา พิธีกรรมอุปสมบท พิธีกรรมเข้าพรรษา พิธีกรรมออกพรรษา พิธีแสดงอาบัติ พิธีกรานกฐิน พิธีสวดปาฏิโมกข์ พิธีระงับอธิกรณ์ เป็นต้น

๒. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและสังคม มีพิธีกรรมวันมาฆบูชา พิธีกรรมวันวิสาขบูชา พิธีกรรมวันวันอาสาฬหบูชา พิธีกรรมวันพระหรือวันธรรมสวนะ ส่วนพิธีกรรมทางสังคมที่พระพุทธศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วยนั้นมีพิธีศพ พิธีกรรมมงคลสมรส พิธีกรรมปลูกบ้านใหม่ พิธีกรรมทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีทำบุญเนื่องในการทำบุญโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น^{๑๔}

ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงพิธีกรรมและความเชื่อของประเพณีเช่นผีปูดตาของชาวพุทธ ตำบลโสน อำเภอบุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษความเชื่อเกิดจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำเนินชีวิตมนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น มนุษย์จึงทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพอใจ และเมื่อคลี่คลายปัญหาได้ลงได้หรือพ้นภัยแล้วควรแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ด้วยการ เช่นสรวงบูชา หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้วยเหตุนี้ความเชื่อของมนุษย์ในสมัยดั้งเดิมจึงเกี่ยวข้องกับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติหรือภูตผีวิญญาณต่างๆ อันเป็นผลจากการที่มนุษย์เกิดมาท่ามกลางธรรมชาติมีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ แต่มนุษย์ยังไม่สามารถรู้และเข้าใจธรรมชาติบางอย่างได้ มนุษย์มีความรู้ที่น้อยเกี่ยวกับธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์ในระยะเริ่มแรกจึงตกอยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติโดยสมบูรณ์ แต่ครั้งเมื่อมนุษย์ได้ประสบเหตุการณ์จากธรรมชาติต่างๆ ซึ่งทั้งน่ากลัวและน่าอัศจรรย์จึงเกิดความกลัวต่อธรรมชาติที่ปรากฏนั้น ความกลัวนี้เองที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติอันได้แก่ภูตผี วิญญาณต่างๆ ขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ระบบความเชื่อดังกล่าวมาเป็นความเชื่อพื้นฐานที่มีความคล้ายคลึงกันในทุกสังคมทั่วโลก สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่มีความเชื่อดั้งเดิมเช่นเดียวกับสังคมอื่นโดยทั่วไปซึ่งความคิดของสังคมไทยดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับชาติอื่น ๆ คือมีความเชื่อถือสิ่งที่ไม่เห็นตัว แต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจอยู่เหนือคนอาจบันดาลให้ดีหรือร้าย หรือให้คุณให้โทษได้ความเชื่อถืออย่างนี้เรียกว่า “คติผีสงเทวดา” อันเป็นคติศาสนาแต่ดั้งเดิมของมนุษย์ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นคติศาสนาอันประณีตขึ้นเหมือนปัจจุบัน ความเชื่อคนไทยในลักษณะข้างต้นนี้ได้แสดงข้อคิดให้เห็นว่าในสมัยโบราณก่อนพุทธกาลประชาชนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันนั้นมีความเชื่อตามคติถือผีสงเทวดาหรือวิญญาณ นิยมว่าวิญญาณนั้นมีอยู่จริง และทำพิธีบวงสรวงกราบไหว้เพื่อขอความอารักขาและความสวัสดิมีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ดังนั้น ระบบความเชื่อดังกล่าวมาจึงมีอยู่อย่างเหนียวแน่นและได้สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตโดยผสมผสานเข้ากับหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามแนวพระพุทธศาสนาจึงก่อให้เกิดพิธีกรรมและความเชื่อของประเพณีเช่นผีปูดตาของชาวพุทธนี้ขึ้นมา

^{๑๔} สด แดงเอียด, กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พิธีกรรมและประเพณี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙-๔๔.

ผีปูด หมายถึงผีเจ้าที่ที่เชื่อกันว่าเป็นผู้ทำหน้าที่คุ้มครองหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขการเช่น ปูตาคือการเช่นสังเวณีผีเจ้าที่ประจำหมู่บ้านนั้นเองความเชื่อเหล่านี้จะมีมานานเท่าไรแล้วยังสืบไม่ได้ แต่สันนิษฐานว่าคงมีมานานเป็นพัน ๆ ปี เพราะการนับถือผีสงเทวดานั้นมีมาก่อนการนับถือศาสนา เสียอีกในภาคอีสานตามหมู่บ้านต่าง ๆ แต่ละท้องถิ่นเราจะเห็นว่ามีศาลเจ้าพ่อหรือตูปูตาประจำอยู่นอกหมู่บ้านเสมอชาวอีสานถือว่าเป็นประเพณีจำเป็นที่ขาดไม่ได้ถ้าปีใดบังเอิญไม่ได้เช่นผีปูดหากเกิด เหตุเภทภัยขึ้นแก่ชาวบ้านเขามักจะโทษกันว่าเป็นเพราะไม่ได้เช่นสังเวณีผีปูดด้วยความเชื่อแบบนี้ ชาวบ้านจึงพากันทำประเพณีนี้สืบมาตราบเท่าทุกวันนี้

ตามคติความเชื่อของชาวพุทธที่ได้ยึดถือปฏิบัติหรือแสดงออกทางพิธีกรรมจนกลายเป็น ประเพณีจากอดีตถึงปัจจุบันได้ปรากฏหลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎกที่อาจถือได้ว่าเป็นแหล่งที่มาหรือ ต้นเค้า ดังนี้

ในติโรกษสูตร ว่าด้วยเปรตที่อยู่ภายนอกฝาเรือน “พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้ เพื่ออนุโมทนาพระเจ้าพิมพิสารจอมทัมมครุฑดังนี้ พวกเปรตพากันมาสู่เรือนของตนบ้างยืนอยู่ที่ฝา เรือนด้านนอก บ้างยืนอยู่ที่ทางสี่แพร่ง สามแพร่ง บ้างยืนฟังอยู่ที่บานประตู เมื่อมีข้าวและน้ำต้ม มากมาย เมื่อของเคี้ยวของกินถูกจัดเตรียมไว้แล้วญาติสักคนก็ไม่นึกถึงเปรตเหล่านั้น เพราะกรรมของ สัตว์เหล่านั้นเป็นปัจจัย เหล่าชนผู้นุเคราะห์ย่อมถวายอาหารและน้ำต้มที่สะอาดประณีตเหมาะแก่ พระสงฆ์ตามกาลอุทิศให้ญาติทั้งหลาย (ที่เกิดเป็นเปรต) อย่างนี้ว่า ขอทานทั้งหลายจงสำเร็จแก่ญาติ ทั้งหลายของเรา ขอญาติทั้งหลายจงเป็นสุขเถิด ส่วนญาติที่เกิดเป็นเปรตเหล่านั้นพากันมาประชุม พร้อมกัน ณ ที่ให้ทานนั้น ย่อมอนุโมทนาในอาหารและน้ำต้มเป็นอันมากโดยเคารพว่า เพราะเหตุแห่ง ญาติเหล่าใด พวกเราจึงได้สุขสมบัติเช่นนี้ขอญาติเหล่านั้นของพวกเราจงมีอายุยืน อนึ่งการบูชา ญาติผู้ เป็นทายกก็ได้ทำแก่พวกเราแล้วและทายกก็ไม่ไร้ผล ในเปรตวิสัยนั้นไม่มีกิจกรรมการทำให้ญาติไม่มีโค รักษกรรมกรรมเลี้ยงวัวไ้ขาย ไม่มีพาณิชย์กรรมการค้าขาย การแลกขายด้วยเงินก็ไม่มี ผู้ที่ตายไปเกิด เป็นเปรตวิสัยนั้น ดำรงชีพด้วยผลทานที่พวกญาติอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้ น้ำฝนที่ตกลงมาในที่ดอน ย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่มฉนใดทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแก่เปรตทั้งหลายฉนนัน เหมือนกัน กุลบุตรเมื่อระลึกถึงอุปการะที่ญาติผู้ละไปแล้วเคยทำไว้ในปางก่อนว่า ผู้นั้นได้ให้สิ่งนั้นแก่ เรา ได้ทำสิ่งนี้แก่เรา ได้เป็นญาติ มิตร และสหายของเรา ก็ควรถวายทักษิณาทานอุทิศให้แก่ญาติผู้ละ ไปแล้วดังนี้”^{๑๕} จากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเล่มนี้ทำให้เราเข้าใจได้อย่างสนิทว่าวิญญาณมีจริง โลกนี้ โลกหน้ามีจริงและบรรพบุรุษได้นำปฏิบัติมาอย่างยาวนานก็เพราะมีคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา บันทึกไว้ให้เราได้ศึกษาเอง

ในอภิขมานเปตวัตถุ เรื่องเปรตผู้เดินทวนกระแสน้ำอันไหลไม่ขาดสาย โกลิยมหา อำมาตย์ของพระเจ้าพิมพิสารถามเปรตตนหนึ่งว่า ท่านเปลือยกายเหมือนกับเปรตครึ่งท่อนที่ตตรง ดอกไม้ตกแต่งร่างกายเดินอยู่ในที่ซึ่งมีน้ำในแม่น้ำคงคาไหลไม่ขาดสาย ท่านจักไปไหนนะเปรต ท่าน อยู่ประจำที่ไหน พระสังคีติกาจารย์กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า เปรตนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักไปยังบ้าน จันทภูริละซึ่งอยู่ระหว่างวาสกคามกับกรุงพาราณสี อนึ่งมหาอำมาตย์ซึ่งปรากฏชื่อว่า โกลิยะ เห็น

^{๑๕} ข.สุ. (ไทย) ๒๕/๑-๙/๑๕-๑๗.

เปรตนั้นแล้วจึงได้ให้ข้าวสัตต และผ้าสีเหลืองนั้นแก่เปรต เมื่อเรือหยุดได้สั่งให้สิ่งของเหล่านั้นแก่ อุบาสกผู้เป็นช่างกลบก ผ้าถุงผ้าห่มก็ปรากฏแก่เปรตทันที ในขณะที่มหาอำมาตย์ได้ให้ผ้าคู่หนึ่งแก่ อุบาสกผู้เป็นช่างกลบก ลำดับนั้น เปรตนั้นนุ่งห่มผ้าเรียบร้อยทัดทรงดอกไม้ ตกแต่งร่างกายอย่าง สวยงามทักษิณาย่อมสำเร็จแก่เปรตผู้ดำรงอยู่ในฐานะ เพราะฉะนั้นผู้มีปัญญาพึงให้ทานบ่อย ๆ เพื่อ อนุเคราะห์เปรตทั้งหลาย ดังนี้”^{๑๖} จะเห็นได้ว่ารากฐานของคำสอนทางพระพุทธศาสนาสอนให้รู้จัก การให้ทานหรือการทำบุญอุทิศแก่ญาติ ๆ ที่ล่วงลับไปแล้วเพื่อมิให้ตนทุกข์ทรมานอันขาดแคลนจาก เครื่องอุปโภคบริโภคทั้งเสื้อผ้าอาภรณ์เครื่องแต่งกายทั้งหลายเปรตจะมีกินมีใช้ก็เพราะเมื่อญาติ ๆ ที่ อยู่ในมนุษยโลกทานอุทิศให้เท่านั้นจึงจะได้รับ

พื้นฐานความเชื่อของคนไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตและความตาย อาจสรุปได้อย่างกว้างที่สุดเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มหนึ่งเห็นว่าตายแล้วเกิด อีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่าตายแล้ว สูญ พวกที่เห็นว่าตายแล้วเกิดมักเชื่อว่ามีตัวตนที่เที่ยงแท้ไม่แตกดับ ความเห็นเช่นนี้เรียกว่า สัสตทิวธิ ซึ่งถือว่า อัตตาหรืออัตมันเป็นสิ่งที่ไม่เวียนว่ายตายเกิดตลอดไป จนกว่าจะบรรลุสัจธรรมที่สูงที่สุดและเข้า รวมเป็นหนึ่งกับปรมาตมันพวกที่เชื่อว่าตายแล้วเกิดนี้มักมองเห็นความสุขและทุกข์ของมนุษย์นั้น เกิดขึ้นอย่างมีสาเหตุตามการกระทำของมนุษย์ จึงพยายามทำความดีตามความเชื่อของศาสนาของตน เพื่อให้ไปเกิดในภพภูมิที่มีความสุขจนสามารถบรรลุความเป็นหนึ่งเดียวกับปรมาตมันอันเป็นเป้าหมาย สูงสุดของการทำดี ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าตายแล้วสูญ ไม่มีอะไรเหลืออยู่ร่างกายแตกสลาย จิตก็ แตกดับไปด้วย ไม่มีวิญญาณอมตะ ไม่ออตตา ความเห็นเช่นนี้ เรียกว่า อัจเฉททิวธิ ผู้มีทัศนะว่าตายแล้ว สูญ มักเป็นพวกวัตถุนิยม เช่นพวกจารวาก คิดแต่จะใช้ชีวิตให้หมดไปอย่างสนุกสนานกับวัตถุ ไม่วิตก กังวลเรื่องโลกหน้า เพราะไม่เชื่อว่ามีโลกหน้า สวรรค์ นรก หรือภพภูมิอื่นใดถือว่าความสุขและความ ทุกข์ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยเป็นเรื่องบังเอิญของชีวิตใครอยากทำอะไรก็ทำไปได้ตามใจชอบไม่มี ความดี ความชั่ว และไม่มีเหตุผล ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าความสุขทางปราสาทสัมผัสเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต”^{๑๗} “สิ่งเหล่านี้รู้สึกได้ด้วยความรู้สึกรู้สึกของตนเองว่าบางครั้งรู้สึกเป็นทุกข์ บางครารู้สึกเป็นสุข และบางเวลา ก็เฉย ๆ ก็มี “แต่เดิมมาบรรพบุรุษของเรานับถือผีเป็นสรณะ เมื่อพ่อค้าชาวอินเดียนำสินค้าเข้ามาขาย ได้นำเอาศาสนาพราหมณ์มาเผยแพร่ด้วย ความเชื่อเรื่องเทพในศาสนาพราหมณ์จึงมีอิทธิพลต่อแนวคิด ของคนไทย พระเป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์มีอยู่มากมายตามแต่ใครจะเชื่อ ในสมัยพระ เวท พระรุทระได้รับการเคารพบูชามากที่สุดโดยมี พระวายุ พระจันทร พระสุริยะ และพระอินทร์ ซึ่งเป็น เทวดาประจำปรากฏการณ์ธรรมชาติเป็นเทพเคารพระดับรองลงมา ต่อจากนั้นได้เกิดเทพเคารพที่ สำคัญใหม่ ๆ ขึ้นมาอีก เช่น พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ โดยยกย่องให้เป็นเทพสูงสุดเรียกว่า ตริอมูรติ แต่เทพเจ้าที่มีผู้นับถือบูชามากที่สุดจนสามารถตั้งเป็นนิกายได้ มี ๒ องค์ คือพระศิวะ กับพระ วิษณุ ลัทธิศิวะหรือนิกายศิวะ เป็นลัทธิที่นับถือพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุดรวมทั้งนับถือพระนางอุม่า พระโอรส และโคนนทิพาหนะของพระศิวะด้วย มีรูปเคารพเป็นศิวลึงค์ ลัทธิไวษณพหรือนิกายไวษณพ เป็นลัทธิบูชาจิ้งจกศักดิ์ต่อพระวิษณุหรือพระนารายณ์และสิ่งที่เกี่ยวข้อง คือบูชาพระลักษมี นับถือ

^{๑๖} ชู.เปต. (ไทย) ๒๖/๓๘๗-๓๘๙/๒๒๙.

^{๑๗} สุวรรณ สุวรรณเวช, พื้นฐานความเชื่อของคนไทย, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ กรุงธนพัฒนา จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒-๒๓.

ครุฑ พระยานาค โอรสของพระวิษณุและบุขาพระวิษณุในอวตารปางต่าง ๆ การอวตารของพระวิษณุที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและวิถีชีวิตของคนไทยที่สำคัญ ๒ ปาง คือ รามาวตาร ซึ่งเป็นเรื่องที่กำหนดวิถีชีวิตของคนไทยและประเพณีในราชสำนัก กับพุทธาวตารซึ่งตอกย้ำความเป็นเทพเจ้าของพระวิษณุที่อยู่เหนือกว่าพระพุทธเจ้า ในพุทธาวตารนี้พระวิษณุจะอวตารลงมาเป็นพระพุทธเจ้าเพื่อสั่งสอนมนุษย์ให้ละเลยหน้าที่อันเกี่ยวกับบรรณ สอนคนให้มีมัจฉาทิฐิเพื่อให้คนทำบาปและนำคนไปสู่ความผิด กษัตริย์จะทำพระราชกรณียกิจต่อพลเมืองของพระองค์ รูปเคารพของพุทธาวตารเป็นรูปพระพุทธเจ้ามีพระเกศาสั้นขมวดเป็นก้นหอยฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทเป็นรูปดอกบัวและทรงจักรสี่เหลี่ยมมีพระมเหสีคู่บารมี คือ พระนางดารารหรือภควตี ปรัชญาโดยรวมของศาสนาพราหมณ์สอนให้เชื่อเรื่องกรรมเหมือนกันกับศาสนาพุทธ แต่อุบายหรือวิธีที่จะให้พ้นจากกรรมต่างกัน คือพระพุทธศาสนาสอนว่ากรรมเป็นผลมาจากการกระทำของตัวเอง แต่ศาสนาพราหมณ์สอนว่าพระเป็นเจ้าของที่อยู่บนสวรรค์อาจบันดาลให้เกิดความดีหรือความชั่วกับมนุษย์ได้ เมื่อศาสนาพุทธอุบัติขึ้นพระพุทธเจ้าได้เผยแผ่คำสอนที่มีความขัดแย้งกับความเชื่อและคำสอนของศาสนาพราหมณ์ลัทธิต่าง ๆ อย่างมากโดยที่พระองค์ทรงต่อสู้กับนานาทัศนะของพราหมณ์ และทรงชี้ให้เห็นว่าทัศนะของพวกพราหมณ์ที่เห็นว่าตนมีวรรณะสูงกว่านั้นเป็นเรื่องที่ไม่มีเหตุผล เนื้อหนังมังสาของพวกพราหมณ์และพวกศูทรก็ไม่มีอะไรแตกต่างกันกระบวนการวิวัฒนาการด้านชีววิทยาก็เป็นเรื่องเดียวกันความแตกต่างทางด้านวรรณะเป็นเรื่องที่พวกพราหมณ์สร้างขึ้นเองชาติและความมั่นคงมิได้ทำให้คนยิ่งใหญ่และมิได้ทำให้มีลักษณะเกี่ยวข้องกับความจริง หรือการกระทำที่ประเสริฐและปัญญาเลยคนในฐานะที่เป็นคนย่อมมีวิสัยสามารถที่รู้แจ้งจุดหมายที่สูงสุดแห่งชีวิตด้วยกันทั้งนั้น พระองค์ทรงชี้ให้เห็นถึงจุดหมายของชีวิตก็คือการทำความดีและเป็นคนดี คนเราควรมีความเมตตาต่อสรรพสัตว์ความรู้อย่อมเกิดจากความพยายามอย่างขะมักเขม้น มนุษย์ควรประกอบอาชีพที่เรียบง่าย ๆ เกษตรกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม และศิลปะ มนุษย์ควรเผยแพร่ความรู้ช่วยสร้างสะพานและถนน โรงพยาบาล โรงทาน สระอาบน้ำ สวนสาธารณะ ติดประทีปไว้ในที่มืด ให้อาหารและเครื่องนุ่งห่มแก่คนจน ไม่ทำรุนแรงต่อปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวและมีความกตัญญูต่อบิดามารดาควรใช้ทรัพย์สินสมบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่คนอื่น ๆ และประการสุดท้ายควรใช้ชีวิตด้วยความอดทนด้วยความเต็มใจเสียสละ ด้วยการทำความดีและละเว้นความชั่วนับว่าเป็นการสร้างความสุขให้แก่ตนเองทั้งในชาตินี้และชาติหน้า การพัฒนาอุดมคติที่แน่นอนการรู้แจ้งในที่นี้และเดี๋ยวนี้การมีชีวิตให้สำเร็จมีความขยันหมั่นเพียร สงบ มีชีวิตอยู่เพื่อสร้างความดีงามที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม”^{๑๘} ความเชื่อในลักษณะนี้เกิดการปลุกฝังกลายเป็นคติความเชื่ออันเกิดจากความกลัวและความไม่รู้เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นย่อมมีการรักตัวกลัวตายกันทั้งนั้น

ปฏิจจนุปบาท คือ กฎแห่งการเกิดขึ้นอย่างอิงอาศัยกันของสิ่งทั้งหลายในรูปแห่งเหตุและผลต่อ ๆ กันไปไม่สิ้นสุดกล่าวคือ อวิชชาความไม่รู้จริงเป็นเหตุให้เกิดสังขารความคิดปรุงแต่งสังขารเป็นเหตุให้เกิดวิญญาณ ชาติรู้ เช่น รู้ว่าได้ยินอะไรได้กลิ่นอะไร เป็นต้น วิญญาณเป็นเหตุให้เกิดนามรูป สภาวะทางวัตถุเป็นเหตุให้เกิดนามรูปเป็นเหตุให้เกิดอายตนะ อายตนะทั้ง ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น

^{๑๘} สุวรรณ สุวรรณเวช, พื้นฐานความเชื่อของคนไทย, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงธนพัฒนา จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓-๒๕.

กาย ใจ อายตนะเป็นเหตุให้เกิดผัสสะ ประสาทสัมผัสผัสสะเป็นเหตุให้เกิดเวทนา ความรู้สึกเวทนา เป็นเหตุให้เกิดตัณหา คือความทะยานอยาก ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่น อุปาทานเป็นเหตุให้เกิดภพ ความเป็นไปความมีอยู่ ภพเป็นเหตุให้เกิดชาติ ความเกิด ชาติเป็นเหตุให้เกิดชรามรณะ และอื่น ๆ อันเป็นทุกข์ หลักปฏิจจนุปบาทในลักษณะนี้แสดงให้เห็นการเกิดขึ้นดำเนิน ไปและการแตกสลายของสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งชีวิตมนุษย์ ตราบใดที่มนุษย์ยังไม่รู้จริงยังยึดมั่น ถือมั่นในสรรพสิ่งและมีกิเลสตัณหาอยู่มนุษย์ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวงจรปฏิจจนุปบาทไม่รู้จบ สิ้น”^{๑๙} การเวียนว่ายตายเกิดตามหลักปฏิจจนุปบาทจึงเป็นที่มาแห่งความเชื่อเรื่องผีสังนางไม้ คน ไทยนอกจากคนแล้ว “ยังมีผี เปรต อสุรกาย และเทวดาโดยเชื่อว่าเมื่อคนตายเนื่องจากสิ้นอายุขัยแล้ว วิญญาณจะออกจากร่างปล่อยให้ร่างกายหรือสังขารที่เคยอาศัยอยู่เน่าสลายไปส่วนวิญญาณไม่ได้ แผลกสลายไปด้วยและไม่ได้ไปไหน คงต้องล่องลอยใช้เวรใช้กรรมเวียนว่ายอยู่ในวิภวสงสารปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องภูติผียังแนบแน่นอยู่กับคตินิยมของคนไทยแม้แต่ทางบ้านเมืองยังมีราชพิธีเกี่ยวกับความ เชื่อเรื่องภูติผีอยู่ไม่น้อยในรอบปีหนึ่ง ๆ เช่น การบวงสรวงพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง และพระหลัก เมืองล้วนเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อในเรื่องภูติผีทั้งสิ้น”^{๒๐} และในคติความเชื่อเรื่องผีนี้ยังมีอีกมุมหนึ่ง ที่มีให้เราได้ศึกษานั้น คือ “เทพและภูติผีหรืออมนุษย์ที่ชาวเขมร-ส่วยนับถือมีมากมายได้มีการนับถือ และบูชาสืบเนื่องกันมาช้านานไม่อาจสืบค้นได้ว่า เป็นความเชื่อจากลัทธิศาสนาใดหรือจากเจ้าลัทธิใด เป็นความเชื่อในทัศนะที่ว่าสภาพแวดล้อมของพวกเขานอกจากมีดิน ฟ้า อากาศ ป่า เขา แม่น้ำ ลำ ห้วย แล้วยังมีพวกอมนุษย์ต่าง ๆ อยู่ประจำสามารถติดต่อกับมนุษย์ให้สุขให้ทุกข์ได้ ส่วนความเชื่อใน เรื่องพระพุทธรูปศาสนาได้มาผสมผสานภายหลัง แต่แนวทางความเชื่อแต่เดิมก็ได้เปลี่ยนแปลง ขมอ- ฝี่ มิได้มีความหมายทางร้ายอย่างเดียว แต่หมายถึง ผู้มีฤทธิ์ดุจเทพด้วย บางที่ก็เรียก เทพ จำแนกได้ ดังนี้

๒.๑.๕ ความเชื่อของชาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผี

ภาคอีสานนั้นเป็นแหล่งสะสมวัฒนธรรมหลายยุคหลายสมัยซ้ำซ้อนกันมาตั้งแต่ สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันซึ่งวัฒนธรรมเหล่านั้นมีการปรับเปลี่ยนบ้าง ขาดช่วงบ้าง และ เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงบ้าง แต่กระนั้นก็ตามสภาวะการคงอยู่ของวัฒนธรรมในภาคอีสานปัจจุบัน นี้กลับมีสภาพหลากหลายเพราะหลากหลายชาติพันธุ์มารวมกันได้อย่างกลมกลืน วัฒนธรรมประเพณี ของชาวส่วย ได้เข้ามาผสมผสานกลมกลืนกับ ชาวลาว ชาวเขมรตามสภาพสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของ ตนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่าง ชาวตำบลโสน อำเภอบุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษเป็นอีกตำบลหนึ่งที่ ยึดถือประเพณีฮีตสิบสอง ถึงแม้จะมีชนอยู่ทั้งเขมรและลาวเป็นส่วนมากแต่พื้นฐานความเชื่อทางพุทธ ศาสนาก็ยังผสมผสานกับความเชื่อผีสังนางไม้ เทวดาและธรรมชาติอย่างกลมกลืน วัฒนธรรม ประเพณีที่ปรากฏทั้งในด้านจิตใจ วัตถุ และพิธีกรรมยังเป็นไปตามประเพณีดั้งเดิมของชาวอีสานทั่วไป

^{๑๙} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑/๒.

^{๒๐} สุวรรณ สุวรรณเวช, พื้นฐานความเชื่อของคนไทย, หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

คือ ฮีตสิบสอง ซึ่งประชาชนจะให้ความเคารพศรัทธาเชื่อถือผู้นำที่เป็นหัวหน้าชุมชน หรือผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำพระสงฆ์ในการจัดประเพณีในแต่ละเดือน ผู้นำยังมีอิทธิพลในการรวมกลุ่มชาวบ้านจัดงาน ประเพณีซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากฉญาบทหนึ่งที่ว่าไว้เตือนใจคนรุ่นหลังว่า “ไผ่ว่าศรีสะเกษอ้างสิจุง แขนมันไปเบ็ง จาฮีตมูลมังยังโจ้โก้ สิไปฮ้างอยู่บ่อนได้”

ฮีตสิบสองชาวศรีสะเกษนั้นเป็นประเพณีที่ชาวอีสานประพุดติปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ตั้งแต่โบราณกาล คำว่าฮีต มาจากคำว่า จาริต ดังนั้นคำว่า ฮีตสิบสอง จึงหมายถึงประเพณีที่ชาวอีสานจะต้องประพุดติปฏิบัติในรอบปีทั้งสิบสองเดือนนั่นเอง

“ในทัศนะของนักวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะนักศึกษาวิจัยเรื่องชาติพันธุ์วิทยา มักเห็นว่าลักษณะเด่นชัดอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นล้วนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐไทยกลุ่มอื่น ทั้งในแง่ระบบเครือญาติ เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง รวมทั้งความเชื่อและศานนามาเป็นเวลายาวนานแล้ว ประชาชาติไทยมีถิ่นที่อยู่อาศัยกระจายทั่วไปในประเทศไทย และนอกประเทศไทย ตัวอย่าง เช่น ไทอาหม ไทคำตี้ ไทคำย้ง ไทพ่าเกในอินเดี๋ย ไทยใหญ่ ไทเขินในพม่า ไทลื้อ ไทไต่คงในจีน ไทพวน ผู้ไท ลาวในประเทศลาว ไทดำ ไทยขาว ไทแดงในเวียดนาม ไทยวน ไทยอีสาน และคนไทยในประเทศไทย ซึ่งถือเป็นชนชาติไทย เช่นกัน

เมื่อพิจารณาเฉพาะระบบความเชื่อ และศาสนาของชนชาติไทยทำให้เห็นชัดเจนว่า ความเชื่อและศาสนาดั้งเดิมของคนไทยก่อนรับพระพุทธศาสนานั้น แท้จริงแล้วเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีและอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของพวกเขา ไม่ว่าจะเป็น ผีฟ้า ผีแถน ผีป่า ผีน้ำ ผีเมือง ผีบ้าน หรือผีบรรพบุรุษ ซึ่งนับเป็นเรื่องราวที่ปรากฏอยู่ในการรับรู้ของคนไทยอย่างแพร่หลาย ดังจะเห็นได้จากหลักฐานด้านวรรณคดีทั้งในประเพณีการบอกเล่า (oral tradition) และลายลักษณ์ (literary tradition) รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นทัศนคติ ความเชื่อ และความหมายดังกล่าวอย่างชัดเจน^{๒๑} ไทยพวนและผู้ไทเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกลุ่มหนึ่งที่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคอีสานซึ่งแต่เดิมไทยพวนมีถิ่นฐานอยู่ที่แขวงเชียงขวางประเทศลาว และกลุ่มผู้ไทมีดินแดนที่เป็นจุดศูนย์กลางอยู่ที่เมืองแก่งเมืองเคียนเบียนฟูในบริเวณสิบสองจุไทย ซึ่งปัจจุบันอยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม จากหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์พบว่าชาวไทยพวนและผู้ไท ได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรี และอพยพเคลื่อนย้ายมาอีกหลายครั้งในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อย่างไรก็ตามชนสองกลุ่ม คือกลุ่มไทยพวนและผู้ไทดังกล่าวนี้ แม้จะเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยเนิ่นนานแล้ว ตลอดจนวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ดังจะเห็นจากคนไทยพวนและผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงดำรงรักษาระบบความเชื่อบางอย่างที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพชน โดยเฉพาะลัทธิการนับถือผีสืบเนื่องต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ทั้งที่เป็น

^{๒๑} ปฐม หงส์สุวรรณ, กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๒-๘๓.

ผีเมือง ผีบ้าน ผีบรรพบุรุษ ที่ต้องมีพิธี เช่นไหว้ ซึ่งเรียกว่า “เลี้ยงผี” ทุกปีมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน”^{๒๒} นั่นคือความเชื่อที่เป็นประเพณีและอาจเป็นต้นตอแห่งการปฏิบัติในประเพณีหรือพิธีกรรมการนับถือผีก็เป็นไปได้

๒.๑.๖ ความเชื่อเรื่องผีอื่นๆของชาวอีสาน

ความเชื่อในเรื่องผีอื่นๆ ของชาวอีสานสามารถแยกออกได้ดังนี้

๑) **ผีประจำที่ทาง** เนียะตา (ปู่ตา) เป็นเทพดลรักษาหมู่บ้านโดยมากสถิตอยู่ตามริมหนองน้ำหรือไม้ใหญ่ในหมู่บ้านมักมีศาลเจ้า (กะตวมเนียะตา) กระทั่งหมู่บ้านชาวบ้านอาจเอาก่อนหินไปวางไว้ในศาลหรือสลักไม้ทำรูปคนไปไว้ในศาล เป็นที่เคารพยำเกรงและถือเป็นประเพณีว่า วันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี เขาจะมีประเพณี “เลี้ยงเนียะตา” (ไหว้ปู่ตา) ชาวบ้านก็จะนำข้าวปลาอาหาร สุรา ไปเช่นไหว้ขอให้คุ้มครองให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลเพื่อจะได้มีอยู่มีกิน”^{๒๓} เพราะคนโบราณกาลก่อนต้องอาศัยธรรมชาติเป็นที่พึ่ง

๒) **ผีบ้านผีเรือน** จัดเป็นผีที่อยู่ในบ้านและใกล้ชิดกับคนมากที่สุดมีหน้าที่คอยคุ้มครองปกป้องรักษาและควบคุมกิจการงานภายในบ้านเรือน ได้แก่ ผีบ้านผีเรือน ผีบันได ผีแม่พระธรณี หรือผีประตู ผีแม่เตาไฟ และผีตะล่อมข้าว

-**ผีบ้านผีเรือน** เป็นผีที่อยู่ในเรือนที่คอยคุ้มครองคนในบ้านให้อยู่ดีมีสุขปราศจากภัยอันตรายใด ๆ มาเบียดเบียนหากมีผีต่างถิ่นจะเข้ามาอาศัยหรือทำร้ายคนในบ้าน ผีบ้านผีเรือนจะต่อสู้และขจัดผีที่ไม่พึงประสงค์ออกไปแต่ในบางครั้งผีบ้านผีเรือนมีฤทธิ์เดชน้อย ผู้ผีที่มาจากภายนอกไม่ได้ก็ต้องหนีเหมือนกัน เมื่อผีภายนอกเข้ามาทำลายผีในบ้านได้แล้วก็จะเริ่มเข้าสิงหรือทำร้ายคนในบ้านที่เรียกกันว่า “ผีเข้า” หรือทำให้คนในบ้านเกิดเจ็บป่วยและเกิดความไม่เป็นมงคลต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่ผีบ้านผีเรือนจะเป็นผีบรรพบุรุษของเจ้าบ้าน คือผีปู่ย่าตายาย คอยดูแลให้ความช่วยเหลือลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ และยังคอยควบคุมดูแลความประพฤติของคนในบ้านอีกด้วย ถ้าลูกหลานประพฤติตนไม่สมควร ไม่ปฏิบัติตามจารีตประเพณีของบ้านแล้ว ถือว่าผิดผี จะถูกลงโทษได้ เช่น

-ถ้าหญิงชายล่วงเกินกันมากกว่าจับมือถือแขน ถือว่าผิดผี ต้องขอขมาผีเรือน มิฉะนั้นจะเกิดเจ็บป่วยหรือมีเหตุอันเป็นไป

-ถ้าหญิงชายหนีตามกันไปโดยมิได้จัดผู้ใหญ่มาสู่ขอตบแต่ง เมื่อฝ่ายชายส่งข่าวและฝ่ายหญิงยินยอมแล้ว ต้องรีบขอขมาผีเรือน จึงจะยอมรับให้เข้ามาเป็นสมาชิกในบ้านได้ เรียกว่ารับเข้าผี

^{๒๒} จารุวรรณ ธรรมวัตร (ปริวรรต), พงศาวดารแห่งประเทศไทย หลวงพระบาง เวียงจันทร์ เมืองพวนและจำปาสัก, (มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๗.

^{๒๓} มงกุฏ แก่นเดียว, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ภาค ๒, จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒, หน้า ๔๓๕. (อัคราเนา)

-ถ้ามีคนมาค้ำแรมที่บ้านหรือหรือสัตว์มาผัดเรือนเจ้าบ้านหรือผู้อาวุโสในบ้าน จะต้องบอกผีเรือน มิฉะนั้นจะทำให้เกิดเจ็บไข้

-ห้ามนอนใต้ซื่อ ถ้าไม่เชื่อขึ้นนอนผีจะอำ

-ห้ามไกวเปลเปล่า ๆ แม้อุ้มจะตกใจ เด็กจะกวน

-ถ้าจิ้งจกตกขณะลงจากเรือน ห้ามเดินทาง ถ้าไม่เชื่อและยังขึ้นเดินทางไปจะเกิดภัย พิบัติหรือความไม่ตีต่าง ๆ ได้

-บ้านใดมีงานศพ เมื่อเสร็จพิธีแล้วให้รีบทำความสะอาดที่นอนหมอนมุ้ง ปิดกวาดขัด ภูบ้านเรือน ล้างถ้วยชาม โองไห้ขั่วไว้ ทำพิธีปิดรังควานบ้านเรือน เพื่อให้เรือนร้ายกลายเป็นเรือนดี

ผีบันได บ้านคนไทยสมัยก่อนเป็นบ้านใต้ถุนสูงทุกบ้านจึงมีบันไดจากพื้นดินขึ้นบ้านข้าง บันไดหน้าบ้านจะมีกระถางล้างเท้าก่อนขึ้นเรือน ที่บันไดนี้เองจะมีผีคอยเฝ้ารักษาอยู่ ฉะนั้นจึงห้าม เล่นแม่บันได จะขึ้นก็ขึ้น จะลงก็ลง ไม่เช่นนั้นจะถูกผีบันไดผลักทำให้พลัดตกหกล้มได้ นอกจากนี้ยัง ห้ามใช้มีดฟันบันได เพราะจะทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้ทำถ้าผลออกไปทำเข้าต้องรีบขอขมาลาโทษ

ผีประตู ในแต่ละบ้านจะมีผีตนหนึ่งคอยเฝ้าดูแลประตูบ้านไม่ว่าจะเป็นประตูบนเรือนทุก ประตูที่มีธรณีประตู ถ้าเหยียบธรณีประตูจะต้องทำพิธีขอขมาผีแม่ธรณี

ผีเตาไฟ ที่เตาไฟในครัวจะมีผีอีกตนหนึ่งคอยปกปักษ์รักษา เรียกว่าผีเตาไฟจึงห้ามเดินหรือ กระโดดข้ามเตาไฟ ถ้าทำผีไฟกะโกรธ ถ้าจำเป็นต้องเดินผ่านให้เดินอ้อมไป

ผีตะล่อมข้าว คนไทยส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ทำไร่ ทำนา แต่ละบ้านจึงมียุ่งฉาง สำหรับใส่ข้าวเปลือกเก็บไว้ เรียกว่า ตะล่อมข้าว เวลาขนข้าวจากลานนวดเอามาใส่ตะล่อมข้าว ต้อง ทำการไหว้ร้องเชิญแม่โพสพขึ้นตะล่อม ที่ตะล่อมข้าวจึงมีผีคอยเฝ้ารักษา และห้ามมิให้ผู้ใดไปนอนหน้า ตะล่อมข้าว เพราะเป็นทางเดินเข้าออกของแม่โพสพ ถ้าเดินขวางทางเข้าออกผีจะบันดาลให้เกิดเจ็บ ไข้ได้ป่วย จึงรีบทำการขอขมาผีตะล่อมข้าว” ยังมีความเชื่ออื่นที่เกี่ยวกับการนับถือของคนไทยจน ก่อให้เกิดความสอดคล้องกับคำสอนในพุทธศาสนาคือหิริโอตตปยะความเกรงกลัวต่อบาปอกุศล “ผล จากการทำผิดจารีตประเพณี เรียกว่า (ชาล่ำ) แต่ไม่ร้ายแรง และอีกคำหนึ่งคือ “เซ็ดขวง” หมายถึง เสียด ไม่เป็นมงคลจึงร้ายแรงถึงขั้นมีอันตรายหรือมีความเป็นไปได้แก่ชีวิตโดยไม่ทราบ สาเหตุ เช่น ลบลู่เจ้าปู่ (วิญญาณประจำศาลผีปู่ตาของหมู่บ้าน) หรือกล่าววาจาจาก้าวร้ายผีเมสสิกันซ์ หลักเมือง พุดจาหยาบคาย แข่งดำพ่อ-แม่ ฯลฯ การกระทำดังกล่าวถือว่า ขวง หรือ เซ็ดขวง ต้องทำ พิธีขอขมา โดยนำดอกไม้เครื่องเซ่นมาบอกกล่าวเล่าแจ้ง (เช่นสรวงบวงพาลี)จึงจะแก้เซ็ดขวงได้ สถานที่ที่จะก่อให้เกิด เซ็ดขวงได้ คือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ โบราณสถาน ศาลเจ้า ดอนปู่ตา ป่าเฮ่ว หรือป่าช้า ชาวอีสานในอดีตเกรงกลัวสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มาก”^{๒๔} สิ่งเหล่านี้เป็นการเตือนสติให้ลูกหลาน บรรพชนรู้จักกายชั่วกลัวบาปต่ออกุศลทางวจีทุจริต มโนทุจริตทั้งทางกายวาจาใจด้วย

^{๒๔} สุวรรณ สุวรรณเวช, พื้นฐานความเชื่อของคนไทย, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุง ธนพัฒนา จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔๒.

๓) **พระภูมิเจ้าที่ ผีบรรพบุรุษและเจ้าผี** ผีบรรพบุรุษและเจ้าผีเป็นผู้ที่อยู่ต่ำจากเมืองฟ้า ลงมาที่อยู่อาศัยและสภาพความเป็นอยู่แตกต่างไปจากเทวดาที่อยู่บนสวรรค์ คือเทวดาที่อยู่บนฟ้า จะมีหัวหน้าหรือผู้ปกครองที่แน่นอน เช่น เทวดาที่สถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จะอยู่ภายใต้การดูแล ปกครองของพระอินทร์ มีการกล่าวกันว่าก่อนที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะจุติลงมาเป็นมนุษย์ ก็เป็นเทวดาอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต ส่วนผีบรรพบุรุษและเจ้าผีจะอาศัยอยู่ตามบ้านเรือนหรือบนต้นไม้ หรือในอากาศในบางครั้งคนก็จะไปสร้างที่อยู่อาศัยให้พระภูมิเจ้าที่ซึ่งเป็นผีนอกบ้านที่ใกล้ชิดกับคนใน ละแวกบ้านที่ทุกคนจะต้องเคารพสักการะเวลามีงานที่เกี่ยวข้องกับคนในบ้านจะต้องจุดธูปบอกเจ้าที่ เจ้าทางให้รับทราบหรือจัดหาเครื่อง เช่น ไหว้ไปวางไว้ที่ศาลประจำบ้านเมื่อเกิดเจ็บป่วยหรือมีความทุกข์ ต้องการความช่วยเหลือจากท่านก็ใช้วิธีจุดธูปบนบานศาลกล่าวพระภูมิเจ้าที่

๔) **เจ้าทุ่ง เจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขา** ผีนอกบ้านอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญ จะต้องให้ความเคารพสักการะ คือผีที่เป็นใหญ่อยู่ตามภูมิประเทศต่าง ๆ ถ้าเป็นพื้นที่ท่านาก็มีเจ้าทุ่งคอยดูแลรักษา ถ้าเป็นแม่น้ำลำคลองจะมีเจ้าท่า ถ้าเป็นป่าเขาก็จะมีเจ้าป่าและเจ้าเขาเป็นผู้ปกป้องดูแลรักษา ฉะนั้นเมื่อจะทำอะไรภายในพื้นที่ที่ท่านดูแลรักษาอยู่ก็ต้องบอกกล่าวท่านว่าจะมาทำอะไร เช่น เวลาท่านก็ต้องบอกผีนาโดยการจัดมีเครื่องเช่น มีเหล้า อาหาร และขนมไปวางไว้เพื่อขอให้ท่านา ได้ผลไม่มีเหตุ เช่น มีหนูหรือสัตว์มาทำลายต้นกล้า ผ่นแล้ง ท่านาไม่ได้ผล ส่วนเจ้าท่าก็เป็นผีคอยดูแลในน้ำและท่าน้ำ เมื่อจะเดินทางไปทางน้ำก็ต้องเซ่นไหว้เจ้าท่า ส่วนในเรื่องจะมีผีอีกประเภทหนึ่งคอย ปกป้องดูแล เรียกว่า แม่นางเรือมีอยู่บริเวณหัวเรือซึ่งชาวเรือจะนำผ้าสีเขี้ยวหรือผ้าหลากสีมาผูกไว้ เวลาจะออกเรือต้องจุดธูปบูชากราบไหว้ เมื่อเดินทางเข้าป่าไม่ว่าจะไปธูระใดๆ ก่อนจะเข้าป่าต้องเซ่น ไหว้เจ้าป่าเจ้าเขา เพื่อเป็นการขออนุญาตและขอความคุ้มครองปกป้องรักษา ให้ไปแล้วสามารถกลับมาถึงบ้านได้โดยปลอดภัย แต่ถ้าจะเข้าป่าเพื่อล่าสัตว์นอกจากจะขออนุญาตแล้วผู้ล่าสัตว์ก็จะได้พบ สัตว์ที่ต้องการ จึงห้ามยิงหรือทำร้ายสัตว์ที่ไม่ได้ขออนุญาตจากเจ้าป่าเจ้าเขา ถ้าทำจะเกิดอาเพศและมีเหตุ เป็นไปต่างๆ เมื่อยิงสัตว์ได้ตามที่ขอจะต้องเซ่นผีประจำปีนล่าสัตว์แล้วรีบกลับบ้านห้ามยิงสัตว์อื่น ต่อไปอีก

๕) **ผีเลวหรือผีร้าย** ผีเลวเป็นผีที่มีฐานะต่ำสุดในกระบวนผีที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เป็นผีหรือ เจ้าไม่มีศาลจึงเป็นผีร้ายตรงข้ามกับผีฟ้าซึ่งเป็นผีดี ส่วนพวกเจ้าผีอยู่ในจำพวกผีคาบเส้นจะเป็นเทวดา ก็ไม่ใช่ จะเป็นผีร้ายก็ไม่เชิง เพราะฉะนั้นจึงมีคำว่าผีติดอยู่ ส่วนเทวดาก็ต้องเป็นเทวดาจะเรียกว่าเป็น ผีต่อไปไม่ได้เพราะผีไปตกอยู่กับพวกผีเลวเสียหมดแล้ว ขึ้นไปเรียกเทวดาว่าเป็นผีต่อไปก็อาจทำให้ เข้าใจผิดคิดว่าเป็นผีเลวก็ได้ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร ก็เพราะด้วยอำนาจของภาษาที่ทำให้ความหมาย เคลื่อนที่ไปในเมื่อเป็นเหตุการณ์หรือเหตุอย่างอื่นเปลี่ยนแปลงขึ้น พวกผีร้ายที่กล่าวนี้มันก็ร้ายจริง ๆ สมกับชื่อของมันตามแง่ที่คิดเห็นของคนเพราะคนเห็นว่ามันไม่ดีแก่ใครนอกจากให้ร้ายอย่างเดียวอันที่ จริงว่าไปผีร้ายก็มีดีเหมือนกัน คือมันไม่รู้จักหักคอใคร ที่ไม่หักคอใครก็เพราะมันไม่มีอำนาจจะทำ เช่นนั้นได้วิธีที่จะทำร้ายใครได้ก็มีแต่แลบลิ้นปลิ้นตาหลอกถากใจกลัวมากก็ถึงกับขวัญหนีดีฝ่อคนที่ ถูกมันหลอกก็อาจถึงตายได้ หรือถ้าไม่ตายก็คงเหลือต้องจับไข้หัวโกรนถึงกับล้มหมอนนอนเสื่อที่

เดียวอาการที่ฝึมนำแดงเดชให้คนกลัวและตกใจเรียกว่า ผีหลอก คำฟ่องอยู่ในตัวผีทำอะไรเราไม่ได้ นอกจากจะหลอก คือทำให้เราเข้าใจผิดหรือสำคัญผิดเท่านั้นเอง^{๒๕}

๒.๑.๗ ประโยชน์และโทษของความเชื่อ

ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งในด้านดีและด้านร้ายถ้าความเชื่อเป็นความเชื่อที่ไม่เบียดเบียนผู้ใดและเป็นความเชื่อที่ไม่มุ่งมาดการกระทำที่เกิดจากความเชื่อ เช่นนั้นจะเป็นมงคลแก่ชีวิตและสังคม ประโยชน์ที่เกิดจากความเชื่อที่มีผลและไม่มุ่งมาดพอจะจำแนกได้ดังนี้

๑) ความเชื่อทำให้เกิดงานทางวิจิตรศิลป์ในเรื่องเทพเจ้า ผีบรรพบุรุษ เทวดา นางฟ้า และพระภูมิเจ้าที่เพื่อความเป็นมงคลจึงได้เกิดการสร้างเทวรูป สร้างศาลเจ้า และศาลพระภูมิ เพื่อบูชาทำให้งานด้านศิลปกรรมเกิดขึ้น อันได้แก่งานแกะสลัก งานดอกไม้งานประดิษฐ์เครื่องหอมต่าง ๆ เพื่อเป็นการสักการะและบูชา

๒) ความเชื่อทำให้เกิดการกำหนดบทสวด อ้อนวอนสรรเสริญ และสวดคู่เป็นต้น การแสดงการกตัญญูแก่สิ่งที่ต่อสิ่งนั้นๆและสวดเพื่อเป็นมงคลแก่ตนเอง

๓) ความเชื่อทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรม มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมมีชนบประเพณีเกิดขึ้น

๔) ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจที่จะกระทำและไม่กระทำ ทำให้คนเข้มแข็งมีหลักยึดเหนี่ยวความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจมีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตหรือถนนชีวิตของมนุษย์ในสังคมและทำให้เกิดการนับถือศาสนาอย่างมั่นคง^{๒๖}

๒.๒ พิธีกรรมการแซนผีปู้ตา

๒.๒.๑ ความเป็นมาของศาลปู้ตา

ชุมชนชนบทในภาคอีสานส่วนใหญ่เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตจากบรรพชนการตั้งถิ่นฐาน เริ่มแรกชาวอีสานนั้นมักจะมีครอบครัวเครือญาติเพียงไม่กี่ครอบครัวเข้ามาบุกรุกแผ้วถางปลูกสร้างบ้านเรือนและยึดพื้นที่ทำไร่ทำนาโดยการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมักเลือกทำเลที่เอื้อต่อการยังชีพ องค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญคือมีแหล่งน้ำ แหล่งน้ำนับเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก อาจเป็นหนองน้ำใหญ่หรือห้วย หรือลำน้ำที่แยกสาขามาจากแม่น้ำใหญ่ ที่มีน้ำเฉพาะฤดูฝนส่วนมากเป็นที่ราบลุ่มสามารถทำนาเลี้ยงสัตว์ได้ในบางฤดูเท่านั้นชื่อหมู่บ้านมักขึ้นต้นด้วยคำว่า "เลิง วัง ห้วย กุด หนอง และท่า" เช่น เลิงนกทา วังสามหม้อ ห้วยยาง กุดนาคำ หนองบัวแดง ฯลฯบริเวณที่ดอนเป็นโคกหรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึง สามารถทำไร่และมีทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์มีทั้งที่ดอนริมแม่น้ำและที่ดอนตามป่าริมเขา แต่มีน้ำซับไหลมาบรรจบเป็นหนองน้ำชื่อหมู่บ้านมักขึ้นต้นด้วยคำว่า "โคก ดอน โพน และโนน" เช่น โกสมบูรณ์ ดอนสวรรค์ โพนยางคำ ฯลฯบริเวณป่า

^{๒๕} สุวรรณ สุวรรณเวช, พื้นฐานความเชื่อของคนไทย, หน้า ๑๗๕-๑๘๓.

^{๒๖} ดนัย ไชยโยธา, คติ ศาสนา และความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๖๘-๖๙.

ดง เป็นทำเลที่ใช้ปลูกพืชไร่และสามารถหาของป่าได้สะดวก มีลำธารไหลผ่าน เมื่ออพยพมาอยู่กันมาก เข้าก็กลายเป็นหมู่บ้านและมักเรียกชื่อหมู่บ้านขึ้นต้นด้วยคำว่า "ดง ป่า และเหล่า" เช่น โคกศาลา ป่า ต้นเปื่อย เหล่าอุดม ฯลฯ **บริเวณที่ราบลุ่ม** เป็นพื้นที่เหมาะในการทำนาข้าว และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ในหน้าแล้ง ตัวหมู่บ้านจะตั้งอยู่บริเวณขอบหรือแนวของที่ราบติดกับชายป่า แต่น้ำท่วมไม่ถึงในหน้าฝน บางพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีน้ำขังตลอดปี เรียกว่า "ป่าบุงป่าทาม" เป็นต้น **บริเวณป่าละเมาะ** มักเป็นที่สาธารณะสามารถใช้เลี้ยงสัตว์และหาของป่าเป็นอาหารได้ ตลอดจนมีสัตว์เล็กสัตว์น้อยที่นำมาเป็นอาหารยังชีพ รวมทั้งสมุนไพรใช้รักษาโรค และเป็นสถานที่ยกเว้นไว้เป็นดอนปู่ตาตามคติความเชื่อของวัฒนธรรมกลุ่มไต-ลาว^{๒๗}

การยกเว้นสถานที่ไว้เป็นดอนปู่ตาก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกชุมชนต้องถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยจะกำหนดเขตพื้นที่ป่าออกเป็นสามส่วนส่วนหนึ่งให้เป็นพื้นที่พำนักอาศัยของผีบรรพชนหรือชาวอีสานเรียก "ผีปู่ตา" โดยกำหนดเลือกพื้นที่ที่มีสภาพป่าหนาที่บรุ่มครึ้มมีสัตว์ป่าชุกชุมและมีพรรณไม้หลากหลายพันธุ์พื้นที่เป็นเนินโคกหรือดอนน้ำท่วมไม่ถึงโดยสร้างเรือนโรงหรือศาล (ตูป) หนึ่งหรือสองหลังให้อยู่ด้านทิศตะวันออกของชุมชนป่าส่วนที่สองเป็นป่าช้าและป่าส่วนที่สามเป็นป่าสำหรับเลี้ยงสัตว์จำพวกวัวควายหรือสัตว์ใช้งานอื่นซึ่งเรียกว่า "ป่าทำเลเลี้ยงสัตว์" โดยกำหนดให้อยู่ด้านทิศเหนือหรือทิศใต้ของชุมชน^{๒๘}

ป่าดอนปู่ตาเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในเฉพาะภาคอีสานของประเทศไทยเท่านั้นซึ่งยังคงมีความหลากหลายกระจุกกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วภาคอีสานเป็นสมบัติส่วนกลางของชุมชนที่ทุกคนเป็นเจ้าของมีสิทธิในการเข้าไปเก็บผลิตผลป่ามาใช้ประโยชน์ได้ตามต้องการแต่ต้องไม่ทำลายเพื่อการพาณิชย์ จัดเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่สำคัญของชุมชนเนื่องจากพื้นที่ป่าแห่งนี้มีธรรมนุญซึ่งเป็นกฎหรือระเบียบของชุมชนในการ "ห้ามเก็บหาห้ามล่าสัตว์" ดังนั้นพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณป่าแห่งนี้จึงมีความปลอดภัยในการอยู่อาศัยเมื่อพืชและสัตว์เหล่านี้มีลูกหลานออกมาเป็นจำนวนมากพื้นที่ป่าดอนปู่ตาไม่สามารถรองรับได้สิ่งมีชีวิตเหล่านั้นจะกระจายตัวออกมาอาศัยอยู่ในป่าทำเลหรือพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์และใช้สำหรับหาอยู่หากินโดยการเก็บพืชหรือล่าสัตว์มาเป็นอาหารและยาสมุนไพรรักษาโรคจากการศึกษาของอุษากลิ่นหอมและคณะพบว่าป่าดอนปู่ตาในภาคอีสานมีพื้นที่เฉลี่ย ๕๐ ไร่แต่มีดัชนีความหลากหลายชนิดของพรรณพืชและสัตว์เทียบเคียงได้กับป่าทำเล (ป่าที่ใช้หาอยู่หากิน) ขนาด ๑,๐๐๐ ไร่ภายในป่าดอนปู่ตามีการสร้างหอฟ่อปูและแม่ย่าไว้กราบไหว้ฟ่อปูแม่ย่าเป็นผีที่รักษาป่าทำหน้าที่คุ้มครองสภาพแวดล้อมภูมิปัญญาดอนปู่ตามีหลักการที่สำคัญ๒ประการได้แก่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามธรรมนุญของชุมชนและใช้เป็นการตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านโดยใช้พิธีกรรมการแซนผีปู่ตาเป็นดัชนีชี้วัดป่าดอนปู่ตาและการเลี้ยงผีปู่ตาก่อนฤดูกาลทำนาเป็นความเชื่อถือศรัทธาในผีบรรพชนเป็นวัฒนธรรมที่อยู่ในสังคมอีสานมานานหลายร้อยปีผลของความเชื่อนั้นอาจพิสูจน์ให้เห็นเป็นรูปธรรมไม่ได้แต่การดำรงวิถีชีวิตที่พึ่งพิงป่าดอนปู่ตา

^{๒๗} การตั้งถิ่นฐาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaigoodview.com/library/contest2552/type2/art04/07/thai@house/html/lagsana01.html> [๗ สิงหาคม ๖๑]

^{๒๘} บุญยงค์ เกศเทศ อ่างใน สมบัติ สมบัติ อัมประภา และคณะ, การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตตามีสติสอง, (สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓-๑๔.

ทั้งทางจิตใจและปัจจัยทางกายที่ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรและผลิตผลจากป่าอันอุดมสมบูรณ์
ย่อมบ่งชี้ได้ว่าชุมชนดำเนินชีวิตและมีความหวังอยู่ได้ในทุกฤดูกาล^{๒๙}

ปูตา ปูตาเป็นความเชื่อของชาวพื้นบ้านศรีสะเกษ เป็นความเชื่อที่รักษาหอย่อมป่าในพื้นที่
ชุมชนหมู่บ้านของตนเองไว้ได้ความเป็นมาของปูตามีดังนี้

ตำนานเรื่องปูตา เดิมมีชายคนหนึ่งที่ไม่ปรากฏชื่ออาชีพทำไร่ ปลูกข้าว แพง แต่งเต่า
ปลูกกระท่อมอยู่ในป่าแต่ผู้เดียว ไม่มีคูครอง ไม่มีลูกเต่า จนเฒ่าแก่ เรื่องคุณงามความดีนั้นท่านเป็นผู้
ฉลาดในด้านโหราศาสตร์สามารถทำนายฟ้าฝนว่าปีนี้มีน้ำมากหรือน้ำน้อย หรือแห้งแล้งอย่างไร
ท่านทำนายไม่ผิดเรื่องเวทมนต์คาถาวิชาเสกเป่าพ่นด้วยลมปากคนป่วยก็หายได้ ดังนั้นผู้คนทั้งหลาย
จึงได้นับถือเป็นที่พึ่งพาอาศัยที่สำคัญของหมู่บ้านผู้ใดถือว่าญาติของฝ่ายพ่อก็เรียกท่านว่า **ปู่** หรือ **พ่อ**
ปู่ผู้ใดถือว่าญาติฝ่ายแม่ก็เรียกว่า **ตา** หรือ **พ่อตา** เมื่อถึงฤดูทำนาปีหน้าฟ้าใหม่พอเดือนหกก็จะพากัน
ไปเยี่ยมนำข้าวปลาอาหารไปฝากท่านทุกครั้งเรือนอาหารที่ท่านชอบที่สุดคือต้มไก่กับเหล้าโทเมื่อท่าน
ได้กินอาหารแล้วท่านจะบอกเลยทันทีว่าฟ้าฝนจะตกมากหรือตกน้อยในต้นปีกลางปีหรือปลายปีถ้าฝน
มากท่านก็ให้ท่านอดจนถึงจะดีถ้าปีไหนฝนน้อยท่านก็บอกว่าปีนี้อย่าทำนาตอนทำนาลุ่มให้มากเพราะ
น้ำจะน้อย ชาวบ้านพากันทำอยู่อย่างนี้ทุกปีมาแต่กระท่อมของท่านนั้นอยู่ในป่าถ้าไม่ถึงเดือนหกหรือมี
เหตุเดือดร้อนด้วยอาการเจ็บไข้ได้ป่วยแล้วไม่มีใครไปเยี่ยมท่าน

ท่านผู้นี้ไม่ได้นับถือพระไม่เคยทำบุญให้ทานเลยจนกระทั่งถึงแก่กรรมวิญญาณของท่าน
ออกจากร่างไปแล้วก็จึงล่องลอยไปหาท้าวจตุโลกบาลตรวจค้นบัญชีเพื่อจะส่งต่อแต่กลายเป็นคนว่าง
บาปว่างบุญ บาบก็ไม่ได้ทำ กรรมก็ไม่ได้สร้างมีแต่ช่วยเหลือเจือจานให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุขจะส่ง
ต่อไปนรกพญายมก็ไม่รับจะส่งไปสวรรค์ศีลทานก็ไม่มีจึงมอบให้ให้พญาเวสสุวรรณผู้เป็นพญาผู้นำ
วิญญาณมาเข้าร่างเดิมแต่ไม่ได้คืนชีพให้มาสิงร่างอยู่เฉย ๆ เพราะร่างของปูตานั้นแห้งเหี่ยวไม่ได้ฝัง
ไม่ได้เผาฝังค้างอยู่ในกระท่อมพญาเวสสุวรรณบอกว่าให้ทำหน้าที่เหมือนเดิมให้ดูแลรักษาลูกหลานเฝ้า
ร่างอยู่ที่นั่นถึงฤดูเดือนปีลูกหลานมาไหว้วานด้วยต้มไก่และเหล้าสาโทก็จะบอกทายฟ้าทายฝนให้เขาผู้ใด
เดือดร้อนก็ขจัดปัดเป่าให้อยู่เย็นเป็นสุข ดังนั้นพวกเราทุกหมู่บ้านจึงได้ปลูกกระท่อมแล้วเอาไม้ยอมมา
เกาะสลักให้เหมือนรูปคนสมมุติให้เป็นซากศพของปูตาเสกสรรปั้นแต่บรวงสรวงยกย่องนับถือจน
กลายเป็นของศักดิ์สิทธิ์ทำให้มีเขต มีแดน เหมือนไร่พิงแพงแต่งเต่าของปูตา ใครจะไปทำลายหรือ
ล่วงเลยเขตแดนนั้นไม่ได้ถ้าผู้ใดผู้หนึ่งไปล่วงเกินเขตแดนที่สมมุตินั้นบ้านนั้นจะต้องเดือดร้อนต้องม
ีการปรับไหมด้วย เหล้าไห ไก่ต้ม ไม่ว่าแต่เขตแดนเท่านั้นผู้ใดที่ทำไม่ตีไม่งามในหมู่บ้านล่วงเกินจารีต
ประเพณีในหมู่บ้านเจ้าปู่จะต้องใส่กรรมทำให้เดือดร้อน เช่นจะไถนาก่อนเลี้ยงปูตาไม่ได้ อาจเกิดฝน
แล้งไม่ตกต้องตามฤดูกาลถือว่าเป็นสถานที่เข็ดขยาดแห่งหนึ่งในหมู่บ้านเมื่อมีการทำบุญให้ทานที่วัด
หรือที่บ้านก็จะต้องนำข้าวปลาอาหารไปเซ่นสรวงท่านด้วย ปูตาก็คือ **ภูมิเทวดา** หรือพระภูมิเจ้าที่
นั่นเอง และเขตแดนของปูตานั้นทางการประกาศเป็นที่หวงห้ามที่สาธารณะปูตามาจนทุกวันนี้หาก
ผู้ใดต้องการอะไรหรือคนจะเข้าจะออกต้องไปบนบานศาลกล่าวให้ท่านช่วยเหลือหรือปกป้องรักษาหาก

^{๒๙} สมบัติ อัมระภา และคณะ, การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการเลี้ยงผีปูตาตามฮีตสิบสอง,
(สถาบันวิจัยวลัยรุกเวช: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓-๑๔.

ว่าถูกต้องตามประเพณีแล้วมักจะประสบความสำเร็จ^{๓๐} นี่คือเรื่องราวที่มีบันทึกไว้ให้ชุมชนรุ่นหลังได้ศึกษาและวิเคราะห์หาเหตุผลมาเปรียบเทียบการเป็นมาเป็นไปในอดีตถึงปัจจุบันและมีอีกพิธีหนึ่งที่ชาวอำเภอบึงบูรพ์จังหวัดศรีสะเกษที่กระทำกันอยู่ทุกปีนั้นก็คือ พิธีเลี้ยงญาพ่ออุปราชที่ผู้เขียนได้นำมาเขียนในการนี้ก็เพื่อจะได้เปรียบเทียบดูว่าความเชื่อในเรื่องผีสงเทวดานั้นคนไทยในสมัยก่อน ๆ เขามีมูลเหตุจากเรื่องใดบ้าง

๒.๒.๒ ความหมายของศาลปู่ตา

ศาลปู่ตา ในความเชื่อของชาวอีสานมีความเชื่อเรื่องศาลปู่ตาที่อยู่ตามดอนปู่ตาโดยเชื่อว่ามีผีปู่ตายาย ผีไร่ ผีนา หรือวิญญาณสิงสถิตอยู่ ถือว่าเป็นความเชื่ออันดับต้น ๆ ของมนุษย์ที่เชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติว่าในธรรมชาติมีสิ่งลึกลับสถิตอยู่ในทางพระพุทธศาสนาเห็นว่าผี คือ วิญญาณที่ออกจากร่างมนุษย์ผิดเป็นโอปปาติกะในภพภูมิเปรตหรือสุรกายเป็นภูตผีที่มีพลังอำนาจเข้าสิงสู่มนุษย์ได้ ดังในพระไตรปิฎกที่เป็นคัมภีร์สูงสุดทางพระพุทธศาสนาเจียรนัยไว้เป็นหลักฐานว่า “สมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะอมมนุษย์เข้าสิง อาจารย์และอุปัชฌาย์ ช่วยกันรักษาภิกษุนั้น แต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ภิกษุนั้นเดินไปที่ร้านขายหมูแล้วกินเนื้อดิบ ต้มเลือดสด ๆ โรคมมนุษย์เข้าสิงร่างภิกษุรูปนั้นจึงสงบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบพระผู้มีพระภาครับสั่งว่า” “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตเนื้อดิบ เลือดสดในเมื่อมนุษย์เข้าสิง”^{๓๑} จากหลักฐานนี้ยกมาอ้างอิงก็แสดงถึงความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อผีที่ประจำอยู่ตามสถานที่ต่างนั้นมีจริงจึงมีการเช่นไหว้ผีเจ้าที่ เจ้าท่า ผีไร่ ผีนา ผีบรรพบุรุษที่เชื่อว่าสิงสถิตอยู่ในที่ศาลแห่งนั้นเพื่อแสดงความเคารพและขอความปลอดภัยและแสดงความกตัญญูตเวทิตาคุณหรือทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ ดังในหนังสือวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษได้บันทึกถึงความสำคัญของศาลปู่ตาไว้ว่า

๒.๒.๓ ความสำคัญของศาลปู่ตา

๑) ป่าดอนปู่ตาและป่าซำมีกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษถือว่าเป็นที่สาธารณะประโยชน์เป็นย่อมป่าขนาดเล็กๆ มีต้นไม้ขนาดใหญ่ที่ประชาชนไม่กล้าตัดฟันไปใช้ประโยชน์เนื่องจากความยำเกรงสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันได้แก่ผีปู่ตาที่เชื่อกันว่าอาศัยในบริเวณนั้นจึงทำให้ป่าดังกล่าวคงอยู่ได้^{๓๒} ในหลักฐานนี้ถือว่าทุก ๆ หมู่บ้านมีศาลเพียงตาหรือศาลปู่ตาเพื่อให้ผีหรือวิญญาณสิงสถิตอยู่อาศัย ดังตำราในพิธีกรรมและประเพณีได้กล่าวไว้ว่า

^{๓๐} วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙, ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒. หน้า ๒๔๗-๒๕๓.

^{๓๑} ว.ม. (ไทย) ๕/๒๖๔/๔๙.

^{๓๒} วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙, ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒. หน้า ๔๘.

๒) พิธีกรรมและความเชื่อ มีความเป็นมาและเริ่มต้นอย่างไร พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ถ้าสังเกตให้ดีจะมีปรากฏให้เห็นในชีวิตประจำวันมากมายตั้งแต่เช้าตรู่เริ่มต้นวันใหม่ของการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมแต่ละวันซึ่งพิธีกรรมและความเชื่อที่ได้ปฏิบัติกันอยู่นั้นเราท่านอาจทราบหรือไม่สามารถทราบได้ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ทำไมจึงต้องมีและจุดเริ่มต้นแหล่งที่มาหรือแหล่งกำเนิดใดแต่นักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์ท่านได้ให้ความสนใจศึกษา ค้นคว้า เพื่อหาเหตุผลสนับสนุนแนวคิดไว้หลายท่าน ขอนำมากล่าวอ้างเพียงท่านเดียว คือ อีแวน พริทชาร์ท กล่าวถึงความเชื่อที่สามารถโยงใยไปถึงพิธีกรรมที่เกิดขึ้นอย่างสนใจว่า “มนุษย์มีสัมพันธ์กับธรรมชาติและปรากฏการณ์หลายอย่างที่เกิดขึ้นมีผลกระทบกับชีวิตมนุษย์ที่ไม่สามารถหาคำตอบได้เป็นสาเหตุให้มนุษย์เกรงกลัวและเคารพธรรมชาติเมื่อต้องการความปลอดภัยในชีวิตจึงเกิดการอ่อนวอนขอร้องและการเซ่นสังเวยด้วยพิธีการต่าง ๆ ตามแต่มนุษย์ในชุมชนนั้น ๆ จะคิดค้นเมื่อประสบผลก็กลายเป็นความเชื่อเป็นพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา” ถ้าหากนำแนวความคิดดังกล่าวมาพิจารณาก็น่าจะมีความเป็นไปได้ดังตัวอย่างของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นเช่น ฟ้าแลบ ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ลมพายุ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด ต้นไม้ใหญ่หักโค่น มีผลให้ที่อยู่อาศัยเกิดการเสียหายทั้งหลายเหล่านี้หาคำตอบไม่ได้ นี่ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งและอีกกลุ่มหนึ่งคนในชุมชนเกิดการล้มตายเป็นจำนวนมากเขาไม่สามารถหาคำตอบได้ก็ต้องกล่าวโทษธรรมชาติเกิดความเกรงกลัวธรรมชาติและกลัวในสิ่งที่มองไม่เห็นและไม่สามารถค้นหาคำตอบ การที่มนุษย์ค้นหาคำตอบไม่ได้จึงต้องสร้างสิ่งหนึ่งขึ้นมาเพื่อต้องการให้ส่งผลทางจิตใจ คือความเชื่อ เชื่อว่าในต้นไม้ใหญ่หรือในธรรมชาตินั้นมีสิ่งลึกลับ เทพเจ้าพิทักษ์รักษาอยู่และสิ่งเหล่านั้นบันดาลให้เกิดอย่างนั้นเป็นอย่างนี้เมื่อเกิดการเกรงกลัวธรรมชาติมนุษย์จึงทำการอ่อนวอนขอร้องขอธรรมชาติโดยการเซ่นสังเวยธรรมชาติเมื่อที่ให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ขอร้องแล้วแต่จะสร้างจินตนาการขึ้นมาและกรรมวิธีเช่นสังเวยประกอบการร้องขออ่อนวอนต่อธรรมชาติตามแต่ชุมชนหรือคนในสังคมนั้นจะค้นคิดหาวิธีขึ้นมาเพื่อใช้เป็นสิ่งประโลมยึดเหนี่ยวทางจิตเจ้านั้นคือพิธีกรรมและความหมายของพิธีกรรมนั้นและพิธีกรรมทำให้เกิดความเชื่อ ในที่นี้จะยกเอาความเชื่อเรื่องผีสามเทวดามาสนับสนุนในประเด็นความสำคัญของศาลปู่ตา

๓) ความเชื่อเรื่องผีสามเทวดา ผีสามเทวดาในสังคมไทยหมายถึงสิ่งลึกลับที่มองไม่เห็นตัวตนถือว่ามีอิทธิฤทธิ์และอำนาจเหนือมนุษย์สามารถให้คุณและให้โทษได้โดยที่ชุมชนต่าง ๆ ได้มีการแบ่งแยกออกตามความเชื่อว่ามีผีดี คือผีที่มีคุณกับมนุษย์ได้แก่จำพวกเทวดา ผีเรือน ผีปู่ย่าตายาย ฯลฯ และผีไม่ดีหรือผีร้ายคือ ผีที่ให้โทษกับมนุษย์ที่ชาวบ้านเรียกว่าผีปอบ ผีโหด ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทางวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถหาคำตอบได้แน่ชัดว่ามีจริงหรือไม่บางครั้งในสิ่งที่เกิดขึ้นก็มีเหตุอันน่าเชื่อถือดังในติโรกุฐสูตรที่เปรตญาติพระเจ้าพิมพิศาลมาขอส่วนบุญมายืนอยู่ที่ผ้าบ้านบ้างประตูและหน้าต่างบ้างทางสามแพร่งสี่แพร่งบ้างดังนี้ เป็นต้น ^{๓๓}

^{๓๓} สด แดงเอียด, **พิธีกรรมและประเพณีกรรมศาสนากระทรวงวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔-๘.

๒.๒.๔ ความมุ่งหมายของพิธีกรรมการแซนปูตา

- ๑) เพื่อเป็นที่เคารพบูชาของคนทั่วไปจะได้เป็นมิ่งขวัญคู่บ้านคู่เมือง
- ๒) เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามมาแต่โบราณกาล ซึ่งนับถือกันเป็นทอดๆ มาจนกระทั่งบัดนี้ และเป็นการเชื่อฟังบรรพบุรุษของชาวอีสานซึ่งได้บุกเบิกมาเป็นบ้านเป็นเมือง
- ๓) ทำให้จิตใจดีขึ้น หมายความว่าเมื่อทุกคนภายในหมู่บ้านหรือเขตแดนที่ใกล้เคียงกับศาลปูตาเมื่อได้ทำพิธีท่านแล้วจะทำให้จิตใจผ่องใสเบิกบานไม่เศร้าหมองอารมณ์ร้ายจะกลายเป็นอารมณ์ดี
- ๔) ทำให้จิตใจเข้มแข็งสิ่งใดก็ตามถ้าหากว่าเรายึดมั่นแล้วก็จะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่น่าเคารพบูชา ผลที่ได้จะมีจิตใจเข้มแข็ง ไม่อ่อนแอทั้งจะทำให้บรรลุผลสำเร็จในกิจการที่ตนทำ
- ๕) เพื่อการเสี่ยงทายเมื่อได้รับความทุกข์เรามากจะไปเสี่ยงทายโดยให้ผู้ใหญ่ที่นับถือกันทั่วบ้านทั่วเมืองไปกล่าวอธิษฐานเสี่ยงทายหาโชคชะตาราศีต่อหน้าศาลเจ้าปู่ เช่น จะมานิมิตทางการฝันหรือการเอาไปแสวงหาโชค และเมื่อลูกบ้านจะไปไหนมักจะไปบอกกล่าวเจ้าปู่เสียก่อนเพื่อขอพรจากท่าน โดยการอธิษฐานแล้วสำนึกในใจ สงบนิ่งสำรวมกาย ซึ่งใช้เวลาพอสมควรก็เป็นการรับพรจากท่านแล้ว ต่อไปจึงทำอะไรหรือว่าจะไปไหนมาไหนได้สบายใจ
- ๖) ผลพลอยได้อันหนึ่งคือเกิดความสนุกสนานเด็กทั้งหญิงชายตลอดจนหนุ่มสาวและผู้ใหญ่สนุกสนานรื่นเริง ในขณะที่บวงสรวงเจ้าปู่คือมีการพ้อนรำ กินเหล้าเมาสุราเฮฮา โดยเฉพาะผู้แก่วัยชรามักจะดื่มสุรากันแล้วสนุกสนานกันเอง
- ๗) ทำให้เกิดความสามัคคีเมื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นเป็นสิ่งยึดมั่น เช่น ศาสนาหรือการบวงสรวงเจ้าปู่ที่ต่างก็มีการยึดถือความศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันแล้ว ย่อมจะบังเกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะจะทำอะไรก็ตกลงกันง่าย ไม่ขัดแย้งคำสั่งของนายบ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ถ้าคิดว่าจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง ก็จะร่วมกันทำอย่างไม่ย่อท้อ เมื่องานทุกสิ่งทุกอย่างเสร็จได้โดยการร่วมมือกันก็จะทำให้มีความสุขตลอดไป^{๓๔}

๒.๒.๕ องค์ประกอบของพิธีการแซนผีปูตา

- ๑) **ตบผีปูตา** ที่ตั้งตบผีปูตาก็แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นบางท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน บางท้องถิ่นอยู่ทางทิศใต้หรืออื่น ๆ แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละหมู่บ้าน และสถานที่ตั้งนี้ชาวบ้านมักเรียก “ดอนผีปูตา” หรือ “ดงปูตา” เชื่อกันว่าดอนผีปูตาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ใครจะไปรุกกล้าตัดต้นไม้หรือแสดงกิริยาอาการอันหยาบคายในบริเวณนั้นไม่ได้ปูตาจะทำโทษให้มีอันเป็นไป

^{๓๔} พระวิศิษฐ์ สุมโน (แพบหาม), “การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปูตา ของชาวบ้านหนองแวงโสภนพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภนพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๔๐-๔๑.

๒) **ผู้เซ่นผีปูด** ชาวบ้านจะเรียกว่า “เฒ่าจ้ำ” “เข้าจ้ำ” “ตาจ้ำ” หรือ “ชะจ้ำ” ตามแต่ท้องถิ่นจะเรียกเมื่อถึงเทศกาลเซ่นผีปูดประจำปีเฒ่าจ้ำมีหน้าที่ป่าวประกาศให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้ทราบเพื่อจะเตรียมข้าวของต่าง ๆ ในการเลี้ยงหรือเซ่นบวงสรวงปูด

๓) **หน้าที่พิเศษของจ้ำ** เชื่อกันว่าถ้าใครเจ็บไข้ได้ป่วยเพราะไปรูกกล้าหรือล่วงเกินผีปูดจะต้องเชิญเฒ่าจ้ำไปบวงสรวงก็จะหายเจ็บไข้ได้หรือใครมีเรื่องจำเป็นจะไปบนผีปูดให้ช่วยก็จะเชิญเฒ่าจ้ำเป็นผู้ไปบนให้

๔) **ช่วงเวลาจัดพิธีเลี้ยงหรือเซ่นบวงสรวงปูด** ตามประเพณีที่เคยนับถือกันมานิยมกำหนดวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี พอถึงกำหนดจะแจ้งให้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนทราบและสิ่งที่จะต้องนำมาเซ่นปูดมีข้าวสุก น้ำ น้ำหวาน ผลไม้ สาโท ไก่ ไข่ หมาก พลุ รูป เทียน กล้วย ก้านกล้วย ใบอ้อยฝั้นเป็นรูป เขาวัว เขาควย เมื่อได้เวลาเฒ่าจ้ำก็พาชาวบ้านไปที่ตูปูดแล้วทำพิธีไหว้หรืออัญเชิญผีปูดมารับ เฒ่าจ้ำก็จะพูดกับผีปูดตามภาษาที่เชื่อกันว่าสื่อสารกันได้จากนั้นพอเฒ่าจ้ำก็นำเอาคางไก่ที่ต้มสุกแล้วมาเสียบสายโดยรัดเส้นเอ็นตรงคางไก่ถ้าคางไก่โค้งงอนเฒ่าจ้ำก็จะทายว่าฝนฟ้าจะอุดมสมบูรณ์ข้าวกล้าก็จะสวยงามการโค้งงอนของคางไก่นั้นเปรียบเสมือนรวงข้าวที่ได้น้ำได้เนื้อน้ำหนักเต็มดี ถ้าคางไก่ไม่โค้งงอนดีก็จะทายว่าฝนฟ้าไม่อุดมสมบูรณ์คางไก่เหี้ยมดไม่โค้งงอนเปรียบเสมือนรวงข้าวที่ลีบเล็กไม่สมบูรณ์นี้^{๓๕} คติความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งก่อให้เกิดประเพณีหรือพิธีกรรมเซ่นบวงสรวงผีปูดของชุมชนตำบลโสน อำเภอบุขัน จังหวัดศรีสะเกษโดยเชื่อว่า

- เพื่อขอความคุ้มครองให้คนในครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข
- ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลเนื่องจากประชาชนส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรม
- ขอให้ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ไม่มีศัตรูหรือสิ่งใด ๆ มาทำลายพืชพันธุ์ของตน
- ขอให้บุตรหลานเรียนและสอบได้ติดในคณะที่ตนเองปรารถนา
- ขอให้ปูดช่วยคุ้มครองปกป้องสัตว์เลี้ยงตนเองไม่ให้เจ็บป่วยและสูญหาย

เมื่อเสร็จพิธีต่าง ๆ แล้วชาวบ้านจะมีการเลี้ยงกันอย่างสนุกสนานยิ่งปีใดเฒ่าจ้ำทายว่าฝนฟ้าจะอุดมสมบูรณ์ดีการเลี้ยงปูดก็จะสนุกสนานสดชื่นแจ่มใสยิ่งขึ้น หลังการเลี้ยงสนุกสนานกันแล้วชาวบ้านก็จะช่วยกันพัฒนาบริเวณรอบ ๆ ตูปูดให้สะอาดก็เป็นอันเสร็จพิธี

๒.๒.๖ ประโยชน์ของพิธีกรรมการเซ่นผีปูด

ศาลปูดเป็นการสร้างขึ้นของคนไทยสมัยก่อนเพื่อประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของคนในชุมชนคนไทยสมัยก่อนอพยพตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านแปลงเมืองโดยผู้นำที่มีความสามารถควบคุมคนในกลุ่มชนนั้นๆ ให้ได้รับความเชื่อใจและเกิดการเคารพนับถือเป็นบุคคลที่น่ายกย่องและจดจำจนคนในชุมชนนั้นๆ สร้างศาลแล้วทำเป็นเทวรูปท่านไว้เป็นการเซ่นสรวงบูชาดังมีตำราที่จะสาธยายให้ฟังถึงประเพณีเลี้ยงญาพ่อ “พญาพ่อ” คนศรีสะเกษเรียกสั้นๆ ว่า ญาพ่อ แปลว่า

^{๓๕} สำลี รักสุทธี, สืบสานตำนานงานบุญประเพณีอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พ.ศ.พัฒนา จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๓๘-๓๙.

พระยาพ่อ แสดงถึงยศในการปกครองบ้านเมืองสมัยก่อน เป็นการเช่นสรวงบวงสรวงญาพ่อเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณท่านและให้ท่านปกปักรักษาอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากภัยพิบัติในอนาคตประเพณีนี้จะขาดพระสงฆ์ไม่ได้ต้องนิมนต์พระไปฉันภัตตาหารก่อนการเลี้ยงญาพ่อ ๑-๒ วัน เฒ่าข้าวจ้าจะเดิน (บอก) ชาวบ้านให้ทราบเพื่อขอรับบริจาคและบอกไปรวมงานหรือไครบนบานศาลกล่าวอะไรไว้ก็ให้ไปแก้บนในวันนั้นด้วย^{๓๖}

การเลี้ยงญาพ่อที่ห่อใหญ่ดงหัวภูมีการเลี้ยงปีละ ๒ ครั้งตรงกับเดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ครั้งที่ ๒ ตรงกับเดือนสิบเอ็ดในการเลี้ยงครั้งที่ ๒ จะมีการแข่งเรือยาวด้วยเช้าวันพุธที่จะเลี้ยงห่อญาพ่อทุกคนจะเข้าสู่สนามเทียมทุกคนแต่งตัวตามตำแหน่งหน้าที่ยศถาบรรดาศักดิ์และเพศแล้วจะเดินตรวจตราดูแลบ้านเมืองเรียกว่าเที่ยวบ้านเป็นการไล่ภยันตรายออกจากหมู่บ้านจากนั้นเป็นการบายศรีเรือสว่าง (เรือแข่ง) โดยญาพ่อเป็นคนทำพิธีจากนั้นญาพ่อและชาวบ้านจะลงเรือสว่างแล้วพายสู่ดงหัวภูภาพที่ติดตาคือยาพ่อจะพอนที่หัวเรือสว่างแต่ละลำเมื่อญาพ่อไปถึงดงหัวภูเฒ่าข้าวจ้าจะนิมนต์ญาพ่อออกจากร่างนางเทียมทุกคนกลายเป็นคนธรรมดาเมื่อนางเทียมจากหมู่บ้านต่าง ๆ มาพร้อมกันแล้วก็เชิญนางเทียมทุกคนไปนั่งบนศาลาจากนั้นเฒ่าข้าวจ้าหลวงจะจุดธูปเทียนถวายขันดอกไม้ ขันห้า ขันแปด เป็นการบูชาแล้วนิมนต์ให้ญาพ่อทุกคนเข้าสู่สนามเทียมของท่าน ในช่วงนี้ไครบนบานศาลกล่าวอะไรไว้ก็จะนำสิ่งของมาแก้บน เช่น เหล้า บุหรี่ น้ำอัดลม หัวหมู เป็ด ไก่ ที่ต้องการปรกดีผู้รับของแก้บนคืออุปราชหรือเฒ่าจ้าท่านจะกินดื่มสุขแล้ววางไว้หรือถ้าใครมีเรื่องต้องการให้ญาพ่อช่วยเหลือหรือขอคำแนะนำก็จะทำในตอนนั้นแล้วญาพ่อจะคืนของแก้บนให้ชาวบ้านก็จะแบ่งกันไปเมื่อรับเครื่องเช่นบวงสรวงญาพ่อทุกคนจะร่ายรำรอบห่อด้วยความสนุกสนานแล้วจึงนิมนต์ญาพ่อออกจากร่างเทียมแล้วเริ่มทำพิธีลงเรือหรือเลี้ยงข้าวปลาอาหารกันต่อไปการเลี้ยงญาพ่อหรือเลี้ยงห่อที่ดงหัวภูเป็นการปิดฉากในการเลี้ยงในแต่ละปีแล้วจึงไปเลี้ยงที่อื่นได้ตามลำดับไป มีหลักฐานบันทึกไว้ว่าในจังหวัดศรีสะเกษจัดทำพิธีเลี้ยงญาพ่อทุกอำเภอส่วนจังหวัดใกล้เคียงมีที่อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด บ้านห้วยใหม่ บ้านจันดุม อำเภอปลับพลาชัยจังหวัดบุรีรัมย์ และบ้านหนองตอ บัวเสียว อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ทั้งหมดนี้เป็นหลักฐานที่มาของการเช่นผีปู่ตา ผู้เขียนของลึกลับความเป็นมาตามประวัติเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของจังหวัดศรีสะเกษที่บันทึกไว้ดังนี้

๑) คุณประโยชน์ของญาพ่อ ผู้ที่นับถือญาพ่อมีความเชื่อว่าญาพ่อมีคุณอเนกตั้งแต่เกิดจนตายถ้าเรานับถือท่านท่านก็จะอยู่ปกปักรักษาเรา ภาษาลาวเรียกว่า **นำห่มนำกุ่ม** เชื่อกันว่าคนที่นับถือญาพ่ออย่างมั่นคงชีวิตจะไม่ตกต่ำจะไปรบทัพจับศึก ขึ้นรถ ลงเรือ ไปเหนือ ล่องใต้ก็นึกถึงญาพ่อแล้วจะปลอดภัยการนับถือญาพ่อก็ไม่ถึงกับงมงายไร้เหตุผลเพราะไม่มีอะไรเสียหายแต่ก่อให้เกิดความสามัคคีอย่างเหนียวแน่นส่วนหนึ่งมาจากการนับถือญาพอนั่นเอง เช่น การช่วยรักษาโรคภัยบางอย่างโดยเฉพาะโรคทางจิตเวชที่โรงพยาบาลทั่วไปรักษาไม่ได้ การแก้คุณไสย การให้กำลังใจแก่ผู้จะเดินทางหรือเสี่ยงภัยการทำพิธีให้เกิดสิริมงคลแก่เรือสว่างการร่วมประเพณีบุญบั้งไฟให้ปลอดภัย เป็นต้น

^{๓๖} Sisaket-wisdoms.net, ชาติพันธุ์ลาว(Laos), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://sisaketwisdoms.net/sys/sisaket/ethnic/laos\[16 lb'sk8, 2561\]](http://sisaketwisdoms.net/sys/sisaket/ethnic/laos[16%20lb'sk8,2561])

๒) โทษของญาพ้อ ทุกอย่างในโลกนี้เหมือนเหรียญที่มีสองหน้าเสมอ คนที่ไม่เชื่อไม่นับถือแล้วอยู่เฉย ๆ โทษไม่มีแต่ถ้าไม่เชื่อไม่นับถือแล้วยังถูกเหยียดหยามมักจะมีอันเป็นไปอาจเจ็บป่วยหรือถึงแก่ชีวิตก็มี **ไม่เชื่ออย่าลบหลู่** โดยเฉพาะการกระทำที่ผิดศีลธรรมไม่ทำตามคำบนบานศาลกล่าว ญาพ้อจึงเป็นเรื่องราวความเชื่อและมีพิธีกรรมที่สืบสานกันจนเป็นประเพณีระหว่างฝึกับคนที่ยังประโยชน์ให้เกิดความสุขร่มเย็นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจอย่างผสมกลมกลืนกันมาช้านานแล้วของคนเผ่าลาว เรื่องราวของญาพ้ออย่างจะดำเนินต่อไปขยายอาณาจักรเพิ่มจำนวนเรื่อย ๆ แล้วจะจบสิ้นอย่างไรไม่อาจบอกได้

๒.๒.๗ ประเพณีและพิธีกรรมอื่นๆ ของชาวพุทธในจังหวัดศรีสะเกษ

นอกจากประเพณีการแห่นางแมวที่ถือเป็นประเพณีท้องถิ่นประจำจังหวัดแล้ว ในจังหวัดศรีสะเกษยังมีประเพณีอื่นๆ ที่ถือว่าเป็นประเพณีและพิธีกรรมประจำถิ่นอีกด้วย

๑) พิธีเลี้ยงญาพ้ออุปราษ เป็นเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ซึ่งเมื่อตายไปก็ยังคงคอยปกปักรักษาบ้านเมืองให้มีความสงบร่มเย็นโดยชาวลาวในจังหวัดศรีสะเกษที่อาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำมูลและลำน้ำสาขาจะมีความเชื่อในเรื่องญาพ้ออุปราษเป็นอย่างมาก ได้แก่ อำเภอราชไศล อำเภอสีลาสาท และอำเภอบึงบูรพ์ ซึ่งการเลี้ยงญาพ้ออุปราษจะเริ่มจัดให้มีขึ้นตามลำดับและเริ่มจัดในช่วงหลังวันออกพรรษาของทุกปีโดยจะเริ่มจัดพิธีเลี้ยงและสว่างเรือถวายถวายญาพ้ออุปราษบริเวณหอญาพ้ออุปราษตงภูดินอำเภอราชไศลเป็นที่แรกจากนั้นก็จัดพิธีเลี้ยงหออื่น ๆ ตามลำดับ สำหรับในอำเภอบึงบูรพ์จะจัดพิธีเลี้ยงญาพ้อในวันอังคารเดือนห้าของทุกปี นี่เป็นหลักฐานหนึ่งที่ว่าคนไทยเราเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาในเรื่องความกตัญญูตเวทิตาต่อคุณงามความดีของผู้นำผู้ปกครองที่คอยปกป้องเมืองและดูแลให้บ้านเมืองอยู่ด้วยความสุขสงบร่มเย็นเมื่อท่านตายไปแล้วและมีจิตผูกพันกับท่านอยู่จึงร่วมกันสร้างเทวรูปและศาลให้ท่านได้อยู่อาศัยหรือสถิตอยู่คอยดูแลลูกหลานสืบไป มีอีกพิธีหนึ่งที่มีความเชื่อโดยได้อ้างหลักพระพุทธศาสนานั้นคือพิธี “**แซนโฎนตา**” ของชุมชน อำเภوخุขันธ์ ซึ่งรวมตำบลโสนอยู่ด้วยนั่น คือ

๒) พิธีแซนโฎนตา อำเภوخุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ อำเภوخุขันธ์เดิมเป็นที่ตั้งของบริเวณเมืองขุขันธ์ ซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่กว่า ๒๐๐ ปี เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของคนไทยหลายเชื้อสายหลายภาษา เช่น เขมร ลาว ส่วย เยอ จีน เป็นต้น มีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่งดงามของท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก และหนึ่งในจำนวนนั้นคือประเพณีแซนโฎนตาซึ่งเป็นประเพณี เช่นไหว้บรรพบุรุษของคนไทยเชื้อสายเขมร โดยคนไทยกลุ่มดังกล่าวได้ยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่เดิม เนื่องจากอำเภوخุขันธ์มีคนไทยเชื้อสายเขมรอยู่เป็นจำนวนมากบรรดาลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นจะกลับมาร่วมพิธีเช่นไหว้ที่บ้านเป็นประจำทุกปี

พิธีแซนโฎนตา มีขึ้นในวันแรม ๑๔-๑๕ ค่ำ ของเดือน ๑๐ ทุกปี ซึ่งตรงกับวันสารทใหญ่ของชาวพุทธบรรพบุรุษชาวขุขันธ์มีความเชื่อว่าช่วงนี้เวลากลางคืนจะเป็นช่วงที่มีลมพัด จากทางทิศใต้ซึ่งสอดคล้องกับที่จะได้ลอยเรือส่งอาหารไปถึงพวกเปรตที่อยู่ทางทิศใต้ อันที่จริงก่อนจะถึงวันทำพิธีแซนโฎนตาหรือที่ชนเผ่าเขมรอำเภوخุขันธ์เรียกว่า “**เบ็ญธม**” ซึ่งตรงกับ วันแรม ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ ทุกปี ในช่วงระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ ถึงก่อนวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ (ชาวเขมรเชื่อว่าเมื่อถึงวันแรม ๑

คำ เดือน ๑๐ ประตุมโลกจะเปิดและอนุญาตให้ผีในยมโลกเดินทางมาเยี่ยมญาติได้) ชาวบ้านจะพากันไปวัดเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษและญาติที่ล่วงลับ ฟังพระสงฆ์แสดงธรรมเทศนา เป็นต้น เหลืออีก ๒ วัน ก่อนจะถึง ๑๕ คำ ชาวบ้านจะเตรียมการจัดพิธีแห่นาฏนา โดยทำขนมหลากหลายชนิดมีข้าวต้มมัด ขนมเทียน เป็นต้น เพื่อเอาไปทำบุญที่วัดอุทิศส่วนกุศลให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้วและเป็นของฝากญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้ชิดกันพิธีกรรมแห่นาฏนานี้ได้ยึดถือและสืบเนื่องต่อกันมาของอำเภออุษณห์อย่างยาวนาน^{๓๗} และมาด้วยความเชื่อในพระพุทธศาสนาเรื่องการตายแล้วจิตยึดติดอยู่กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดทำให้วิญญาณไม่ไปเกิดในภพภูมิใหม่นั้นเป็นอย่างไร ว่าแล้วจะนำนิทานเรื่องภิกษุบังเกิดเป็นเส้นมารูปอเป็นแนวทางของงานเขียนวิทยานิพนธ์ในเรื่อง ประเพณีการเซ่นผีปูดตาของชุมชนชาวพุทธตำบลโสนสืบไป

๓) **บุญข้าวประดับดิน** ตำนานเล่าว่า “ในพระพุทธศาสนานี้ ยังมีภิกษุรูปหนึ่งได้ฝ่ามาทำจิวร ครั้นบังเกิดโรคปัจจุบันจวนใกล้จะดับขันธดวงจิตกระสันรักในจิวรครั้นดับขันธม้วยมรรณก็ไปบังเกิดเป็นเส้นอยู่ในจิวรผืนนั้น ฝ่ายภิกษุทั้งหลายนั้นเห็นภิกษุเจ้าของผู้ล่วงลับดับขันธ จึงคิดว่าจะเอาจิวรมาแจกจ่าย ภิกษุที่ตายมาเกิดเป็นเส้นก็หวงผ้าจึงร้องขึ้นตามภาษาของตน สมเด็จพระศพลอยู่ในพระเชตะวันได้ทรงสดับเสียงเส้นนั้นร้อง ด้วยทิพโสตพระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดสั่งให้พระอานนท์ไปห้ามไว้ว่า อีก ๗ วันล่วงไปจึงค่อยแจกผ้าจิวร พระอานนท์ก็ไปห้ามตามพระองค์สั่งให้ภิกษุทั้งหลายยับยั้งไว้ก่อนให้ล่วงไปถึง ๗ วัน จึงแจกกันต่อภายหลัง ภิกษุก็พากันหยุดยั้งไว้ถึง ๗ วัน เส้นนั้นก็ตายทำลายขันธ ไปสู่สวรรค์สักกะเทวสถานวิมานทอง มีนางฟ้าขับร้องเป็นนศบวิวาร ครั้งล่วง ๗ วัน ภิกษุทั้งหลายจึงนำผ้าจิวรนั้นมาเฝ้าพระพุทธองค์แล้วจึงทูลถามเหตุตั้งแต่ต้นจนอวสานพระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุตายมาเกิดเป็นเส้นด้วยฉันทะรักใคร่ในจิวร มีจิตเดือนร้อนหวงกันซึ่งผ้าที่นันทันทั้งปวงแจกผ้าภายใน ๗ วัน เส้นนั้นก็จะไปบังเกิดในอบายด้วยความโกรธต่อท่านทั้งหลายผู้มีศีลเพราะฉะนั้นเราตถาคตจึงให้ท่านไปห้ามไว้ต่อล่วง ๗ วันแล้วไปจึงค่อยแจกกัน เส้นนั้นจึงได้ไปบังเกิดบนสวรรค์พ้นจากอบายด้วยมิมีความโกรธดุร้ายต่อท่านทั้งหลายผู้มีศีลข้าพเจ้านำนิทานมาให้เห็นว่า พัสตุคาม คือ ข้าวของทั้งปวงก็เป็นเหมือนยวนหวงให้สัตว์ทั้งหลายหลงรักใคร่เสนาหาครั้นทำกาลกริยากี่พากันไปอบาย ดังบรรยายมาฉะนั้น”^{๓๘} จากนิทานเรื่องพระภิกษุดับขันธแล้วไปเกิดเป็นเส้นเพราะมีความกำหนัดอยู่ในจิวรนี้จึงทำให้เราพอสรุปได้ว่าบรรพบุรุษเรามีความเชื่อถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ว่าผีหรือวิญญาณมีจริงเพราะคนเราส่วนมากย่อมมีกิเลสกันเป็นส่วนมากจึงมักจะยึดถือว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นของของตนเมื่อตายไปก็มีความเป็นห่วงในสมบัติของตนเองจึงเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานบ้าง หรือยังเป็นวิญญาณเฝ้าอยู่ตามต้นไม้ใหญ่บ้างตามเคหสถานหรือตามศาลพระภูมิ ศาลปูตาที่ชาวบ้านลูกหลานสร้างไว้เพื่อให้วิญญาณบรรพบุรุษสถิตอยู่เพื่อปกป้องคุ้มครองคนในครอบครัวและเมื่อถึงเวลาชาวบ้านก็จะมาเซ่นไหว้ด้วยอาหารคาวหวานต่าง ๆ ที่คิดว่าผีปูดตาชอบจนการเป็น

^{๓๗} สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, ปรากฏวัฒนธรรม “ของดีบ้านฉัน” จังหวัดศรีสะเกษ ประจำปี ๒๕๕๗, หน้า ๓-๒๔.

^{๓๘} พระธรรมมหาวิธานวัตร, มงคลที่ปิณี หรือมงคลสูตร ๓๘ พิสตาร, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, ๒๕๑๙), หน้า ๔๙๕-๔๙๖.

ความเชื่อและมีการเคารพนับถือสืบทอดมาถึงปัจจุบัน และจากความเชื่อนี้บรรพบุรุษของเราจึงนำพากันทำบุญข้าวประดับดินเพื่ออุทิศผลบุญกุศลแก่วิญญาณของบรรพชน

บุญข้าวประดับดินนิยมทำกันในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ หรือที่เรียกว่าบุญเดือนเก้า บุญข้าวประดับดินเป็นบุญที่ทำเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่เปรต (ชาวอีสานบางถิ่นเรียกว่าเเผต) หรือญาติมิตรที่ตายไปแล้ว ข้าวประดับดินได้แก่ ข้าวและอาหารคาวหวานพร้อมหมากพลูบุหรี่ที่ห่อด้วยใบตองกล้วยนำไปวางไว้ตามใต้ต้นไม้ แขนงไม้ตามกิ่งไม้ หรือวางไว้ตามพื้นดิน เรียกว่า “ห่อข้าวน้อย” พร้อมกับเชิญวิญญาณของญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วมารับเอาอาหารที่อุทิศให้ต่อมาภายหลังนิมนต์นำภัตตาหารไปถวายแด่พระภิกษุสามเณรที่วัดแล้วอุทิศแก่ผู้ตายโดยการ หยาดน้ำ (กรวดน้ำ) ไปให้ผู้ตาย^{๙๙} วิญญาณเป็นสิ่งลึกลับไม่สามารถมองเห็นได้และมีจริงหรือไม่นั้นผู้เขียนได้ข้อมูลมาสนับสนุนดังนี้ “ตามหลักพระพุทธศาสนา ถือว่าวิญญาณมีมากและมีอย่างไม่มีที่สิ้นสุดดังพระบาลีว่า อนนตัง วิญญาณัง วิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด วิญญาณดวงหนึ่งก็คือชีวิตหนึ่ง วิญญาณนี้ก็คือจิตนั่นเอง ซึ่งจิตนี้เป็นตัวไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ตามพลังแห่งกรรมดีและกรรมชั่วที่ผู้มันทำไว้”^{๑๐} เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วมนุษย์เราหรือบรรพชนเราจึงช่วยชวยทำบุญให้ทานตามกำลังศรัทธาตามมีตามได้เพื่อหวังว่าหากละโลกนี้ไปแล้วอาจได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีตามกรรมดีที่ได้กระทำไว้ดังใน ทุติยานสูตรที่ว่าด้วยเรื่องทานสูตรกล่าวไว้ว่า “ธรรมเหล่านี้ คือ ศรัทธา หิริ ทานที่เป็นกุศลอันสัตบุรุษดำเนินตามแล้ว สัตบุรุษทั้งหลายกล่าวว่าธรรม ๓ ประการนี้แลเป็นทางไปสู่เทวโลก เพราะด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล บุคคลจึงไปสู่เทวโลกได้” และในทานวัตถุสูตรได้กล่าวไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทานวัตถุ ๘ ประการนี้ คือ

๑. บุคคลบางคนให้ทานเพราะความชอบ
๒. บุคคลบางคนให้ทานเพราะความซิง
๓. บุคคลบางคนให้ทานเพราะความหลง
๔. บุคคลบางคนให้ทานเพราะความกลัว
๕. บุคคลบางคนให้ทานเพราะคิดว่า “พ่อและปู่เคยให้ทาน เคยทำทานเราไม่ควรให้วงศ์ตระกูล เก่าแก่เสื่อมหายไป”
๖. บุคคลบางคนให้ทานเพราะ “เราให้ทานนี้แล้ว หลังจากตายแล้ว จักไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”
๗. บุคคลบางคนให้ทานเพราะคิดว่า ‘เมื่อเราให้ทานนี้ จิตย่อมผ่องใส เกิดความชื่นชมโสมนัส’
๘. บุคคลบางคนให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุงแต่งจิต^{๑๑}

ฉะนั้นเราท่านทั้งหลายควรให้ทานกันเถิดเพราะมีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่รับรองรออยู่แล้ว และในวิมานวัตถุได้เล่าเรื่องราวของ (ภักตราเทพดิคาผู้เป็นพี่สาวถามสุภักตราเทพธิดาซึ่งเป็นน้องสาวว่า)

^{๙๙} พระธรรมมหาวิราญวัตร, มงคลทิปนี หรือมงคลสูตร ๓๘ พิศดาร, หน้า ๕๑๑.

^{๑๐} ธ.ธรรมรักษ์ และจิตตวชิระ, ไขปัญหากรรมแลธรรมจากพระอริยเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟเพรส จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘.

^{๑๑} อัง.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๓๒-๓๓/๒๘๘-๒๘๙.

“เธอรุ่งเรื่องด้วยรัศมี มีเกียรติยศบริวารยศ มีรัศมีรุ่งโรจน์เหนือเทพชั้นชาวดาวดั่งสหัสทั้งปวง ฉันทไม่เคยเห็นเธอ นี่เป็นการเห็นครั้งแรก เธอมาจากเทวโลกชั้นไหนจึงมาเรียกชื่อของฉันทได้ถูก (สุภัทราเทพธิดาตอบว่า)

พิภทรา ดิฉันทชื่อสุภัทรา เมื่อชาติก่อนครั้งเป็นมนุษย์ได้เป็นน้องสาวของพี่และยังเป็นภรรยาร่วมสามีเดียวกันกับพี่ ดิฉันทละร่างจุติจากมนุษย์โลกนั้นแล้วมาเกิดร่วมกับเหล่าเทพชั้นนิมมานรดี (ภทราเทพธิดากล่าวต่อไปอีกว่า)

น้องสุภัทรา ขอเธอบอกถึงการเกิดของตนในหมู่เทพชั้นนิมมานรดี ซึ่งเป็นที่ที่สัตว์ผู้กระทำความดีไฉนมาแล้วมาเกิด เธอถูกสอนมาอย่างไรด้วยเรื่องอะไรหรือว่าใครสั่งสอน เธอมีบริวารยศได้ด้วยทานและวัตรอันดีงามเธอได้รับเกียรติยศเช่นนี้ ได้รับสุขไพบุลย์วิเศษเช่นนี้ น้องเทพธิดา พี่ถามแล้วขอเธอจงบอกนี้เป็นผลธรรมอันใด

(สุภัทราเทพธิดาตอบว่า)

ชาติก่อนดิฉันทเลื่อมใส ได้ถวายอาหารบิณฑบาต ๘ ที่เป็นสังฆทานแด่พระสงฆ์ผู้เปี่ยมทักษิณบุคคลด้วยมือทั้งสองของตน เพราะบุญนั้นผิพรรณดิฉันทจึงงามเช่นนี้ ฯลฯ และมีรัศมีกายสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้

(ภทราเทพธิดาได้ถามต่อไปอีกว่า)

พี่เลื่อมใสได้ถวายข้าวน้ำด้วยมือของตนเลี้ยงดูภิกษุผู้สรวมอินทรีย์ ประพฤติพรหมจรรย์สม่ำเสมอ ซึ่งมีจำนวนมากกว่าของเธอให้อิ่มหนำ พี่ถวายทานมากกว่าเธอ แต่กลับอุปบัติในหมู่เทพชั้นต่ำกว่า ส่วนน้องถวายทานน้อยกว่า แต่ทำไมจึงได้รับสุขไพบุลย์วิเศษเล่า เทพธิดา พี่ถามแล้วเธอจงบอก นี่เป็นผลของกรรมอันใดเล่า

(สุภัทราเทพธิดาตอบว่า)

ชาติก่อนดิฉันทได้พบภิกษุรูปหนึ่ง น่าเจริญใจจึงได้นิมนต์ภิกษุรูปนั้น คือพระเรวตะ เป็นรูปที่ ๘ ให้ฉันทภัตตาหาร พระเรวตะเถระนั้นมุ่งจะอนุเคราะห์ให้เกิดประโยชน์แก่ดิฉันท จึงบอกดิฉันทให้ถวายสงฆ์ ดิฉันทได้ทำตามคำแนะนำของท่าน ทักษิณาของดิฉันทนั้นถวายเป็นสังฆทาน มีผลประมาณมิได้ ส่วนทานของพี่ที่ถวายเป็นรายบุคคลนั้นมีผลไม่มาก

(ภทราเทพธิดาเมื่อจะรับรองความข้อนั้นจึงกล่าวว่)

พี่พึงรู้ด้วยตัวเอง ทานที่ถวายเป็นสังฆทานนี้มีผลมาก พี่นั้น(หาก)ไปเกิดเป็นมนุษย์อีก จักรู้ความประสงค์ของผู้ขอปราศจากความตระหนี่ ไม่ประมาท ถวายสังฆทานบ่อย ๆ เมื่อสนทนากันแล้วสุภัทราเทพธิดาก็กลับไปสู่ทิพยวิมานของตนบนสวรรค์ชั้นนิมมานรดี”^{๔๒} ดังนั้นมนุษย์ทั้งหลายผู้หวังบุญให้ทานอยู่ทำบุญปรารถนาเหตุแห่งการเวียนว่ายตายเกิดจึงควรถวายทานแก่สงฆ์ซึ่งมีผลมาก ดังนี้แล

๒.๒.๖ สรุป

ความเชื่อเกิดจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำเนินชีวิตมนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น มนุษย์จึงทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพอใจและเมื่อคลี่คลายปัญหาได้ลงได้หรือพ้นภัยแล้วควรแสดงความกตัญญูต่เวทิดด้วยการ เช่นสรวงบูชา

^{๔๒} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๖๑๙-๖๓๕/๖๘-๗๐.

หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้วยเหตุนี้ความเชื่อของมนุษย์ในสมัยดั้งเดิมจึงเกี่ยวข้องกับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติหรือภูตผีวิญญาณต่าง ๆ อันเป็นผลจากการที่มนุษย์เกิดมาท่ามกลางธรรมชาติมีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ แต่มนุษย์ยังไม่สามารถรู้และเข้าใจธรรมชาติบางอย่างได้ มนุษย์มีความรู้เล็กน้อยเกี่ยวกับธรรมชาติ

ดังนั้นมนุษย์ในระยะเริ่มแรกจึงตกอยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติโดยสมบูรณ์ แต่ครั้งเมื่อมนุษย์ได้ประสบเหตุการณ์จากธรรมชาติต่างๆ ซึ่งทั้งน่ากลัวและน่าอัศจรรย์จึงเกิดความกลัวต่อธรรมชาติที่ปรากฏนั้น ความกลัวนี้เองที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติอันได้แก่ ภูตผี วิญญาณต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ ระบบความเชื่อดังกล่าวมาเป็นความเชื่อพื้นฐานที่มีความคล้ายคลึงกันในทุกสังคมทั่วโลก สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่มีความเชื่อดั้งเดิมเช่นเดียวกับสังคมอื่นโดยทั่วไปซึ่งความคิดของสังคมไทยดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับชาติอื่นๆ คือมีความเชื่อถือสิ่งที่ตามปกติมองไม่เห็นตัว แต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจอยู่เหนือคนอาจบันดาลให้ดีหรือร้าย หรือให้คุณให้โทษได้ความเชื่อถืออย่างนี้เรียกว่า “คติผีสางเทวดา” อันเป็นคติศาสนาแต่ดั้งเดิมของมนุษย์ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นคติศาสนาอันประณีตขึ้นเหมือนปัจจุบัน ความเชื่อคนไทยในลักษณะข้างต้นนี้ได้แสดงข้อคิดให้เห็นว่าในสมัยโบราณก่อนพุทธกาลประชาชนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันนั้นมีความเชื่อตามคติถือผีสางเทวดาหรือวิญญาณ นิยมว่าวิญญาณนั้นมีอยู่จริง และทำพิธีบวงสรวงกราบไหว้เพื่อขอความอารักขาและความสวัสดิมีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ดังนั้น ระบบความเชื่อดังกล่าวมาจึงมีอยู่อย่างเหนียวแน่นและได้สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตโดยผสมผสานเข้ากับหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามแนวพระพุทธศาสนา^{๔๓}

พิธีกรรมแซนผีปู่ตาที่จัดขึ้นยังศาลปู่ตาที่สร้างขึ้นบนสถานที่ที่ได้รับการยกเว้นไว้เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกชุมชนต้องถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยจะกำหนดเขตพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งให้เป็นพื้นที่พำนักอาศัยของผีบรรพชนหรือชาวอีสานเรียก “ผีปู่ตา” โดยเลือกพื้นที่ที่มีสภาพป่าหนาที่บรุ่มครึ้มมีสัตว์ป่าชุกชุมและมีพรรณไม้หลากหลายพันธุ์พื้นที่เป็นเนินโคกหรือดอนน้ำท่วมไม่ถึงโดยสร้างเรือนโรงหรือศาล (ตูป) หนึ่งหรือสองหลังให้อยู่มีความสำคัญเพื่อให้ผีหรือวิญญาณสิงสถิตอยู่อาศัยตามความเชื่อเรื่องผีเพื่อเป็นที่เคารพบูชา เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามประเพณีอันดั่งาม ทำให้จิตใจดีขึ้น เพื่อการเลี้ยงตาย ผลพลอยได้อันหนึ่งคือเกิดความสนุกสนานรื่นเริง ในขณะที่บวงสรวงเจ้าปู่คือมีการฟ้อนรำ กินเหล้าเมาสุราเฮฮาเกิดความสามัคคีมีองค์ประกอบ คือ ตูปผีปู่ตา ผู้เซ่นผีปู่หรือพ่อจ๋า เครื่องเซ่นผู้เซ่นตามประเพณีที่นับถือนิยมกำหนดวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี นอกจากพิธีกรรมแซนผีปู่ตาแล้ว จังหวัดศรีสะเกษยังมีประเพณีที่สำคัญอย่างอื่นอีก เช่น พิธีเลี้ยงญาอุปราชาพิธีแซนโฎนตา และบุญข้าวประดับดิน เป็นต้น

^{๔๓} ดนัย ไชยโยธา, คติ ศาสนา และความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า๔๘.

บทที่ ๓

ประเพณีแห่น้ำของชาวบ้านโนน ตำบลโนน อำเภออุซัน จังหวัดศรีสะเกษ

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา ๒ ประเด็นหลัก คือ การตั้งถิ่นฐานและพิธีกรรมการแห่น้ำของชาวบ้านโนนตำบลโนน อำเภออุซันจังหวัดศรีสะเกษ

๓.๑ สภาพทั่วไปของตำบลโนน

จากข้อมูลทะเบียนราษฎร์^๑ และสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโนน^๒ สภาพทั่วไปของตำบลโนนอำเภออุซัน จังหวัดศรีสะเกษ มีดังนี้

ที่ตั้ง

ตำบลโนนมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ จรดเขตตำบลห้วยสำราญ อำเภออุซัน จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศใต้ จรดเขตอำเภออุษาคเนย์ จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศตะวันออก จรดเขตตำบลห้วยไต้ อำเภออุซัน จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศตะวันตก จรดเขตตำบลกันทรารมย์ อำเภออุซัน จังหวัดศรีสะเกษอำเภอสังขะ อำเภอบัวเขตจังหวัดสุรินทร์

เนื้อที่

ตำบลโนนมีเนื้อที่ประมาณ ๘๑ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๕๐,๖๒๕ ไร่

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่พื้นที่ตำบลโนนเป็นลูกคลื่นลอนตื้น บริเวณตอนกลางและบริเวณทิศตะวันออกตอนใต้เป็นที่ดอน ทางเหนือลงมาทางทิศตะวันตกเป็นที่ลุ่ม

แหล่งน้ำตามธรรมชาติในตำบลโนน มีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นลำห้วย ลำคลอง และหนองน้ำ กระจายตามหมู่บ้านต่างๆ ได้แก่ ลำห้วยสำราญ ห้วยตามอญ ห้วยตึกชู คลองโสลก คลองตาเมิน ห้วยกะมด

^๑ องค์การบริหารส่วนตำบลโนน, สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของตำบลโนน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sano-ssk.go.th/index.php?op=staticcontent&id=3663> [๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑]

^๒ ข้อมูลทะเบียนราษฎร์อำเภออุซัน ปี พ.ศ.๒๕๕๘, และสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโนน แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔).

อ่างหนองโคตร หนองคล้า หนองไผ่ หนองมะยาง หนองคำเผือ หนองตาเกียง หนองบก หนองตาลอก หนองสิม หนองบักกะเนียว หนองจอก ฯลฯ ซึ่งแหล่งน้ำเหล่านี้ ยังใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ ส่วนใหญ่จะตื้นเขินและแห้งในฤดูแล้ง

จำนวนหมู่บ้าน

ตำบลโสนประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งสิ้น ๒๓ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโสน บ้านอวอย บ้านหนองคล้า บ้านโคกเกี บ้านคำเผือ บ้านสนามสามัคคี บ้านสวาย บ้านขนุน บ้านสี่แยกนาเจริญ บ้านไพรวรรณพัฒนา บ้านแสงอรุณ บ้านแหลมทอง บ้านอวอยใต้ บ้านหนองคล้าใต้ บ้านขนุนเหนือ บ้านโนนสว่าง บ้านหนองไฮตะวันออก บ้านโสนตะวันออก บ้านโสนเหนือ บ้านอวอยพัฒนา บ้านโสนพัฒนา บ้านภูมิขนุน

จำนวนประชากร/จำนวนครัวเรือน

จำนวนครัวเรือน ๓,๓๑๐ ครัวเรือน และจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๑๔,๐๖๙ คน

สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพหลักของประชาชนในตำบลโสน ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ ๙๐ ประกอบอาชีพทำการเกษตร ได้แก่ การทำนา ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกพริก ปลูกผัก ที่เหลือประกอบอาชีพส่วนตัว รับจ้าง ค้าขาย และรับราชการ

การผลิตที่สำคัญ ด้านเกษตรกรรมได้แก่ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ ผลผลิตที่สำคัญได้แก่ ข้าว ปอ พริก หอม กระเทียม ฯลฯ ในด้านการเลี้ยงสัตว์ จะเลี้ยงไว้ใช้งาน บริโภค และจำหน่ายที่นิยมเลี้ยงได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ ปลา ฯลฯ

ส่วนของการประกอบอุตสาหกรรมซึ่งมีความสัมพันธ์กับการผลิตในภาคการเกษตรกรรม มีแรงงานแปรรูปผลผลิตได้แก่ โรงสีข้าว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโรงสีข้าวขนาดเล็ก กระจายอยู่ตามหมู่บ้าน เพื่อให้บริการแก่เกษตรกรในตำบล

หน่วยธุรกิจ

- ปั้มน้ำมันและก๊าซ ๔ แห่ง
- โรงสีข้าวชุมชน ๑ แห่ง
- โรงสีขนาดเล็ก ๗๐ แห่ง
- ลานค้าชุมชนประจำตำบล ๑ แห่ง
- ร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน ๑๐ แห่ง
- สหกรณ์แปรรูปผลผลิต ๑ แห่ง

สภาพทางสังคม

การศึกษา

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๘ แห่ง
- โรงเรียนสังกัด สพฐ. ๗ แห่ง
- ศูนย์การเรียนชุมชน (กศน.) ๑ แห่ง

- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ๒๐ แห่ง

สถาบันและองค์กรทางศาสนา

การนับถือศาสนา ตำบลโสนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีมูลศาสนสถาน คือ วัด ๗ แห่ง ที่พักสงฆ์ ๔ แห่ง ตำบลโสนมีงานประจำปีของท้องถิ่น เช่น การแห่เทียนพรรษา ประเพณีแซนโถงตา ตำบลโสนมีภาษาท้องถิ่นที่ใช้สื่อสารกัน ได้แก่ ภาษาไทยอีสาน (ภาษาลาว) ภาษาเขมร ภาษาส่วย และภาษาเยอ

ด้านสาธารณสุข

- สถานีอนามัยในเขตบริการประจำตำบลโสน ๓ แห่ง

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- ป้อมตำรวจ ๑ แห่ง
- สายตรวจตำรวจชุมชน ๑ แห่ง
- สมาชิก อปพร. ๖๐ นาย

การคมนาคม

การคมนาคมและการขนส่งระหว่างตำบลมีเส้นทางหลัก คือ

- ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๒๕ (สายโชคชัย-เดชอุดมฯ)
- ทางหลวงจังหวัด หมายเลข ๒๒๐๑ (สายชุมชน - ภูสิงห์)
- การติดต่อระหว่างหมู่บ้านและตำบลอื่น ๆ ถนนลักษณะยังเป็นถนนลูกรังและถนนดิน โดยมีรถสองแถวให้บริการรับจ้างภายในหมู่บ้านต่าง ๆ

การโทรคมนาคม

- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ๑ แห่ง
- บริการโทรศัพท์สาธารณะทุกหมู่บ้าน

ไฟฟ้า

- จำนวนหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าเข้าถึง ๒๓ หมู่บ้าน

แหล่งน้ำธรรมชาติ

- ลำห้วยมี ๔ สาย ได้แก่ ห้วยสำราญ ห้วยตามอญ ห้วยตึกชู ลำห้วยคต
- ลำคลองมี ๕ สาย ได้แก่ คลองโสลก คลองกุดหล่ม คลองตาเมิน คลองคุด

คุด

-หนองน้ำธรรมชาติ มี ๑๘ แห่ง ได้แก่ อ่างหนองโคตร หนองพะแนง หนองมะยาง หนองคล้า หนองไผ่ หนองตาเกียง หนองบก หนองสิม หนองกล้าสาธารณะ หนองบักกะเนียว ฯลฯ

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ประปาหมู่บ้าน ๙ แห่ง
- ฝ่ายน้ำล้น ๒๑ แห่ง
- บ่อบาดาลโยก ๑๙ แห่ง
- ถังเก็บน้ำฝน ๒๘ แห่ง

ข้อมูลอื่น ๆ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

- สภาพทั่วไปเป็นดินร่วนปนทราย ไม่อุ้มน้ำ ฤดูแล้งจะแล้งมาก ขาดน้ำไม่สามารถที่จะทำการเกษตรในฤดูแล้งได้

๓.๑.๑ การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านโนน

พระเทพวรมณี อดีตเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ ท่านบันทึกความเป็นมาของบ้านโนนไว้ว่า จากตัวอำเภอขุขันธ์ไปทางตะวันตกเฉียงใต้ ผ่านบ้านแตรง บ้านราศีพัฒนา ก็จะไปถึงหมู่บ้านใหญ่ คือบ้านโนน-อาวอย แต่เดิมจริงๆ นั้นมีแต่บ้านโนน ส่วนบ้านอาวอยไปตั้งขึ้นทีหลัง โดยชาวบ้านโนนนั่นเอง ออกไปตั้งบ้านเรือนขึ้นในที่นาของตนเอง ซึ่งอยู่ทางทิศใต้บ้านโนน ห่างจากบ้านโนนประมาณ ๑.๕๐ กิโลเมตร ต่อมามีคนไปตั้งบ้านเรือนมากขึ้นๆ จนกลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ประมาณ ๖๐๐ หลังคาเรือน คนทั้งสองหมู่บ้านนี้พูดภาษาลาวเป็นพื้น(ภาษาอีสาน)

ข้าพเจ้าเคยตั้งข้อสังเกตว่า ชาวบ้านโนนและบ้านอาวอยนี้พื้นเพเดิมอยู่ที่ไหน จึงพูดภาษาลาวกันทั้งนั้น และทำไมจึงผ่านหมู่บ้านต่างๆ ที่พูดภาษาเขมรทั้งนั้นเข้าไปตั้งบ้านเรือนในสถานที่ลึกๆ ที่มีแต่หมู่บ้านพูดภาษาเขมรล้อมรอบได้ ได้สอบถามคนเฒ่าคนแก่อายุ ๘๐ ปีขึ้นไป ก็บอกเล่าเป็นเสียงเดียวกันว่า ปู่ ย่า ตา ยาย เล่าให้ฟังว่าอพยพมาจากทางเวียงจันทน์ หรือประเทศลาว แต่ไม่ทราบว่าจะอพยพมาอย่างไร สมัยไหน เพราะว่าปู่ ย่า ตา ยาย ก็เกิดที่บ้านโนนนี่เอง แต่ยืนยันได้ว่ามาจากประเทศลาว เพราะข้าพเจ้าเห็นคัมภีร์ใบลานเก่าๆ ที่งานจารึกเป็นอักษรลาวเดิม(ตัวหนังสือธรรม) ที่หลงเหลืออยู่ที่วัดบ้านโนน คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่า แต่ก่อนคัมภีร์ใบลานตัวหนังสือที่วัดโนนมีมาก ต่อมาเจ้าเมืองขุขันธ์ คือ ท้าวบุญจันทร์(พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน คนที่ ๓) ได้อาชางมาบรรจุทุกไปไว้วัดบึงจันทน์นคร ทางทิศใต้เมืองขุขันธ์เวลานี้ไม่เหลืออยู่แล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้ข้าพเจ้าต้องไปศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์และพงศาวดาร จึงได้หลักฐานชัดเจนว่า

พ.ศ.๒๓๒๑ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสินมหาราช) ได้โปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก(ทองด้วง) และเจ้าพระยาสุรสีห์พิชฌนาธิราช(บุญมา) สองทหารเอกพี่น้องยกทัพไปตีกรุงเวียงจันทน์ เพราะเหตุที่เจ้าสิริบุญสาร ให้พระยาสุโผ เมืองจำปาศักดิ์ ยกทัพตีบ้านมดแดง (เมืองอุบลราชธานี) พระยาสุโผได้จับ พระยาราช(พระวอ) ฆ่าเสีย

กองทัพสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ยกทัพไปตั้งอยู่ ณ เมืองนครราชสีมา บัญชาให้เมืองขุขันธ์ สุรินทร์ สังขะ ยกกองกำลังไปร่วมกับทัพหลวงด้วย เมื่อปราบเวียงจันทน์และหัวเมืองที่ขึ้นต่อเวียงจันทน์ได้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้โปรดเลื่อนบรรดาศักดิ์ให้แก่เจ้าเมืองขุขันธ์ สุรินทร์ และสังขะ ขึ้นเป็นพระยาในราชทินนามเดิม

การสงครามครั้งนี้ ได้กวาดต้อนเอาผู้คนชาวเวียงจันทร์มาไว้ในท้องที่จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจำนวนมาก โดยให้ตั้งบ้านเรือนในที่ต่างๆ เช่น หมู่บ้านสิ บ้านขุนหารบ้านคู้ ในเขตอำเภอขุนหาญ ปัจจุบัน บ้านหมากเขียบ ตำบลหมากเขียบ ในเขตอำเภอเมืองศรีสะเกษ และบ้านโสนในเขตอำเภออุบลราชธานี โดยเฉพาะหลวงปราบ(เชียงชั้น ต่อมาเป็นพระยาไกรภคคีศรีนครลำดวน) เจ้าเมืองอุบลราชธานีได้ ภรรยาหมายตระกูลผู้ดีชื่อ นางคำเวียง มาด้วย นางคำเวียงมีบุตรชายติดมาก ๑ คน ชื่อ ท้าวบุญจันทร์ (ต่อมาท้าวบุญจันทร์ได้เป็นพระยาไกรภคคีศรีนครลำดวน เจ้าเมืองอุบลราชธานี) นางเวียงพร้อมด้วยบริวาร มาตั้งบ้านเรือนขึ้นที่บ้านบก ทางทิศใต้ตลาดอุบลราชธานี จึงเรียกว่า คุ่มเวียง จนทุกวันนี้

จึงเป็นอันยุติได้ว่า ชาวบ้านโสน-อวอย คือชนเผ่าลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทร์ตาม ประวัติศาสตร์และพงศาวดารข้างต้นนี้^๓

๓.๑.๒ วัดบ้านโสน วัดประจำหมู่บ้าน

พ.ศ.๒๓๒๒ กลุ่มของตาแล ตาป็น ตาแสง พร้อมญาติๆ ที่มาจากเวียงจันทร์ ได้พากันข้ามห้วยมาจากเมืองอุบลราชธานี ผ่านป่าดงมาทางทิศตะวันตกและได้พบกับแหล่งน้ำอันอุดมสมบูรณ์มี ลำห้วยและหนองน้ำใกล้กัน และมีเนินสูงอยู่ข้างหนองน้ำแล้วกำหนดผังก่อสร้างที่อยู่อาศัยในบริเวณ ดังกล่าวนี้ เมื่อปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยและพัฒนาบ้านเมืองได้แล้วจึงได้ปรึกษาหารือกันก่อตั้งที่ พักสงฆ์ ไว้ทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ก่อสร้างกุฏิสงฆ์ และกราบนิมนต์พระสงฆ์ อัญญาครู หลีกคำ อัญญาครูศรี เป็นเจ้าอาวาส ให้การปกครองดูแลวัด เป็นที่เคารพนับถือและเป็นที่พักของ ชาวบ้านโสน อัญญาครูศรี ถือเป็นปราชญ์ผู้รู้ทางศาสนา นำพาพระเถระศึกษาพระธรรม คัมภีร์โบลาน จนสามารถอ่านตัวธรรมคำสอน(อักษรในโบลานได้) ต่อจากนั้นก็ให้หลวงพ่อดำแจ้ เป็นพระที่ตาบอด แต่สามารถมองเห็นได้ เป็นที่อัศจรรย์และเป็นพระที่ได้รับการเล่าขานถึงอิทธิฤทธิ์ด้านเวทมนต์ หลายอย่าง เป็นที่เคารพเกรงขามของชาวบ้านมาก แม้ปัจจุบันก็ยังนับถือ ผู้ใดจะกระทำการภายในวัด จำต้องเช่นไหว้บอกกล่าวหลวงพ่อดำแจ้ก่อน ต้องไปทำพิธีที่ธาตุหมากแข้งใต้ต้นโพธิ์ หากทะเลยม หรือไม่ปฏิบัติอาจเป็นต้องมีเหตุขัดข้อง เช่น การจัดงาน หรือจัดให้มีมหรสพหมอลำ ดนตรี จะมีลม พายุ ฟ้าคะนอง เครื่องปั่นไฟ เครื่องเสียงขัดข้อง แต่หากได้บอกกล่าวแล้วจะสะดวกราบรื่น หลังจาก หลวงตาแจ้มรณภาพแล้วก็มีพระเจ้าอาวาสดูแลรักษาสืบต่อมาหลายชั่วอายุคน

ในปี พ.ศ.๒๔๖๒ พระสอ(สกุล ปราบภัย หรือปราบอภัย ในปัจจุบัน) ได้ปรับปรุงก่อสร้าง อารามวัด(โบลาน) โดยนำพระเถระ และชาวบ้านนำโดยกำนันทองดี จินดาวงษ์ ร่วมกันก่อสร้างอาราม ไม้เสาไม้กลมหลังคากระเบื้องไม้ ใช้ไม้ตีรวบรอบและเทพื้นด้วยทรายให้สูง จากพื้นประมาณ ๗๐ เซนติเมตร และได้จ้างช่าง ชื่อ กัด จากบ้านสิ อำเภอขุนหาญ มาปั้นพระพุทธรูปองค์พระประธานองค์ แรกใช้ไม้มันปลาทำเป็นโครงสร้าง แล้วใช้ดินเหนียวโอบปั้นให้เป็นพระพุทธรูป ในช่วงการก่อสร้าง พระนี้ ช่างกัด รับผิดชอบพระพุทธรูปองค์พระประธาน ให้กับอีก ๓ วัด ในช่วงเดียวกัน คือวัดตาอุด

^๓ พระเทพวรมนี, งานสมโภชฉลองสัญญาบัตรพัตยศ พระครูสุตธรรมวิวัฒน์, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส, ๒๕๔๙), หน้า ๓๔-๓๗.

อำเภอชุมชน วัดโนนตู อำเภอบ้านนา และวัดโสน ใช้เวลาทำการก่อสร้างอยู่ ๑ ปี จึงแล้วเสร็จ และได้ทำพิธีปลูกเสกฉลองสมโภชอย่างยิ่งใหญ่มี นายอำเภอต๋ม สุวรรณภูมิ เป็นประธาน^๔

จำนวนพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด (ในพรรษาปี พ.ศ.๒๕๖๑)

พระภิกษุ ๗ รูป

สามเณร ๑ รูป

ศิษย์วัด ๑ รูป

เขตติดต่อของวัดบ้านโสน

ทิศเหนือ ติดทุ่งนา, ป่าช้า

ทิศใต้ ติดถนนภายในหมู่บ้าน

ทิศตะวันออก ติดถนน, ทุ่งนา

ทิศตะวันตก ติดหมู่บ้าน

สิ่งก่อสร้างภายในวัดบ้านโสน

๑. อุโบสถ ๑ หลัง
๒. ศาลาการเปรียญ ๑ หลัง
๓. กุฏิสงฆ์ ๓ หลัง
๔. ศาลาบำเพ็ญกุศล ๑ หลัง
๕. เมรุ ๑ หลัง
๖. หอระฆัง ๑ หอ
๗. สุขา ๒๐ ห้อง
๘. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๑ หลัง

๓.๒ พิธีกรรมการแซนปู้ตาของชาวบ้านโสน

ประเพณีแซนปู้ตาเป็นประเพณีหนึ่งซึ่งมีความสำคัญที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านานของชุมชนตำบลโสน เป็นประเพณีแซนไหว้ผีบรรพบุรุษหรือผีเจ้าที่ที่ล่วงลับไปแล้ว และอุทิศส่วนกุศลให้โดยประกอบพิธีกรรมในวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๓ ของทุกปี

๓.๒.๑ ความหมายของพิธีแซนปู้ตา

“แซน”มาจากภาษาเขมรแปลว่าการแซน การแซนไหว้ การบวงสรวง “โดนตา หรือ โจนตา” แปลว่าปู่ย่า ตายาย “ผี” คือ “สิ่งที่มนุษย์มองไม่เห็น เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับแต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตน อาจให้คุณหรือโทษได้มีทั้งดีและร้าย เช่นผีปู่ย่า ตายาย ผีเรือน ผีท่า เรียกคนที่ตายไปแล้วว่าผี เป็นต้น ดังนั้น ผีปู้ตา หรือบางท้องถิ่นที่เรียก “ผีตาปู่” จึงหมายถึงดวงวิญญาณของบรรพบุรุษประจำหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง ซึ่งไม่อาจกำหนดได้ว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษสายใด สกุลใดแต่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นวิญญาณบรรพบุรุษของชาวหมู่บ้านนั้นทุกคน ในชุมชนตำบลโสน อำเภอชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ

^๔ คณะสงฆ์ตำบลโสน, ประวัติวัด/และที่พัทสงฆ์ คณะสงฆ์ตำบลโสน, (ศรีสะเกษ: คณะสงฆ์ตำบลโสน, ๒๕๖๑). (อัคราเน).

๓.๒.๒ ความเป็นมาของศาลปู่ตาชาวบ้านโสน

ในชนบทอีสานทุกหมู่บ้านจะมีศาลปู่ตา (เรียกว่า ตูบปู่ตา) สร้างด้วยไม้ มุงหลังคา (หญ้า สังกะสี) ไม้ใหญ่มากนัก การตั้งตูบปู่ตาเป็นทำเลอยู่นอกหมู่บ้านไม้ไกลนั้ก (ไม่กำหนดทิศที่แน่นอน) มักจะยึดพื้นที่เป็นดอนน้ำท่วมไม่ถึง มีต้นไม้ใหญ่ๆ ขึ้นอยู่หน้าแน่น (เพราะชาวบ้านไม่กล้าไปตัดไม้ในบริเวณนั้น) บางครั้งเรียกว่าดอนปู่ตา หรือตงปู่ตา

ความเป็นมาของศาลปู่ตาบ้านโสน ตำบลโสน อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นศาลปู่ตาของชุมชนที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมร่วมกันชาวบ้านโสนทั้ง ๔ หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ ๑ หมู่ที่ ๑๘ หมู่ที่ ๑๙ และหมู่ที่ ๒๒ เดิมเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ น่าสะพรึงกลัว เนื่องจากเป็นป่ารกทึบมีเถาวัลย์น้อยใหญ่เกาะเกี่ยวพันไปตามต้นไม้ บริเวณทำเลศาลปู่ตาซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ติดกับลำห้วยตึกชู มีต้นไม้ขนาดใหญ่ร่มครึ้ม ประกอบไปด้วยพรรณไม้นานาชนิด

ตั้งตำานการสร้างสนามอวอย พระเทพวรมุณี อดีตเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ เล่าว่า บริเวณที่ดินรอบบริเวณดังกล่าวคิดแล้วเป็นเนื้อที่เกือบหนึ่งหมื่นไร่ ซึ่งเป็นป่าดงดิบ มีต้นไม้ใหญ่น้อยขึ้นอยู่หนาที่บ อุดมไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิด แม้กระทั่งช้าง เสือ กระทิง อีเก้ง กวาง หมูป่า มีอยู่มากมาย บริเวณทางทิศใต้หมู่บ้านที่ถนนสายยุทธศาสตร์โชคชัย-เดชอุดม ตัดผ่าน ตรงโรงเรียนบ้านสนามสามัคคี เคยเป็นสถานที่ตั้งหน่วยราชการ หรือที่ทำงานราชการ ปัจจุบันเป็นที่ไร่นาหมดแล้ว แต่ที่ดินยังเป็นราชพัสดุ เพียงแต่อนุญาตให้ชาวบ้านทำไร่ทำนาเท่านั้น ราษฎรไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินแต่อย่างใด

ในปี พ.ศ.๒๔๘๕ ข้าหลวงประจำจังหวัดศรีสะเกษ (เข้าใจว่าชื่อนายชอบ ไชยประภา) และนายอำเภออุซันต์ (เข้าใจว่าชื่อนายตุ้ม สุวรรณภู) ได้เกณฑ์ราษฎรใช้แรงงานอายุระหว่าง ๑๘-๖๐ ปี ทุกตำบลในจังหวัดศรีสะเกษ ไปบุกเบิกถากถางป่าดงพงไพรและสร้างสนามอวอยขึ้น โดยสร้างเป็นที่ทำการของทางราชการ มีการจัดวางผังสถานที่ราชการไว้เป็นอย่างดี กำหนดจุดก่อสร้าง กระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ และสร้างขึ้นตามนั้น ตัดถนนหาทางติดต่อกันระหว่างหน่วยราชการสะดวกสบายเป็นระเบียบ

วัสดุก่อสร้างก็ตัดเอาไม้ในบริเวณแลวนั้น ซึ่งสามารถเลือกได้ตามขนาดที่ต้องการ มีการก่อสร้างที่ทำการราชการเป็นหลักๆ หลังคามุงด้วยไผ่หญ้าคา ฝาผนังบังด้วยฝาใบตอง (ฝาแถบตอง) หมู่บ้านตำบลและอำเภอใดที่อยู่ห่างไกลและไม่ได้เกณฑ์แรงงานราษฎร ก็ให้จัดหาเครื่องมุงเครื่องบัง (ไผ่หญ้าคา-ฝาแถบตอง) ใช้เกวียนขนส่งกันเป็นทอดๆจนสร้างที่ทำการราชการสำเร็จในเวลาอันรวดเร็ว จากสภาพป่าดงดิบกลายเป็นเมืองในทันที

ในการเกณฑ์แรงงานราษฎรไปสร้างสนามอวอยนี้ มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ร้อยคน คงเป็นเพราะมีคนเป็นจำนวนมากไปอยู่แออัดกัน ขนาดที่ว่าไ้บ้าน หมูป่า ไม่สามารถบินหรือวิ่งหนีคนได้ ห้องน้ำ ห้องสุขา ก็ไม่มี ต้องปล่อยกันตามดงตามป่าแลวนั้นเองน้ำก็ไปตักเอาตามห้วยตามหนองที่ขังอยู่ สำคัญคือ ไข้ป่า (มาลาเรีย) เพราะยุงชุมมาก ตายเฝ้าฝังกันที่บริเวณนั้นไม่น้อย ที่นำกลับไปตายที่ภูมิลำเนาเดิมก็มาก เล่าลือกันว่า ฝีป่า อารักษ์ มันแข็ง คนที่รอดตายถ้าไม่หัวโกร่นกลับบ้านถือว่าบุญมากแล้ว การสร้างสนามอวอยยังไม่เสร็จเรียบร้อยดี และยังไม่ได้ใช้สอยอะไรเลย

สหรัฐอเมริกาเอาลูกระเบิดปรมาณูไปทิ้งบอมบ์เมืองฮิโรชิมาและนางาซากิ ทำให้ญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามอย่างยับเยิน สนามอวอยก็ถูกปล่อยลิมจนกระทั่งทุกวันนี้^๕

ผลจากการสร้างสนามอวอยของรัฐบาลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้จึงได้รับผลกระทบไปด้วย ปัจจุบันในเขตหมู่บ้านโสนคงเหลือพื้นที่ที่เป็นป่าสาธารณะอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านจำนวนเนื้อที่ ๔ ไร่ ตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๕๐๐ เมตร ส่วนจากที่เคยเป็นป่าไม้ที่เต็มไปด้วยพฤษชาติพันธุ์สัตว์ป่านานาชนิด นอกนั้นได้ถูกปรับเป็นที่ไร่ที่นา ป่าไม้บริเวณที่ตั้งศาลปู่ตาของหมู่บ้านก็เช่นกัน อย่างไรก็ตามแม้สภาพความเป็นป่าไม้จะหมดไปแต่ความศรัทธาในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านก็ยังคงอยู่ ทุกๆ ปี เมื่อถึงประเพณีชาวบ้านจะมาร่วมพิธีกันอย่างมากมาย ไม่เคยขาด

ที่ตั้งศาลปู่ตาบ้านโสนนั้น นับจากกลางหมู่บ้านห่างไปทางทิศตะวันตกเป็นระยะทาง ๑กิโลเมตร อยู่ติดลำห้วยตึกชู สายน้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาพนมดงรัก มีน้ำตลอดปี เป็นเขตสงวนพันธุ์ปลาของหมู่บ้าน โดยมีกติการ่วมกัน ห้ามจับปลาโดยเด็ดขาด

๒.๒.๓ ความมุ่งหมายของพิธีกรรม

พ่อละวัน พันทอง^๖ ปราชญ์ชาวบ้านคำเผือ ท่านให้สัมภาษณ์ว่า ประเพณีเช่นผีปู่ตาคือจุดประสงค์คือให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขมีกำลังใจในการประกอบสัมมาอาชีพ เป็นประเพณีที่กล่าวถึงผีบรรพบุรุษและนำปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานแล้ว

พระบุญสงค์ วิสุททิยาโณ^๗ พระสงฆ์วัดโสน ให้สัมภาษณ์ว่า การ เช่น ผีปู่ตา เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษปู่ย่าตายายและนักปราชญ์ชาวบ้านพาทำปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันจุดมุ่งหมาย คือความอยู่เย็นเป็นสุข ก้าวหน้าในการทำงาน และให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลอีกอย่างคือได้อุทิศและกรวดน้ำถึงผีปู่ย่าตายายด้วย

จากการให้สัมภาษณ์ของนางป่วน สุขศรี^๘ ชาวบ้านโสน ที่ว่า ประเพณีเช่นผีปู่ตาเป็นการปฏิบัติตามบรรพบุรุษถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นเวลาอันยาวนาน เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในครอบครัว เป็นที่พึงพอใจของคนในชุมชน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพชนที่ตายไป และสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน เช่นกันกับการสัมภาษณ์ของ นายสวัสดิ์ ปราบอภัย^๙ ปราชญ์ชาวบ้านโสน ที่กล่าวไปในแนวทางเดียวกันว่า เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษปู่ย่าตายาย นักปราชญ์ชาวบ้านพาทำปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

^๕ พระเทพวรมณี, งานสมโภชฉลองสัญญาบัตรพัตยศ พระครูสุตธรรมวิวัฒน์, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓-๔๔.

^๖ สัมภาษณ์ พ่อละวัน พันทอง, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๓ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ พระบุญสงค์ วิสุททิยาโณ, พระสงฆ์วัดโสน, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ นางป่วน สุขศรี, ชาวบ้านโสน, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ ปราบอภัย, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ด้านสังคม นายสุนทร กุมรีจิตรผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนน^{๑๐} ให้สัมภาษณ์ว่า ประเพณี การเช่น ผีปู่ตา เป็นความเชื่อที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานการนับถือของชุมชนเป็นการรวม พลของชุมชนในแต่ละหมู่บ้านที่มีลักษณะเหมือนกัน

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายของประเพณีเช่นผีปู่ตาของ ชาวบ้านโนนดังนี้

๑. เพื่อเป็นที่เคารพบูชา สักการบูชา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในการดำเนินชีวิตของ ชาวบ้านและบุคคลทั่วไป
๒. เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร
๓. เพื่อความความเป็นระเบียบ ความสามัคคี ความมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม
๔. เพื่อสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม

๓.๒.๔ ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

ตามประเพณีที่เคยนับถือกันมานิยามกำหนดวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี พอถึง กำหนดจะแจ้งให้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนทราบและสิ่งที่จะต้องนำมาเช่นผีปู่ตามี ข้าวสุก น้ำ น้ำหวาน ผลไม้ เหล้าขาว ไก่ ไข่ หมาก พลุ รูป เทียน กล้วย ก้านกล้วย ใบอ้อยพันเป็นรูป เขาวัว เขาควาย ตามความเชื่อเพื่อให้ดูแลสัตว์เลี้ยงเจ้าปู่ (ผีปู่ตา) จะเป็นผู้คุ้มครองลูกบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากอันตราย และภัยพิบัติทั้งปวง ทั้งวัวควายและสัตว์เลี้ยงทุกอย่างก็ถือว่าอยู่ในความคุ้มครอง ของเจ้าปู่ด้วย เมื่อได้เวลาเผ่าจ้ำก็พาชาวบ้านไปที่ตูปู่ตาแล้วทำพิธีไหว้หรืออัญเชิญผีปู่ตามารับ เผ่าจ้ำก็จะพูดกับผีปู่ตาตามที่เชื่อกันว่าสื่อสารกันได้

๓.๒.๕ เครื่องไหว้หรือเครื่องบูชา

สำหรับเครื่องไหว้ เครื่องบูชา เครื่องเซ่นสรวง หรือเครื่องแซนพระอธิการสิงห์ สุ่มงค โล^{๑๑} พ่อเปี๊ยะ ธรรมกิจ^{๑๒} และพ่อสุทิน บุญพามา^{๑๓} ให้ข้อมูลถึงเครื่องไหว้หรือเครื่องบูชาหลักๆ มี ดังนี้

- ๑) ดอกไม้ รูป เทียน
- ๒) บายศรีข้าวตอกแตกเสียบบายศรี
- ๓) ชั้นธ ๕ ชั้นธ ๘
- ๔) ไข่ต้ม ๑ ฟอง
- ๕) ไก่ต้ม ๑ ตัว
- ๖) หัวหมู(หากมีการบนบานศาลกล่าว)
- ๗) ข้าวปั้น

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายสุนทร กุมรีจิตร, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนน, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระอธิการสิงห์ สุ่มงคโ, เจ้าอาวาสวัดสี่แยกนาเจริญ, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พ่อเปี๊ยะ ธรรมกิจ, ประชาชนชาวบ้าน, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พ่อสุทิน บุญพามา, ประชาชนชาวบ้าน, ๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

- ๘) ผลไม้ต่างๆ
- ๙) ขนม
- ๑๐) ก้านกล้วยสลาเทิน (หมากพลู)
- ๑๑) สุราขาว
- ๑๒) น้ำหวาน
- ๑๓) ไบอ้อยปั่นเป็นรูป วัว ควาย เป็นต้น

๓.๒.๖ ผู้ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรม

"พ่อจ๋า" เป็นบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้เป็นตัวแทนของชุมชนติดต่อสื่อสารกับผีปู่ตา หรือรับบัญชาจากผีปู่ตามาแจ้งแก่ชุมชน ตลอดจนมีภาระหน้าที่ในการดำเนินกิจการด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปู่ตา และดูแลความเรียบร้อยบริเวณศาลปู่ตา พ่อจ๋า อาจเรียกได้หลายชื่อแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น กระจ๋า ขะจ๋า ข้าวจ๋า เฒ่าจ๋า หรือ จ๋า สำหรับตำบลโสน อำเภอขุนันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ เรียกว่า พ่อจ๋า

นอกจากพ่อจ๋าจะมีภารกิจดังกล่าวแล้ว พ่อจ๋ายังต้องเอาใจใส่ดูแลป้องกันรักษาพื้นที่บริเวณป่า ต้นไม้ สัตว์ รวมไปถึงทรัพยากรที่เป็นผลิตผลจากธรรมชาติบริเวณศาลปู่ตา เช่น เห็ด แมลง ฟันไม้แห้ง ผักพื้นบ้าน และสมุนไพรต่างๆ เป็นต้น หากชาวบ้านจะเข้าไปเก็บจะต้องขออนุญาตเป็นการส่วนตัวหรือผ่านพ่อจ๋าเสมอ มิฉะนั้นจะถูกผีปู่ตาลงโทษให้ผู้นั้นได้รับภัยพิบัติต่างๆ จนอาจเจ็บไข้ได้ป่วย ถึงแก่ชีวิตได้

เมื่อพ่อจ๋ามีบทบาทผูกพันกับผีปู่ตาและชุมชนดังกล่าวแล้ว พ่อจ๋าจึงเป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน นับตั้งแต่เป็นผู้นำการประกอบพิธีแซนผีปู่ตาเป็นประจำทุกปีแล้ว การบูชาและบนบานส่วนตัว ชาวบ้านยังต้องพึ่งพาพ่อจ๋าทุกครั้ง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือพ่อจ๋ามาก ถือเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ของชุมชน^{๑๔}

การเลือกเฟ้นพ่อจ๋า บุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของพ่อจ๋านั้น ได้รับการพิจารณาโดยการคัดเลือกจากชาวบ้านที่ต่างลงความเห็นร่วมกันว่าใครเหมาะสม โดยปกติแล้วหากพ่อจ๋าหมดอายุขัยลง ก็ต้องทำการเลือกคนใหม่มาทำหน้าที่ โดยคัดเลือกจากบุคคลในหมู่บ้านที่มีความประพฤติดี บุคลิกน่าเลื่อมใส เป็นที่ยอมรับของชุมชน โดยชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติในหมู่บ้านมา ๓-๔ ราย จากนั้นก็ทำฉลากรายชื่อไปให้ปู่ตาเลือกก่อน จากนั้นก็ให้แต่ละคนจับฉลาก ใครจับได้ฉลากก็เป็นผู้ทำหน้าที่นี้ วิธีนี้เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน และมักจะได้บุคคลที่ตรงตามที่ชาวบ้านเลือกไว้ในใจเสมอ และพอบุคคลที่ชาวบ้านมักจะหมายไว้นั้นได้รับเลือก ชาวบ้านก็จะเห็นตรงกันว่าปู่ตาเลือกคนนี้ พ่อจ๋าจึงเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชน

^{๑๔} บุญยงค์ เกศเทศ, อ่างใน สมบัติ อัมระระกา และคณะ, การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตาตามฮีตสิบสอง, (สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘), หน้า ๑๖.

สำหรับบ้านโสนนั้นการเลือกเฟ้นพ่อจ๋ามีได้รอให้พ่อจ๋ามุดอายุขัยลง แต่จะมีการเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติสำรองไว้ และผู้ทำหน้าที่พ่อจ๋าก็อาจมีหลายคนได้เพื่อผลัดเปลี่ยนกัน โดยปัจจุบันผู้ทำหน้าที่พ่อจ๋ำของบ้านโสนมีด้วยกันสองท่านคือ พ่อเปาะ ธรรมกิจ กับพ่อสุทิน บุญพามา

๓.๒.๗ คำขอขมาหรือคำขอคารวะปู่ตา

คำขอขมาหรือคำขอคารวะปู่ตาพิธีแซนผีปู่ตาตำบลโสน มีดังนี้
ตั้ง นะโม ๓ จบ

อัญเชิญเทวดา (สักเคฯ)

สาธุ สาธุ สาธุ เตื่อ เจ้าปู่ผู้ศักดิ์สิทธิ์ เจ้าที่เจ้าทาง ผู้สถิตอยู่ในตรงนี้ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ๒ หมู่บ้านชุมชนแห่งนี้ได้ชวนขวยเครื่องสักการบูชาผู้ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์เดชผู้สามารถเหาะเหินเดินอากาศ ผู้มีหูแก้วตาทิพมาพิจารณาในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ทุกๆปี

ข้าพเจ้าได้มาถวายให้แก่ท่านผู้สถิตจงคุ้มครองรักษาให้แก่ลูกหลานได้มาสักการบูชาในวันนี้ขอให้ลูกหลานมีแต่ความสุขความเจริญทุกคน ขออย่าให้มีภัยอันตรายใดใดเกิดขึ้นต่อคนในชุมชนของข้าพเจ้าก็ข้าเทอญ

กรวดน้ำครั้งที่ ๑ ก็กล่าวอีก

กรวดน้ำครั้งที่ ๒ ก็กล่าวอีก

กรวดน้ำครั้งที่ ๓ ก็กล่าวอีก แล้วบอกกับผีบรรพบุรุษหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายว่า

บัดนี้สมควรแล้วลูกหลานขอถอนเครื่องสักการบูชาอันเป็นส่วนเศษเหลือจากท่านไปรับประทานต่ออย่าปล่อยให้ให้อาหารบูดเน่าเลย^{๑๕}

เป็นอันเสร็จพิธีแซนผีปู่ตา

๓.๒.๘ การเสี่ยงทายและเครื่องเสี่ยงทาย

หลังจากนั้นพ่อจ๋าก็จะยกเครื่องเซ่นไหว้คือสุ่มเจ้าของแล้วก็ปอกไข่ไก่ดูความสวยงามแล้วทำนายทายทักไปถึงความอยู่เย็นเป็นสุขแล้วก็จะแบ่งกับข้าวและข้าวสุกคนละนิดละหน้อยวางไว้ที่ตู่ปู่ตาแล้วลากลับบ้าน เป็นอันเสร็จพิธีแซนผีปู่ตาในปีนั้น

แต่ถ้าเป็น วันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ชาวบ้านจะใช้ไก่ต้มเป็นตัวแทนไข่ไก่แล้วดูความสวยงามของคางไก่ทายว่าฝนในปีนี้จะตกต้องตามฤดูกาลข้าวปลาอาหารจะอุดมสมบูรณ์ที่ความสวยงามของคางไก่^{๑๖}

๓.๒.๙ การบ่นปู่ตา

^{๑๕} สัมภาษณ์ พ่อสุทิน บุญพามา, ประชาชนชาวบ้าน, ๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พ่อสุทิน บุญพามา, ประชาชนชาวบ้าน, ๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

ผีปุตานั้นเป็นเสมือนที่พึ่งทางใจของชาวบ้านเมื่อได้รับความเดือดร้อน เช่น ของหาย เดินทางไกลไปรับ หรือเมื่อถูกเกณฑ์ทหารชาวบ้านจะไปบาผีปุตาทูบ เพื่อวิงวอนให้เจ้าปู่ช่วย บันดาลให้สมกับความตั้งใจ ชาวบ้านทุกคนยังเกรงกลัวต่ออิทธิฤทธิ์ของเจ้าปู่ไม่มีใครที่จะแคลน หรือไม่ยำเกรง ฉะนั้น เรื่องเล่าที่แสดงถึงอิทธิฤทธิ์ของเจ้าปู่ยังจดจำและคิดอยู่ที่ปากชาวบ้านทุกคน เช่น คนรุ่นใหม่ไม่เชื่อไม่เคารพผีปุตากล่าวว่าจาเชิงดูถูกดูแคลนมักจะมีอันเป็นไป เช่น ปวดท้อง เป็นไข้ หรือมีอาการเพื่อ จึงต้องไปหาหมอจำ (เจ้าพิธีที่ติดต่อกับวิญญาณผีปุตาทูบ) เพื่อทำพิธีขอขมาผีปุตาทูบ อากาการดังกล่าวจะหายไปทันทีฉะนั้นคนไม่สัสตัวในบริเวณดอนปุตาทูบชาวบ้านจะไม่กล้าไปนำมาไว้ที่บ้าน เพราะเกรงว่าจะมีอันเป็นไป หรือที่เรียกว่า “ขวง” หรือเซ็ดขวงสถานะของผีปุตาทูบตามความเชื่อ

๓.๒.๑๐ การแก้บนปุตาทูบ

เมื่อเจ้าปู่ได้แสดงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ให้ปรากฏ โดยวิธีบันดาลสิ่งต่างๆ เป็นไปตามพรารณาของผู้บนบาน(ในภาษาท้องถิ่น-บา) เมื่อได้สิ่งที่พรารณาตามที่บาปุตาทูบไว้แล้วชาวบ้านจะแก้บนหรือเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “เสียค่าคาย” ในการเสียค่าคายนี้อาจจะมาทำรวมในวันที่มีพิธีเลี้ยงผีปุตาทูบประจำปี ของหมู่บ้านก็ได้โดยปกติจะกำหนดในเดือน ๖ (วันกำหนดโดยชาวบ้าน)

๓.๒.๑๑ สรูป

หมู่บ้านโสน เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลโสน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชาวลาวที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๓๒๑-๒๓๒๒ หลังจากปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยแล้วจึงได้ปรึกษาหารือกันก่อสร้างที่พักสงฆ์ไว้ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดบ้านโสนในปัจจุบัน การอพยพมาตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านโสนได้นำพา ศาสนา ความเชื่อ และประเพณีมาด้วย คือพระพุทธศาสนา ความเชื่อในเรื่องโชคลาง และประเพณีแซนผีปุตาทูบ ในพิธีกรรมการแซนผีปุตาทูบได้ผสมผสานทั้งสามสิ่งนี้เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน และชาวบ้านได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีแซนผีปุตาทูบของชาวบ้านโสน พิธีกรรมจัดขึ้นที่ศาลปุตาทูบซึ่งสร้างขึ้นพร้อมกับการตั้งหมู่บ้าน มีความมุ่งหมายเพื่อเป็นที่เคารพบูชา สักการบูชา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารเพื่อความความเป็นระเบียบ ความสามัคคี ความมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม โดยจัดขึ้นในเดือน ๓ และเดือน ๖ ของทุกปี เมื่อถึงวันนัดชาวบ้านจะเตรียมเครื่องเช่น มายังศาลปุตาทูบ มีพ่อจำและผู้ช่วยเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม นอกจากพิธีแซนผีปุตาทูบแล้ว ยังมีการเสี่ยงทายถึงชีวิตความเป็นอยู่ และบนบานเกี่ยวกับโชคชะตาตามความเชื่อด้วย

บทที่ ๔

คุณค่าและอิทธิพลของประเพณีแซนผีปูตาที่มีต่อชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอู่ขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีแซนผีปูตาด้านปัจเจกบุคคล เศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านประเพณีและวัฒนธรรม ที่มีต่อชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอู่ขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษเป็นลำดับดังนี้

๔.๑. ด้านปัจเจกบุคคล

ประเพณีแซนผีปูตาของชาวบ้านโสนนั้นเริ่มมาแต่ครั้งลงหลักปักฐานหมู่บ้าน เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่บรรพกาล เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบรรพชนกับอนุชน คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของประเพณีจากการสัมภาษณ์พระอธิการสิงห์ สุมงคล^๑ เจ้าอาวาสวัดสี่แยกนาเจริญ ตำบลโสน ท่านกล่าวว่า การแซนสรวงผีปู ยา ตา ยาย เป็นการแสดงความเคารพบูชาคุณ การแซน บอกกล่าวเล่าแจ้งก่อนทำกิจการใดๆ ก็แล้วแต่ การแซนบอกกล่าวถือเป็นการขออนุญาตบอกให้ท่านได้รับรู้ถือเป็นการเคารพท่านและเป็นการขอพรให้ท่านช่วยปกป้องรักษาให้บุตรหลานและคนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข เช่นเดียวกับพระเฉลิมพล โชติปัญญา^๒ หัวหน้าที่พัทสงฆ์ป่าสวาย ท่านให้สัมภาษณ์ ว่าการแซนสรวงผีปู ยา ตา ยาย เป็นการแสดงความเคารพบูชาคุณ การแซน บอกกล่าวเล่าแจ้งก่อนทำกิจการใดๆ ก็แล้วแต่ การแซนบอกกล่าวถือเป็นการขออนุญาตบอกให้ท่านได้รับรู้ถือเป็นการเคารพท่านและเป็นการขอพรให้ท่านช่วยปกป้องรักษาให้บุตรหลานและคนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

พระครูปิ่นธรรมกิจ^๓ เจ้าอาวาสวัดขุนนุ เจ้าคณะตำบลโสน ให้แนวความคิดว่า การแซนสรวงผีปูตาถือเป็นการที่บรรพบุรุษได้นำพาปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยสร้างบ้านแปลงเมือง จนกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งปลอดภัยไม่ได้ถือว่าเนรคุณต่อบรรพบุรุษ ถือเป็นการแสดงความเคารพต่อผีบรรพบุรุษและขอพรให้บุตรหลานในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน

พระครูวิชาญวิริยกิจ^๔ เจ้าอาวาสวัดหนองคล้าท่านให้ข้อคิดว่าการ แซนสรวงผีบรรพบุรุษถือเป็นการแสดงความเคารพบูชาถึงพระคุณของบรรพบุรุษ เช่นการแซนบอกกล่าวเวลาทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงาน การนำข้าวขึ้นใส่ยุ้งข้าว การลงทำนา การไปตัดไม้ในดอนปู่ตา การปลูกบ้านใหม่ต่างๆ เหล่านี้ต้องมีการแซนสรวงบอกกล่าวผีบรรพบุรุษให้ท่านทราบ และขอพรให้ท่านดูแลรักษาให้ อยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป

^๑ สัมภาษณ์ พระอธิการสิงห์ สุมงคล, เจ้าอาวาสวัดสี่แยกนาเจริญ, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ พระเฉลิมพล โชติปัญญา, หัวหน้าที่พัทสงฆ์ป่าสวาย, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ พระครูปิ่นธรรมกิจ, เจ้าอาวาสวัดขุนนุ, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ พระครูวิชาญวิริยกิจ, เจ้าอาวาสวัดหนองคล้า, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

พระครูสุตธรรมวิวัฒน์^๕ เจ้าอาวาสวัดอวอย ตำบลโสน รองเจ้าคณะอำเภอเขวาสันธุ์ ท่านได้ให้แนวคิดที่ว่า พิธี เช่น ไหว้ ผีปูด่า เริ่มกำเนิดมาจากความกลัวภัยจากธรรมชาติ เช่น พายุร้าย พายุฝน ลมแรง มีพายุ ต้นไม้ใหญ่หักโค่นดังนั้น ชาวบ้านเกิดความกลัวจึงมีการบอกกล่าวไปยังผี ปูตา หรือผีเจ้าป่า ขอให้สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นทุเลาเบาบางลงไป และขอให้ผีปูด่าช่วยคุ้มครองรักษาให้ตลอดปลอดภัย จึงเกิดเป็นประเพณี เช่น ไหว้ผีปูด่ามาจนถึงปัจจุบัน อ้างในพระไตรปิฎกเรื่องบาป-บุญ จากนิทานเรื่องกรรมกบฏเวียน เป็นต้น

พระบุญสงค์ วิสุททธิญาโณ^๖ พระสงฆ์วัดโสน ให้สัมภาษณ์ว่า การ เช่น ผีปูด่า เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษปู่ย่าตายายและนักปราชญ์ชาวบ้านทำปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันจุดมุ่งหมาย คือความอยู่เย็นเป็นสุข ก้าวหน้าในการทำงานและให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล อีกอย่างคือได้อุทิศและกรวดน้ำถึงผีปู่ย่าตายายด้วย

นายนคร ศรีตาชาติ^๗ ผู้ใหญ่บ้านสี่แยกนาเจริญ ก็เช่นกันท่านให้สัมภาษณ์ว่า ประเพณีเช่น ผีปูด่าบรรพบุรุษนำพาปฏิบัติมานานเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจสมัยก่อนๆ ไน้โรคระบาดสัตว์เลี้ยง เช่นวัวควาย หมู หมา กาไก่ เกิดโรคระบาดหรือแม้แต่ชาวบ้านเองก็โดนไข้ป่าเล่นงานการรักษาทางการแพทย์ยังไม่ทันสมัยเหมือนปัจจุบันบ้างก็ว่าผีเจ้าที่แท้จริงเกิดการเช่นสรวงเจ้าที่เพื่อขอความปลอดภัยและให้ดูแลรักษาให้อยู่เย็นเป็นสุขจึงกลายเป็นประเพณีเช่นผีปูด่ามาจนถึงปัจจุบัน

นางคำ เทศจันทร์^๘ ชาวบ้านโสน ก็ให้สัมภาษณ์ในแนวทางเดียวกันว่า ความเชื่อเป็นเรื่องส่วนบุคคล เป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดประเพณี เช่นผีปูด่า ผีปูด่าคือผีบรรพบุรุษที่คอยช่วยเหลือคุ้มครองปกป้องลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุขให้ที่พึ่งทางใจในการประกอบสัมมาอาชีพโดยเฉพาะพื้นที่ชาวอีสานส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตร คือทำไร่เป็นส่วนใหญ่และต้องอาศัยดินฟ้าอากาศ น้ำในการเพาะปลูก ในความเชื่อทางชนบทจึงหาที่พึ่งทางใจโดยการ เช่นไหว้เจ้าที่ หรือผีปูด่านั่นเอง

๔.๑.๑ คุณค่าของประเพณีแซนผีปูด่าที่มีต่อชาวบ้านโสนด้านปัจเจกบุคคล

จากการให้สัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของประเพณีแซนผีปูด่าที่มีต่อชาวบ้านโสนด้านปัจเจกบุคคล ดังนี้

๑. ชีวิตดำเนินตาม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่ดีงาม
๒. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ที่พึ่งทางใจ เกิดความรู้สึกลดอดภัย ด้วยมีสิ่งที่คอยคุ้มครอง รักษา ในการดำเนินชีวิต
๓. ความเกรงกลัว ความละอาย ต่อการกระทำสิ่งที่ผิด

๔.๑.๒ อิทธิพลของประเพณีแซนผีปูด่าที่มีต่อชาวบ้านโสนด้านปัจเจกบุคคล

คุณค่าด้านปัจเจกบุคคลก่อให้เกิดอิทธิพลต่อชาวบ้านโสน ดังนี้

๑. ทำให้บุคคลดำเนินชีวิตตาม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม คือ มีวิถีชีวิตที่ดีงาม

^๕ สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมวิวัฒน์, เจ้าอาวาสวัดอวอย, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ พระบุญสงค์ วิสุททธิญาโณ, พระสงฆ์วัดโสน, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ นายนคร ศรีตาชาติ, ผู้ใหญ่บ้านสี่แยกนาเจริญ, ๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ นางคำ เทศจันทร์, ชาวบ้านโสน, ๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

๒. ทำให้บุคคลมีเครื่องยึดเหนี่ยว มีที่พึ่งทางใจ เกิดความรู้สึกปลอดภัย ด้วยมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยว คอยคุ้มครอง รักษา ในการดำเนินชีวิต
๓. ทำให้บุคคลเกิดความเกรงกลัว ความละอาย ต่อการกระทำสิ่งที่ผิด

๔.๒ ด้านเศรษฐกิจ

เรื่องคุณค่าของประเพณีแซนผีปู่ตาที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านเศรษฐกิจ นายแสงจันทร์ เทศขันธุ์^๙ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโนน ให้สัมภาษณ์ว่านอกจาก เพื่อระลึกรู้ถึงผีปู่ตายายที่ดูแลรักษาป่ารักษาสัตว์เลี้ยง เช่นวัว ควาย หรือสัตว์อื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในป่านั้น เผ่าดูแลลูกหลานหรือคนในชุมชนมิให้เจ็บไข้ได้ป่วยหรือโรคทำเป็นต้น และยังอำนวยให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย

เช่นเดียวกับ พ่อเรียม แสงบุญ^{๑๐} ปราชญ์ชาวบ้าน ที่กล่าวว่านอกจาก เช่น สรรวง เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แต่ท่านทั้งหลาย แล้วยังเพื่อขอให้ผีปู่ตายาย ปกป้องรักษาคุ้มครองแก่ลูกหลานชาวบ้านให้ตลอดปลอดภัยทำมาหากิน เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าอุดมสมบูรณ์ด้วยเช่นเดียวกับพ่อมัด แสงเพ็ง^{๑๑} ปราชญ์ชาวบ้านชนุน ซึ่งให้สัมภาษณ์ว่า นอกจากแซนผีปู่ตาเพื่อให้ชุมชนรอดพ้นจากภัยพิบัติต่างๆ เช่น ลมพายุ ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า น้ำท่วม หรือภัยพิบัติจากโรคระบาดต่างๆให้คนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขแล้ว ได้เช่นไหว้ผีปู่ตาหรือผีบรรพบุรุษถือว่าได้ใกล้ชิดกับดวงวิญญาณบรรพบุรุษ แล้วยังได้ขอพรให้มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตและเป็นกำลังใจในการประกอบสัมมาอาชีพด้วยพ่อละวัน พันทอง^{๑๒} ปราชญ์ชาวบ้านคำเผือ ท่านให้สัมภาษณ์ในแนวทางเดียวกันว่า ประเพณีแซนผีปู่ตา จุดประสงค์คือให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขมีกำลังใจในการประกอบสัมมาอาชีพ เช่นกันกับนายประเทศ นเรนสด^{๑๓} ผู้ใหญ่บ้านสวายหมู่ที่ ๗ ท่านให้สัมภาษณ์ว่า ประเพณีแซนผีปู่ตาเป็นการปฏิบัติมาตามบรรพบุรุษถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นเวลายาวนาน เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในครอบครัว เป็นที่พึ่งทางใจของคนในชุมชน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร

ฟ้าฝนที่ตกต้องตามฤดู ความอุดมสมบูรณ์ของดินน้ำ ที่เชื่อมโยงจากการร้องขอ การเช่น สรรวงตามความเชื่อในพิธีกรรม ย่อมยังถึงผลผลิตที่มีคุณภาพ ไม่มีคุณภาพ ความอุดมสมบูรณ์ ในปีนั้นๆ เช่นกันกับกำลังใจที่ได้บนบานศาลกล่าวในการประกอบสัมมาอาชีพ การเดินทาง การดำเนินชีวิต การระลึกรู้ถึงผีปู่ตายายที่ดูแลรักษา ปกป้องรักษาคุ้มครองแก่ลูกหลานชาวบ้านให้อยู่รอดปลอดภัยในการทำมาหากิน เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ทั้งหลายนี้คือสิ่งสะท้อนถึงคุณค่าด้านเศรษฐกิจของประเพณีการแซนผีปู่ตา

ในเรื่องเครื่องเช่นเครื่องบวงสรวง ในบทที่ ๓ ได้แก้ดอกไม้ธูปเทียน, บายศรีข้าวตอกแตกเสียบบายศรี,ขันธุ์ ๕ ขันธุ์ ๘, ไข่, ไก่, หัวหมู, ข้าว, ผลไม้, ขนม, หมากพลู, สุราขาว, น้ำหวานใบ

^๙ สัมภาษณ์ นางคำ เทศขันธุ์, ชาวบ้านโนน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พ่อเรียม แสงบุญ, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พ่อมัด แสงเพ็ง, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์พ่อละวัน พันทอง, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๓ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายประเทศ นเรนสด, ผู้ใหญ่บ้านสวาย, ๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

อ้อยปั่นเป็นรูป วัว ควาย ฯลฯ ตลอดถึงทุกอย่างที่เนื่องเกี่ยวกับประเพณีซึ่งที่จัดหามา นั้น บางสิ่งจัดมาด้วยมืออยู่ บางสิ่งที่ไม่ม่ก็ใช้วิธีซื้อขายแลกเปลี่ยน ทำให้เกิดเป็นคุณค่าด้านเศรษฐกิจ เนื่องด้วยเศรษฐกิจมีการขับเคลื่อนส่งผลต่อการดำเนินชีวิต

๔.๒.๑ คุณค่าของประเพณีแซนผีปู่ตาที่มีต่อชาวบ้านโสนด้านเศรษฐกิจ

จากการให้สัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของประเพณีแซนผีปู่ตาที่มีต่อชาวบ้านโสนด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

๑. เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน เนื่องจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับพิธีกรรม

๒. เศรษฐกิจด้านการประกอบกิจการงานต่างๆ ของบุคคลในชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง ด้วยเกิดจากความมั่นใจที่จะประกอบกิจการงานนั้นๆ

๓. เศรษฐกิจด้านความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต ผลจากการประกอบอาชีพ

๔.๒.๒ อิทธิพลของประเพณีแซนผีปู่ตาที่มีต่อชาวบ้านโสนด้านเศรษฐกิจ

คุณค่าด้านเศรษฐกิจก่อให้เกิดอิทธิพล ดังนี้

๑. ทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน เนื่องเกิดจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน

๒. ทำให้เศรษฐกิจด้านการประกอบกิจการงานต่างๆ ของบุคคลในชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง ด้วยเกิดจากความมั่นใจที่จะประกอบกิจการงานนั้นๆ

๓. ทำให้เศรษฐกิจด้านความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต ผลจากการประกอบอาชีพ มีคุณภาพ ตามปัจจัยที่เอื้ออำนวยตามความเชื่อ

๔.๓ ด้านสังคม

คุณค่าของประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโสนด้านสังคม นายสุนทร กุมริจิตร ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโสน^{๑๔} ให้สัมภาษณ์ว่า “ประเพณีการแซน ผีปู่ตา เป็นความเชื่อที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานการนับถือของชุมชนเป็นการรวมพลของชุมชนในแต่ละหมู่บ้านที่มีลักษณะเหมือนกัน” ในการชุมนุมกันของสังคมที่จะขาดไม่ได้ย่อมต้องมีความพร้อมเพรียง ความสามัคคี จากคนในชุมชน จากการให้สัมภาษณ์ของผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโสน ทำให้ทราบว่าประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโสนนั้นเป็นการแสดงถึงความสามัคคีความพร้อมเพรียง ความเป็นหมู่คณะ ของชาวชุมชน

นอกจากความสมัครสมานสามัคคี ความเป็นหมู่คณะ ของชุมชนแล้ว นายแสงจันทร์ เทศขันธุ์^{๑๕} นายกองค้การบริหารส่วนตำบลโสนยังได้เล่าถึงเรื่องราวเมื่อครั้งตนเป็นผู้นำเกี่ยวกับความเป็นมาของศาลปู่ตาว่า ความเป็นมาของประเพณีการ แซน ผีปู่ตา เนื่องในวัน แซนผีปู่ตา ว่าสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ตรงนี้เป็นแค่ตูปู่ตาเล็กๆ คือเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมาแล้วท่านเป็นกำนันตำบลโสนได้ประชุมผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนปราศรัยชาวบ้าน สิ่งที่ชาวบ้านในชุมชนปฏิบัติมาก็คือการแซนผีปู่ตาในสถานที่ที่เป็นตูปู่ตาสีเล็กๆ โดยมีไม้ที่แกะสลักเป็นเทวรูปไม้คล้ายตัวคนมีตาและยาย รูปสัตว์

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายสุนทร กุมริจิตร, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโสน, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายแสงจันทร์ เทศขันธุ์ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลโสน, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

เลี้ยง เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น อันบ่งบอกถึงสถานที่ตรงนั้นนั้นเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์มากบรรพบุรุษปู่ย่าตายายอาศัยทำเลแห่งนี้เป็นที่ทำมาหากินล่าสัตว์หรือหาของป่ามาปรุงเป็นอาหารเลี้ยงคนในครอบครัวมาเป็นเวลานานจนสร้างบ้านแปลงเมืองให้มีความเจริญมั่นคงมาถึงปัจจุบัน ช่วงที่ท่านเป็นกำนันตำบลโสน ท่านได้นำพาผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านสร้างขยายตึบปูตา หรือตึบผีปูตาให้ใหญ่ขึ้นกว่าเดิมและทุกๆ ปี

จากการให้สัมภาษณ์ของนายแสงจันทร์ เทศขันธุ์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโสน แสดงให้ทราบถึงภาวะการณ์เป็นผู้นำและผู้ตามของผู้คนในชุมชน สังคมจะเป็นอยู่โดยปกติสุข และขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี ก็ด้วยทุกคนรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเช่นดังการนำพาลูกบ้านสืบสานประเพณีแซนผีปูตา และทะนุบำรุงศาลปู่ตาอยู่ทุกๆ ปีของกำนันตำบลโสน

ด้านนายบัวลอย พันธชาติ^{๑๖} ผู้ใหญ่บ้านโสน ให้สัมภาษณ์ว่า การเช่นสรวงผีปูตาเป็นการปฏิบัติสืบทอดต่อๆ กันมาจากบรรพบุรุษในชุมชนไม่ทำถือว่าผิดฮีตผิดคลองที่บรรพบุรุษเคยนำปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยสร้างบ้านแปงเมือง ดังนั้นปราชญ์และผู้นำในชุมชนจึงควรตระหนักในประเพณีอันดีงาม การเช่นสรวงผีปูตาถือเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ ถือเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษถึงแม้ท่านจะล่วงลับดับขันไปแล้วก็ตาม และเป็นการขอพรให้ท่านคุ้มครองให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุขและให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วยเพราะชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ทำนาเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

จากการให้สัมภาษณ์ของนายบัวลอย พันธชาติ ไม่ว่าจะการทำถือตามจารีตที่บรรพบุรุษท่านพาปฏิบัติมาแต่ครั้งสร้างบ้านแปงเมือง การตระหนักในประเพณีอันดีงาม การแสดงความกตัญญูต่อผีบรรพบุรุษ ตลอดจนการเช่นสรวง ขอพร ก็ดี เหล่านี้แสดงให้ทราบถึงคุณค่าทางสังคมในแง่วิถีชีวิตด้านความเชื่อของชุมชนที่เป็นไปในทางเดียวกัน

๔.๓.๑ คุณค่าของประเพณีแซนผีปูตาที่มีต่อชาวบ้านโสนด้านสังคม

จากการให้สัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของประเพณีแซนผีปูตาที่มีต่อชาวบ้านโสนด้านสังคม ดังนี้

- ๑) วิถีความเชื่อชุมชน
- ๒) ความเป็นระเบียบเรียบร้อยความสามัคคี พร้อมเพรียง เป็นหมู่คณะ
- ๓) จิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม
- ๔) ความสำคัญของทรัพยากรในท้องถิ่น
- ๕) ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

๔.๓.๒ อิทธิพลของประเพณีแซนผีปูตาที่มีต่อชาวบ้านโสนด้านสังคม

คุณค่าด้านสังคมก่อให้เกิดอิทธิพล ดังนี้

- ๑) เกิดวิถีความเชื่อชุมชน
- ๒) เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยเกิดความสามัคคี พร้อมเพรียง เป็นหมู่คณะ
- ๓) เกิดการหวงแหน อนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น

^{๑๖}สัมภาษณ์ นายบัวลอย พันธชาติ, ผู้ใหญ่บ้านโสน, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

- ๔) เกิดจิตสำนึกมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- ๕) ช่วยลดปัญหาต่างๆ ในสังคม

๔.๔ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

คุณค่าของประเพณีแซนผีปู่ตาที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านประเพณีและวัฒนธรรมจากการให้สัมภาษณ์ของนางป่วน สุขศรี^{๑๗} ชาวบ้านโนน ที่ว่าประเพณีเช่นผีปู่ตาเป็นการปฏิบัติมาตามบรรพบุรุษถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นเวลาอันยาวนาน เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในครอบครัว เป็นที่พึ่งทางใจของคนในชุมชน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพชนที่ตายไป และสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน ดังคำให้สัมภาษณ์ของ นายสวัสดิ์ ปราบอภัย^{๑๘} ปราชญ์ชาวบ้านโนน ที่กล่าวว่า เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษผู้ตาย นักราชัญชาวบ้านพาทำปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

จากนายสมบัติ สิงหชาติ^{๑๙} ชาวบ้านโนน ที่ให้สัมภาษณ์ เป็นการเช่นสรวงบอกกล่าวผีเจ้าที่เจ้าทางหรือผีปู่ย่าตายายแสดงถึงความเคารพและแสดงถึงความกตัญญูที่ดูแลรักษาให้ข้าวน้ำอุดมสมบูรณ์ หรือก่อนจะลงมือไถนาทำนาก็จะมีการเช่นไหว้เจ้าที่ผีไร่ผืนนา ผีตาแฮก รวมถึงผีปู่ตาว່ายปีนี้ ลูกหลานจะลงทำนาแล้วขอให้ท่านจงคอยดูแลปกป้องรักษาข้าวในนาและบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลด้วยเถิดอย่างนี้ เป็นต้นแสดงให้เห็นถึงคุณค่าด้านความรักความผูกพัน ความเคารพ ความกตัญญูตเวทียของผู้บวงสรวงที่มีต่อสิ่งบวงสรวง

เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทียต่อผู้มีพระคุณ ดังคำให้สัมภาษณ์ของ พ่อสุข กุมริจิตร์^{๒๐} ปราชญ์ชาวบ้านโนนที่ให้แนวคิดว่าการ เช่น สรวงผีปู่ย่าตายายตามฤดูกาล เช่นเดือน ๓ หรือเดือน ๖ ล้วนแล้วแต่เป็นการตอบแทนในคุณความดีของผีบรรพบุรุษผู้ตายที่เคยนำพาบุตรหลานทำมาหากินจนเติบโตโรดพ้นจากโรคร้ายไข้เจ็บมาได้จนมีชีวิตถึงปัจจุบัน เช่น ถ้าทำเดือน ๓ หลังฤดูเก็บเกี่ยวก็จะกล่าวถึงผีปู่ตาและพระแม่โพสพตามไร่ไรนา แต่ถ้า เช่นสรวงเดือน ๖ ก็จะกล่าวถึงผีตาแฮก ผีเจ้าไร่เจ้านา และบอกกล่าวเล่าแจ้งขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลขอให้ข้าวในนางามได้ผลผลิตอย่าให้มีสิ่งใดๆมาทำลายข้าวในนาของตน เป็นต้น เช่นกันกับนายสมัน ขวัญเมือง^{๒๑} ผู้ใหญ่บ้านโคกก็ หมู่ที่ ๔ ท่านให้สัมภาษณ์เหมือนทำบุญอุทิศไปในตัวด้วยแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป และนางสมควร สุปัติ^{๒๒} ชาวบ้านโนน ที่ให้สัมภาษณ์ไปในแนวทางเดียวกันว่าการเช่นผีปู่ตามีมาตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพชนและขอให้เราอยู่เย็นเป็นสุขขอฝนตกตามฤดูกาลให้ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางป่วน สุขศรี, ชาวบ้านโนน, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ ปราบอภัย, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายสมบัติ สิงหชาติ, ชาวบ้านโนน, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พ่อสุข กุมริจิตร์, ปราชญ์ชาวบ้านโนน, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสมัน ขวัญเมือง, ผู้ใหญ่บ้านโคกก็, ๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางสมควร สุปัติ, ชาวบ้านโนน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๑.

นอกจากนี้ ในการให้สัมภาษณ์ของนายสุภวัฒน์ ลูกอินทร์^{๒๓} ผู้ใหญ่บ้านแสงอรุณ ที่กล่าวถึงเครื่องเซ่นไหว้ คือ ไก่ต้มสุก ๑ ตัว ข้าวปลาอาหาร หมากพลู สุราขาวครึ่งขวด สัญลักษณ์รูปสัตว์ ช้าง ม้า วัว ความ เป็นต้น การให้สัมภาษณ์ของสัมภาษณ์นางยอย มูลจัต^{๒๔} อายุ ๗๒ ปี ชาวบ้านโนนเครื่องเซ่น มีไก่ต้มสุก ๑ ตัว สุราขาวครึ่งขวด หมากพลู ข้าวปั้น น้ำหวาน ดอกไม้รูปเทียน สัญลักษณ์สัตว์เลี้ยง วัว ควาย เป็นต้น การให้สัมภาษณ์ของนายสวัสดิ์ แซมร่า^{๒๕} ชาวบ้านโนน ที่กล่าวว่าเครื่องเซ่นสรวง คือ ไก่ต้ม ๑ ตัว สุราขาว ครึ่งขวด น้ำหวาน หมากพลู ข้าวปั้น ใบอ้อยพันเป็นรูปวัว ควาย เป็นต้น และอีกหลายท่านในเรื่องเครื่องเซ่นสรวงหรือเครื่องบูชาแสดงให้เห็นถึงการเสียสละนำข้าวของต่างๆ ที่จัดหามาอย่างประณีต พลีเพื่อบวงสรวงหรือแซนต่อผีปูด สิ่งเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดเป็นศรัทธาในการทำบุญทำทาน

นอกจากนี้ ประเพณีแซนผีปูดายังก่อให้เกิดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีอื่นๆ ด้วยการให้สัมภาษณ์ของ พระครูวิชาญวิริยกิจ^{๒๖} เจ้าอาวาสวัดหนองคล้า ท่านกล่าวว่า เช่นสรวงผีบรรพบุรุษ ถือเป็น การแสดงความเคารพบูชาถึงพระคุณของบรรพบุรุษ เช่นการเซ่นบอกกล่าวเวลาทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงาน การนำข้าวขึ้นใส่ยุ้งข้าว การลงทำนา การไปตัดไม้ในดอนปู่ตา การปลูกบ้านใหม่ต่างๆ เหล่านี้ต้องมีการเซ่นสรวงบอกกล่าวผีบรรพบุรุษให้ท่านทราบ

๔.๔.๑ คุณค่าของประเพณีแซนผีปูดที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านประเพณีและวัฒนธรรม

จากการให้สัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของประเพณีแซนผีปูดที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านประเพณีและวัฒนธรรม ดังนี้

- ๑) ความรักความผูกพันในชุมชน
- ๒) ความเคารพความกตัญญูตเวทีผู้มีพระคุณ
- ๓) ความศรัทธาในการทำบุญทำทาน
- ๔) เอกลักษณ์ทางประเพณีวัฒนธรรม

๔.๔.๒ อิทธิพลของประเพณีแซนผีปูดที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านประเพณีและวัฒนธรรม

คุณค่าด้านประเพณีวัฒนธรรมก่อให้เกิดอิทธิพล ดังนี้

- ๑) ทำให้เกิดความรักความผูกพันในชุมชน
- ๒) ทำให้เกิดความเคารพความกตัญญูตเวทีผู้มีพระคุณ
- ๓) ทำให้เกิดความศรัทธาในการทำบุญทำทาน
- ๔) ทำให้เกิดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายสุภวัฒน์ ลูกอินทร์, ผู้ใหญ่บ้านแสงอรุณ, ๖ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางยอย มูลจัต, ชาวบ้านโนน, ๖ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์นายสวัสดิ์ แซมร่า, ชาวบ้านโนน, ๘ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูวิชาญวิริยกิจ, เจ้าอาวาสวัดหนองคล้า, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

๔.๑.๕ สรุป

ประเพณีแซนผีปูดตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอชูขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีคุณค่าและอิทธิพลต่อชาวบ้านโสนคือเป็นที่เคารพบูชา สักการบูชาของชาวบ้าน เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจให้ระลึกถึงในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเชื่อว่าข้าวปลาอาหารจะอุดมสมบูรณ์ทำให้ชาวบ้านมีกำลังร่างกายแข็งแรง ในการประกอบสัมมาอาชีพ ในการดำเนินชีวิตชาวบ้านมีความหวงแหนถิ่นฐานบ้านเกิด เกิดความเป็นระเบียบ ความสามัคคี ความมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และเป็นการรักษาไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ประเพณีแห่เทียนไฟของชาวบ้านโนน ตำบลโนนอำเภออุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ มีสาระสำคัญสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๕.๑ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๕.๑.๑ เพื่อศึกษา ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมการแห่เทียนไฟ

๕.๑.๒ เพื่อศึกษาประเพณีแห่เทียนไฟของชาวบ้านโนน ตำบลโนน อำเภออุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ

๕.๑.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีแห่เทียนไฟที่มีต่อชาวบ้านโนน ตำบลโนน อำเภออุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ

๕.๒ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่อง ศึกษาประเพณีแห่เทียนไฟของชาวบ้านโนนตำบลโนน อำเภออุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๕.๒.๑ ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา งานวิจัย ทั้งจากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ

๕.๒.๒ ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มประชากรโดยการสัมภาษณ์และลงพื้นที่สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

๕.๒.๓ นำข้อมูลที่ได้จากกลุ่มประชากรมาศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นความสอดคล้องของประเด็นการวิจัย

๕.๒.๔ นำเสนอผลการวิจัยในด้านคุณค่าและอิทธิพลของประเพณีที่ควรศึกษาและอนุรักษ์

๕.๓ สรุปผลการวิจัย

ข้อ ๑ เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการแห่เทียนไฟ

ความเชื่อเกิดจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำเนินชีวิตมนุษย์จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น มนุษย์จึงทำให้อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นพอใจ และเมื่อคลี่คลายปัญหาได้ลงได้หรือพ้นภัยแล้วควรแสดงความกตัญญูทเวทด้วยการ เช่นสรวงบูชา หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้วยเหตุนี้ความเชื่อของมนุษย์ในสมัยดั้งเดิมจึงเกี่ยวข้องกับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติหรือภูตผีวิญญาณต่างๆ อันเป็นผลจากการที่มนุษย์เกิดมาท่ามกลางธรรมชาติมีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ แต่มนุษย์ยังไม่สามารถรู้และเข้าใจธรรมชาติบางอย่างได้ มนุษย์มีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์ในระยะเริ่มแรกจึงตกอยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติโดยสมบูรณ์ แต่ครั้นเมื่อมนุษย์ได้ประสบเหตุการณ์จากธรรมชาติต่างๆ ซึ่งทั้งน่ากลัวและน่าอัศจรรย์จึงเกิดความกลัวต่อ

ธรรมชาติที่ปรากฏนั้น ความกลัวนี้เองที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติอันได้แก่ ภูตผี วิญญาณต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ ระบบความเชื่อดังกล่าวมาเป็น ความเชื่อพื้นฐานที่มีความคล้ายคลึงกันในทุกสังคมทั่วโลก สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่มีความเชื่อดั้งเดิม เช่นเดียวกับสังคมอื่นโดยทั่วไปซึ่งความคิดของสังคมไทยดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับชาติอื่นๆ คือมีความเชื่อถือ สิ่งที่ตามปกติมองไม่เห็นตัว แต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจอยู่เหนือคนอาจบันดาลให้ดีหรือร้าย หรือให้คุณให้โทษได้ความเชื่อถืออย่างนี้เรียกว่า “คติผีสงเทวดา” อันเป็นคติศาสนาแต่ดั้งเดิมของ มนุษย์ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นศาสนาอันประณีตขึ้นเหมือนปัจจุบัน ความเชื่อคนไทยใน ลักษณะข้างต้นนี้ได้แสดงข้อคิดให้เห็นว่าในสมัยโบราณก่อนพุทธกาลประชาชนที่อยู่ในดินแดนไทย ปัจจุบันนั้นมีความเชื่อตามคติถือผีสงเทวดาหรือวิญญาณ นิยมว่าวิญญาณนั้นมีอยู่จริง และทำพิธี บวงสรวงกราบไหว้เพื่อขอความอารักขาและความสวัสดิมีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ดังนั้น ระบบความ เชื่อดังกล่าวมาจึงมีอยู่อย่างเหนียวแน่นและได้สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตโดยผสมผสานเข้ากับหลักปฏิบัติ ในชีวิตประจำวันตามแนวพระพุทธศาสนา

พิธีกรรมแซนผีปูตาที่จัดขึ้นยังศาลปูตาที่สร้างขึ้นบนสถานที่ที่ได้รับการยกเว้นไว้เป็น สิ่งสำคัญที่ทุกชุมชนต้องถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยจะกำหนดเขตพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งให้เป็นพื้นที่พำนัก อาศัยของผีบรรพชนหรือชาวอีสานเรียก “ผีปูตา” โดยเลือกพื้นที่ที่มีสภาพป่าหนาที่บรุ่มครึ้มมีสัตว์ป่า ชุกชุมและมีพรรณไม้หลากหลายพันธุ์พื้นที่เป็นเนินโคกหรือดอนน้ำท่วมไม่ถึงโดยสร้างเรือนโรงหรือ ศาล (ตูป) หนึ่งหรือสองหลังให้อยู่มีความสำคัญเพื่อให้ผีหรือวิญญาณสิงสถิตอยู่อาศัยตามความเชื่อ เรื่องผีเพื่อเป็นที่เคารพบูชา เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามประเพณีอันดั้งเดิม ทำให้จิตใจดีขึ้น เพื่อ การเสี่ยงทาย ผลพลอยได้อันหนึ่งคือเกิดความสนุกสนานรื่นเริง ในขณะที่บวงสรวงเจ้าปู่คือมีการพ้อนรำ กินเหล้าเมาสุราเฮฮาเกิดความสามัคคีมีองค์ประกอบ คือ ตูผีปูตา ผู้แซนผีปูหรือพ่อจ๋า เครื่องเช่น ผู้ แซนตามประเพณีที่นับถือนิยมกำหนดวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี นอกจากพิธีกรรมแซนผีปูตาแล้ว จังหวัดศรีสะเกษยังมีประเพณีที่สำคัญอย่างอื่นอีก เช่น พิธีเลี้ยงญาอุปราชพิธีแซนภูวนตา และบุญข้าว ประดับดิน เป็นต้น

ข้อ ๒ ประเพณีแซนผีปูตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอูซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ

หมู่บ้านโสน เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลโสน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอูซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชาวลาวที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๓๒๑-๒๓๒๒ หลังจาก ปลุกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยแล้วจึงได้ปรึกษากันก่อสร้างที่พักสงฆ์ไว้ทางทิศตะวันออกของ หมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดบ้านโสนในปัจจุบัน การอพยพมาตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านโสนได้นำพา ศาสนา ความเชื่อ และประเพณีมาด้วย คือพระพุทธศาสนา ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง และประเพณี แซนผีปูตา ในพิธีกรรมการแซนผีปูตาได้ผสมผสานทั้งสามสิ่งนี้เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน และชาวบ้าน ได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีแซนผีปูตาของชาวบ้านโสน พิธีกรรมจัดขึ้นที่ศาลปูตาซึ่งสร้างขึ้นพร้อมกับการตั้งหมู่บ้าน มี ความมุ่งหมายเพื่อเป็นที่เคารพบูชา สักการบูชา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในการดำเนินชีวิตของ ชาวบ้านเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหารเพื่อความความเป็นระเบียบ ความสามัคคี ความมี จิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันดั้งเดิม โดยจัดขึ้นในเดือน ๓ และ เดือน ๖ ของทุกปี เมื่อถึงวันนัดชาวบ้านจะเตรียมเครื่องเช่น มายังศาลปูตา มีพ่อจ๋าและผู้ช่วยเป็นผู้นำ

ในการประกอบพิธีกรรม นอกจากพิธีแห่นางแมวแล้ว ยังมีการเสี่ยงทายถึงชีวิตความเป็นอยู่ และบนบานเกี่ยวกับโชคชะตาตามความเชื่อด้วย

ข้อ ๓ คุณค่าและอิทธิพลของประเพณีแห่นางแมวที่มีต่อชาวบ้านโนน ตำบลโนน อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดศรีสะเกษ

ด้านปัจเจกบุคคล

คุณค่าของประเพณีแห่นางแมวที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านปัจเจกบุคคล

๑. ชีวิตดำเนินตาม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่ดีงาม
๒. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ที่พึ่งทางใจ เกิดความรู้สึกปลอดภัย ด้วยมีสิ่งที่คอยคุ้มครองรักษา ในการดำเนินชีวิต
๓. ความเกรงกลัว ความละอาย ต่อการกระทำสิ่งที่ผิด

คุณค่าด้านปัจเจกบุคคลก่อให้เกิดอิทธิพลต่อชาวบ้านโนน ดังนี้

๑. ทำให้บุคคลดำเนินชีวิตตาม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม คือ มีวิถีชีวิตที่ดีงาม
๒. ทำให้บุคคลมีเครื่องยึดเหนี่ยว มีที่พึ่งทางใจ เกิดความรู้สึกปลอดภัย ด้วยมีสิ่งที่คอยคุ้มครอง รักษา ในการดำเนินชีวิต
๓. ทำให้บุคคลเกิดความเกรงกลัว ความละอาย ต่อการกระทำสิ่งที่ผิด

ด้านเศรษฐกิจ

คุณค่าของประเพณีแห่นางแมวที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านเศรษฐกิจ

๑. เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน เนื่องจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม
๒. เศรษฐกิจด้านการประกอบกิจการงานต่างๆ ของบุคคลในชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง ด้วยเกิดจากความมั่นใจที่จะประกอบกิจการงานนั้นๆ
๓. เศรษฐกิจด้านความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต ผลจากการประกอบอาชีพ

คุณค่าด้านเศรษฐกิจก่อให้เกิดอิทธิพล ดังนี้

๑. ทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน เนื่องเกิดจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน
๒. ทำให้เศรษฐกิจด้านการประกอบกิจการงานต่างๆ ของบุคคลในชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง ด้วยเกิดจากความมั่นใจที่จะประกอบกิจการงานนั้นๆ
๓. ทำให้เศรษฐกิจด้านความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต ผลจากการประกอบอาชีพ มีคุณภาพ ตามปัจจัยที่เอื้ออำนวยตามความเชื่อ

ด้านสังคม

คุณค่าของประเพณีแห่นางแมวที่มีต่อชาวบ้านโนนด้านสังคม

๑. วิถีความเชื่อชุมชน
๒. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยความสามัคคี พร้อมเพรียง เป็นหมู่คณะ
๓. จิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม
๔. ความสำคัญของทรัพยากรในท้องถิ่น

๕. ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

คุณค่าด้านสังคมก่อให้เกิดอิทธิพล ดังนี้

๑. เกิดวิถีความเชื่อชุมชน
๒. เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยเกิดความสามัคคี พร้อมเพรียง เป็นหมู่คณะ
๓. เกิดการหวงแหน อนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น
๔. เกิดจิตสำนึก มีความรับผิดชอบต่อสังคม
๕. ช่วยลดปัญหาต่างๆ ในสังคม

ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

คุณค่าของประเพณีชนเผ่าที่มีต่อชาวบ้านโสนด้านประเพณีและวัฒนธรรม

๑. ความรักความผูกพันในชุมชน
๒. ความเคารพความกตัญญูกตเวทีย์ผู้มีพระคุณ
๓. ความศรัทธาในการทำบุญทำทาน
๔. เอกลักษณ์ทางประเพณีวัฒนธรรม

คุณค่าด้านประเพณีวัฒนธรรมก่อให้เกิดอิทธิพล ดังนี้

๑. ทำให้เกิดความรักความผูกพันในชุมชน
๒. ทำให้เกิดความเคารพความกตัญญูกตเวทีย์ผู้มีพระคุณ
๓. ทำให้เกิดความศรัทธาในการทำบุญทำทาน
๔. ทำให้เกิดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี

๕.๔ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาประเพณีชนเผ่าของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอู่ขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ทำให้ทราบว่าประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม คุณค่า และอิทธิพลของประเพณีดังกล่าวมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอู่ขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นอย่างมาก

ด้านความเชื่อ ทำให้ทราบว่าความเชื่อนั้นเกิดจากมนุษย์แต่ละท้องถิ่นมีปัญหาในการดำเนินชีวิตมนุษย์ เมื่อคลี่คลายปัญหาลงได้ หรือพ้นภัยแล้วก็จะแสดงความกตัญญูกตเวทีย์ ด้วยการเช่น สรวงบูชา หรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้วยเหตุนี้ความเชื่อของมนุษย์ในสมัยดั้งเดิมจึงเกี่ยวข้องกับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติหรือภูตผีวิญญูณต่างๆ อันเป็นผลจากการที่มนุษย์เกิดมาท่ามกลางธรรมชาติมีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งระบบความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อพื้นฐานที่มีความคล้ายคลึงกันในทุกสังคมทั่วโลก สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่มีความเชื่อดั้งเดิมเช่นเดียวกับสังคมอื่น โดยทั่วไปซึ่งความคิดของสังคมไทยดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับชาติอื่นๆ คือมีความเชื่อถือสิ่งที่ตามปกติมองไม่เห็นตัว แต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจอยู่เหนือคนอาจบันดาลให้ดีหรือร้าย หรือให้คุณให้โทษได้ และทำพิธีบวงสรวงกราบไหว้เพื่อขอความอารักขาและความสวัสดิมีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ดังนั้นระบบความ

เชื่อจึงมีอยู่อย่างเหนียวแน่นและสอดคล้องอยู่ในวิถีชีวิตโดยผสมผสานเข้ากับหลักปฏิบัติในชีวิต

ประจำวันตามแนวพระพุทธศาสนา

ด้านประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ
หมู่บ้านโสน เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลโสน ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชาวลาวที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๓๒๑-๒๓๒๒ หลังจากปลูกสร้าง
บ้านเรือนอยู่อาศัยแล้วจึงได้ปรึกษาหารือกันก่อสร้างที่พักสงฆ์ไว้ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ซึ่งเป็น
ที่ตั้งของวัดบ้านโสนในปัจจุบัน การอพยพมาตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านโสนได้นำพาศาสนา ความเชื่อ
และประเพณีมาด้วย คือพระพุทธศาสนา ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง และประเพณีแซนผีปู่ตา ใน
พิธีกรรมการแซนผีปู่ตาได้ผสมผสานทั้งสามสิ่งนี้เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน และชาวบ้านได้ถือปฏิบัติ
สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโสน พิธีกรรมจัดขึ้นที่ศาลปู่ตาซึ่งสร้างขึ้นพร้อมกับการตั้ง
หมู่บ้าน มีความมุ่งหมายเพื่อเป็นที่เคารพบูชา สักการบูชา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในการดำเนิน
ชีวิตของชาวบ้าน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร เพื่อความความเป็นระเบียบ ความ
สามัคคี ความมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม โดยจัดขึ้น
ในเดือน ๓ และเดือน ๖ ของทุกปี เมื่อถึงวันนัดชาวบ้านจะเตรียมเครื่องเช่น มายังศาลปู่ตา มีพ่อเจ้า
และผู้ช่วยเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม นอกจากพิธีแซนผีปู่ตาแล้ว ยังมีการเสี่ยงทายถึงชีวิตความเป็นอยู่
และขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับโชคชะตาตามความเชื่อด้วย

สำหรับเรื่องคุณค่าและอิทธิพล ด้านปัจเจกบุคคลนั้นช่วยให้ตระหนักถึง วิถีชีวิตที่จะต้อง
ดำเนินตามขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ที่พึ่งทางใจ เกิด
ความรู้สึกลอดภัย ด้วยมีสิ่งที่ยึดกุมครอง รักษา ในการดำเนินชีวิต เกิดความเกรงกลัว ความละอาย
ต่อการกระทำสิ่งที่ผิด ส่งผลให้ชาวบ้านดำเนินชีวิตตาม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม คือ มีวิถีชีวิตที่ดี
งาม มีเครื่องยึดเหนี่ยว มีที่พึ่งทางใจ เกิดความรู้สึกลอดภัย ด้วยมีสิ่งที่ยึดกุมครอง รักษา ในการ
ดำเนินชีวิต และเกิดความเกรงกลัว ความละอาย ต่อการกระทำสิ่งที่ผิด

ด้านเศรษฐกิจทำให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน เนื่องเกิดจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน ทำให้เศรษฐกิจด้านการประกอบกิจการงานต่างๆ ของบุคคลในชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง ด้วยเกิดจาก
ความมั่นใจที่จะประกอบกิจการงานนั้นๆ ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต ผลจากการประกอบ
อาชีพ มีคุณภาพ ตามปัจจัยที่เอื้ออำนวยจากความเชื่อ

ด้านสังคม ช่วยให้มีวิถีความเชื่อชุมชน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเกิดความสามัคคี
พร้อมเพรียง เป็นหมู่คณะ มีการหวงแหน อนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น เกิดจิตสำนึก มีความ
รับผิดชอบต่อสังคม ช่วยลดปัญหาต่างๆ ในสังคม

ด้านประเพณีและวัฒนธรรม เกิดความรักความผูกพันในชุมชน เกิดความเคารพความ
กตัญญูต่อบุคคลผู้มีพระคุณ เกิดความศรัทธาในการทำบุญทำทาน และเกิดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ประเพณี

๕.๕ ข้อเสนอแนะ

๕.๕.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการศึกษาไปใช้

จากการศึกษา ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการนำผลการศึกษารื่องพิธีกรรมการแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ ไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อไป ดังนี้

๑) **ด้านปัจเจกบุคคล** จากการศึกษาค้นคว้าเป็นแนวทางให้ บุคคลดำเนินชีวิตตามขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม คือ มีวิถีชีวิตที่ดงามให้บุคคลมีเครื่องยึดเหนี่ยว มีที่พึ่งทางใจ เกิดความรู้สึกปลอดภัย ด้วยมีสิ่งที่ยึดกุมครอง รักษา ในการดำเนินชีวิตให้บุคคลเกิดความเกรงกลัว ความละอาย ต่อการกระทำสิ่งที่ผิด

๒) **ด้านเศรษฐกิจ** จากการศึกษานำไปใช้เป็นแนวทางช่วยให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน เนื่องจากการซื้อขายแลกเปลี่ยน สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการประกอบกิจการงานต่างๆ ของบุคคลในชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่นคง ด้วยเกิดจากความมั่นใจที่จะประกอบกิจการงานนั้นๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต ผลจากกิจการงาน

๓) **ด้านสังคม** จากการศึกษานำไปใช้ประโยชน์ด้านวิถีความเชื่อชุมชนความเป็นระเบียบเรียบร้อยความสามัคคี พร้อมเพรียง เป็นหมู่คณะ การหวงแหน อนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นสร้างจิตสำนึก มีความรับผิดชอบต่อสังคมลดปัญหาต่างๆ ในสังคม

๔) **ด้านประเพณีและวัฒนธรรม** จากการศึกษานำไปใช้เสริมสร้างคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดงามได้ เช่น ความเคารพความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณความศรัทธาในการทำบุญทำทาน และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี

๕.๕.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมระหว่างชุมชนที่มีชาติพันธุ์ต่างกัน แต่มีการตั้งที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน เช่น ชาติพันธุ์ลาว เขมร ส่วย ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบว่ามีอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นเดียวกันคือภาคอีสานตอนใต้

๒) ควรศึกษาพัฒนาการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการแซนผีปู่ตาหรือการบูชาผีอื่นๆ

๓) ควรศึกษาพิธีกรรมการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่ปรากฏในสังคมสมัยใหม่

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติภูมิ

(๑) หนังสือ:

ชนิษฐา จิตชินะกุล. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๕.

จารุวรรณ ธรรมวัตร (ปริวรรต). **พงศาวดารแห่งประเทศไทยหลวงพระบาง เวียงจันทร์ เมืองพวน และจำปาสัก**. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ม.ป.ป.

दनัย ไชยโยธา. **คติ ศาสนา และความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๓๘.

ดร.สมบัติ อัปมระกา และคณะ. **การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตาตามฮีตสิบสอง**. สถาบันวิจัยวลัยรุกขเวช: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๘.

ธวัช ปุณโณทก. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน**. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท เพรส แมเนจเม้นท์จำกัด, ๒๕๔๒.

ธวัช ปุณโณทก. **"วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ" ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

ธ.ธรรมรักษ์ และจิตตวชิระ. **ไขปัญหากรรมแลธรรมจากพระอริยเจ้า**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟเพรส จำกัด, ๒๕๕๗.

นุด นาราง. **องไกรนครน้ำแหล่งกำเนิดอารยธรรมขแมร์**. พิมพ์ครั้งแรก. จังหวัดบุรีรัมย์: โรงพิมพ์วินัย อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์, ๒๕๔๘.

บุปผา บุญทิพย์. **คติชาวบ้าน (Folklore)**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชาชนจำกัด, ๒๕๓๒.

ประมวล พิมพ์เสน. **ของดีอีสาน**. สภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๐.

ปรีชา ช่างขวัญยืน และสมภาร พรมทา. **มนุษย์กับศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ปิ่น มุกกันต์. **มงคลชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศรีพิทยา, ๒๕๓๗.

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์. **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญา, ๒๕๔๖.

ปฐม หงส์สุวรรณ. **กาลครั้งหนึ่งว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

- พระธรรมมหาวิธานวัตร. มงคลที่ปณิคมงคลสูตร ๓๘ พิศดาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรม
ภักดี, ๒๕๑๔
- พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. คติความเชื่อของชาวอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- พระเทพวรมณี. งานสมโภชฉลองสัญญาบัตรพัตยศ พระครูสุตธรรมวิวัฒน์. พิมพ์ครั้งแรก.
กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส, ๒๕๔๙.
- มานิต มานิตเจริญ. พจนานุกรมใหม่-ทันสมัยสุด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร,
๒๕๑๔.
- รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุล. ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ สารานุกรม
วัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรม
ไทย, ๒๕๔๒.
- รศ.ชัยวัฒน์อัฒน์ และ ผศ.วิชาน สุชีวกุปต์. หลักการดำรงชีวิตในสังคม. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.
- วิเชียร เกษประทุม. เล่าเรื่องนรกสวรรค์ และเทวดา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา,
๒๕๕๓.
- ศิริพร ณ ถลาง. ทฤษฎีคติชนวิทยาวิธีวิทยาในการวิเคราะห์ ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่
๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- ศิริพร สุเมธรัตน์. ประวัติศาสตร์ถิ่นเมืองสุรินทร์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: โรง
พิมพ์ ส. พันธุ์เพ็ญ, ๒๕๕๓.
- สุวรรณ สุวรรณเวโซ. พื้นฐานความเชื่อของคนไทย. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
สำนักพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด, ๒๕๔๖.
- สำลี รักสุธี. ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ประเพณีของดีอีสาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา
, ๒๕๕๓.
- สืบสานตำนานงานบุญประเพณีอีสาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พ.ศ.พัฒนา จำกัด
, ๒๕๕๕.
- สวิง บุญเจิม. ตำรามรดกอีสาน. จังหวัดอุบลราชธานี: โรงพิมพ์ออฟเซทการพิมพ์, ๒๕๓๖.
- สด แดงเอียด. กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พิธีกรรมและประเพณี. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒.
- . พิธีกรรมและประเพณีกรมศาสนากระทรวงวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่โรง
พิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒.
- เสถียร โกเศศ. การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
เจริญธรรม, ๒๕๑๕.
- เสถียร พันธรังสี. ศาสนาโบราณ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๔

แสง จันทร์งาม. ศาสนศาสตร์ (The Science of Religion). พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด, ๒๕๔๕.

-----พุทธศาสนวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊ค จำกัด, ๒๕๔๔.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

พระครูปัญญาวิมลสุนทร (คุณ ปญญาวุฑโฒ). “ศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม ในศาลเจ้า ศาลพระภูมิ ศาลเพียงตา เขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”.

วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาปรม โอภาโส. “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑

พระศรีธีรวงศ์ สจจวโร (สมัย ต้นสอน) . “ศึกษาภยญาณในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เฉพาะกรณี การปฏิบัติวิปัสสนา ๗ เดือน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระอธิการศักดิ์ดา ฉดดีโก. “การศึกษาคุณค่าพิธีกรรมปะออกเปรี๊ยะแค(ป้อนพระจันทร์)ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิต

วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระครูอรุณธรรมโสภิต (ดี) อคควโส (เอี่ยมสะอาด). “การศึกษาคติธรรมงานฌาปนกิจศพของตำบลเทพรักษา อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาประศักดิ์ อคคปัญโญ (ซ่งแสง). “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระวีรพรรณ วุฑฒิมโม (เชียรประโคน). “อิทธิพลความเชื่อในอรรถกถาธรรมบทที่มีต่อประเพณีไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระวิศิษฐ์ สุมน(แทบทาม). “การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตา ของชาวบ้านหนองแวงโสภพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโสภพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

เรณู เหมือนจันทร์ฉาย. “อิทธิพลความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยชนเผ่าที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา,** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาลัยมหิดล.

(๓) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่:

มงกุฎ แก่นเดียว. “สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน ภาค ๒”. จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒.(อัคราเนา)

วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙, ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒. (อัครา) (อัครา)

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ. “รากวัฒนธรรม “ของดีบ้านฉัน” จังหวัดศรีสะเกษ ประจำปี ๒๕๕๗.(อัครา)

ข้อมูลทะเบียนราษฎรอำเภออุทุมพรพิสัย ปี พ.ศ.๒๕๕๘. และสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโสน แผนพัฒนาท้องถิ่นปี (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔). (อัครา)

คณะสงฆ์ตำบลโสน. “ประวัติวัด/และที่พักสงฆ์ คณะสงฆ์ตำบลโสน”. ศรีสะเกษ: คณะสงฆ์ตำบลโสน, ๒๕๖๑. (อัครา)

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

เว็บไซต์ประเพณี “แซนผีปูดตา”ออนไลน์, [แหล่งที่มา]: <http://www.prapayneethai.com>., <http://www.xn>,<http://www.isangate.com/local/tahag.html>. [๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๐].

Thaigoodview.ก าร ตั ง ถึ น ฐ า น .เอ อ น ไ ล น์ ,[แ ห ล่ ง ที่ ม า]: <http://www.thaigoodview.com/library/contest2552/type2/art04/07/thai@house/html/lagsana01.html>[๗ ส.ค.๖๑]

องค์การบริหารส่วนตำบลโสน. **สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของตำบลโสน**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sano-ssk.go.th/index.php?op=staticcontent&id=3663> [๑๖ ส.ค. ๒๕๖๑]

(๕) วารสาร:

บัญชา เกียรติจรุงพันธ์, “เจ้า ผู้สื่อสารกับปูดตา: รอยต่อแห่งความทรงจำร่วมชุมชน”, **วารสารศิลปกรรมศาสตร์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๔): ๓๓.

(๖) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ พ่อละวัน พันทอง, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๓ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระบุญสงค์ วิสุทธิญาณ, พระสงฆ์วัดโสน, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางป่วน สุขศรี, ชาวบ้านโสน, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ ปราบอภัย, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสุนทร กุมริจิตร์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโสน, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระอธิการสิงห์ สุมงคล, เจ้าอาวาสวัดสี่แยกนาเจริญ, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พ่อเป๊าะ ธรรมกิจ, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พ่อสุทิน บุญพามา, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๒ มีนาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระเฉลิมพล โชติปัญญา, หัวหน้าที่พักสงฆ์ป่าสวาย, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูปิ่นธรรมกิจ, เจ้าอาวาสวัดขนุน, ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูวิฑูรย์วิริยกิจ, เจ้าอาวาสวัดหนองคล้า, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

- สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมวิวัฒน์, เจ้าอาวาสวัดอวอย, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายนคร ศรีดาชาติ, ผู้ใหญ่บ้านสี่แยกนาเจริญ, ๕ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นางดำ เทศขันธุ์, ชาวบ้านโสน, ๗ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พ่อเอียด แสงบุญ, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พ่อมัด แสงเพ็ง, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๒ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายประเทศ นเรนสด, ผู้ใหญ่บ้านสวาย, ๗ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายสุนทร กุมริจิตร, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโสน, ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายแสงจันทร์ เทศขันธุ์, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลโสน, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายบัวลอย พันธุ์ชาติ, ผู้ใหญ่บ้านโสน, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๕ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นางป่วน สุขศรี, ชาวบ้านโสน, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ ปราบอภัย, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายสมบัติ สิงหชาติ, ชาวบ้านโสน, ๙ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พ่อสุข กุมริจิตร, ปราชญ์ชาวบ้านโสน, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายสมัน ขวัญเมือง, ผู้ใหญ่บ้านโคกกี้, ๗ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นางสมควร สุปัตติ, ชาวบ้านโสน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายสุภวัฒน์ ลูกอินทร์, ผู้ใหญ่บ้านแสงอรุณ, ๖ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นางยอย มูลจัต, ชาวบ้านโสน, ๖ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ เขมร่า, ชาวบ้านโสน, ๘ มีนาคม ๒๕๖๑.
- สัมภาษณ์ พระครูวิชาญวิริยกิจ, เจ้าอาวาสวัดหนองคล้า, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ภาคผนวก ก.
หนังสือนำ

ที่ ศร ๖๑๔๗ /ว ๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร นายสมัน ชัยเมือง

ด้วย พระอธิการคำผาง ชนิดโก (พรมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาประเพณีแซนผีปู่ตาของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาวิติต อีร์วิไล, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

นายสมัน ชัยเมือง
ผู้สัมภาษณ์
๗ มีนาคม ๒๕๖๑

บัณฑิตศึกษา

โทร/โทรสาร ๐๔๔-๑๔๒-๐๘๘,๐๘๗-๖๔๘-๗๐๔๘

E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๔๗ /ว ๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร นายเสริมแสงบุญ

ด้วย พระอธิการคำผิง ขนดีโก (พรมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาประเมินแผนผังปูตาของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอบอกมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาวีศิต ธีรวิไล, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

นายเสริมแสงบุญ
รพ.บ้านโสน
๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

บัณฑิตศึกษา

โทร/โทรสาร ๐๔๔-๓๔๒-๐๘๘,๐๘๗-๖๔๘-๗๐๔๘

E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๔๗ / ว ๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร จ. พลสวัสดิ์ ๖๖ ชมรมริ

ด้วย พระอภิการคำผง ขนติโก (พรมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาประเพณีแซนผีปูด้าของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

พลสวัสดิ์ ๖๖ ชมรมริ

๘ มีนาคม ๒๕๖๑

(พระมหาวีรจิต ธีรวิไล, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

บัณฑิตศึกษา

โทร/โทรสาร ๐๕๔-๑๕๒-๐๘๘,๐๘๗-๖๕๔-๗๐๙๘

E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๔๗/ว ๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เรียน พระครูสุภัทธรรมวิวัฒน์

ด้วย พระอธิการคำผิง ขนดีโก (พรมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาประเมินแผนฟื้นฟูของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภอชูขัน จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาวีสิต อีรวีโส, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

(พระครูสุภัทธรรมวิวัฒน์)
๘๐๐๐๗๖๕

บัณฑิตศึกษา

โทร/โทรสาร ๐๔๔-๑๔๒-๐๘๘,๐๘๗-๖๔๘-๗๐๔๘

E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๔๗ /ว ๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เรียน พระภุมกิจัง วิเศษธรรมาโณ

ด้วย พระอธิการคำผิง ขนดีโก (พรมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาประเพณีแห่น้ำปูตาของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาวิจิต ธีรวิโส, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

พระภุมกิจัง วิเศษธรรมาโณ

๑๑/๒/๖๑

สงฆ์ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

บัณฑิตศึกษา

โทร/โทรสาร ๐๔๔-๓๔๒-๐๘๘,๐๘๗-๖๔๘-๗๐๘๘

E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๔๗ /ว ๖๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร นางสาวสุโขทัย กุมาโรจทรัพย์

ด้วย พระอธิการคำผาง ขนดีโก (พรหมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาประเพณีแซนผีปู่ตาของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภอชูรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาวิศิต ชีรวีโส, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

-๑๒๓
-๑๒๓๓
๑๒๓๓
(นางสาว กุมาโรจทรัพย์)

บัณฑิตศึกษา

โทร/โทรสาร ๐๔๔-๑๔๒-๐๘๘,๐๘๗-๖๔๘-๗๐๔๘

E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๔๗/ว ๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร นายวิไลกรม พันธ์ชัย

ด้วย พระอธิการคำผิง ขนดีโก (พรมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาประเพณีและขนบพิธีของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภอชูรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นายวิไลกรม พันธ์ชัย
ขอแสดงความนับถือ
วันที่ ๑๙

(พระมหาวิจิต ธีรวิโส, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

บัณฑิตศึกษา

โทร/โทรสาร ๐๔๔-๑๕๒-๐๘๘,๐๘๗-๖๔๘-๗๐๙๘

E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๔๗/ว ๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร นายณรงค์ ศรีธำมาดี

ด้วย พระอธิการคำผาง ขนดีโก (พรมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาประเพณีและขนบพิธีบูชาของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นางสาวมัทสนธิ์
นายณรงค์ ศรีธำมาดี
ผู้ให้สัมภาษณ์
อ.สุรินทร์ อ.ศรีสะเกษ
วันที่ 5 พฤษภาคม 25๖1

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาวิจิตต์ ชีรวโร, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

บัณฑิตศึกษา

โทร/โทรสาร ๐๔๔-๑๔๒-๐๘๘,๐๘๗-๖๔๘-๗๐๔๘

E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๔๗ / ๖๒

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร นายปลั่งจิตร์ เทศังค์

ด้วย พระอธิการคำผิง ขนติโก (พรมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาประเพณีแซนผีปูด้าของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเจริญพามาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดียิ่ง ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาวิศิต ชีรวีโส, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

๒๕๖๑/๐๒/๐๒๓๓ เทศังค์
๑๖๓๑ ๐-๒๓ ๕๘๓

บัณฑิตศึกษา
โทร/โทรสาร ๐๔๔-๑๔๒-๐๘๘, ๐๘๗-๖๔๘-๗๐๔๘
E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๔๗/ว ๑๒

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เรียน พระเชษฐภคินี

ด้วย พระอธิการคำผิง ชนติโก (พรหมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาประเพณีและขนบพิธีของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาวิคิต ชีรวีโร, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

พระเชษฐภคินี
พระเชษฐภคินี
๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

บัณฑิตศึกษา

โทร: โทรสาร ๐๔๔-๑๔๒-๐๘๘, ๐๘๗-๖๔๘-๗๐๔๘

E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศธ ๖๑๔๗ /ว ๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร นางสาวสุทิน ขุนพวงมา ประจักษ์ คุ้มแก้ว

ด้วย พระอธิการคำผิง ขนติโก (พรมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาประเพณีแซนผีปู่ตาของชุมชนชาวพุทธในตำบลโสน อำเภอชูขัน จังหวัดศรีสะเกษ" โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเจริญพามาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

✓ นางสาวสุทิน ขุนพวงมานางสาวสุทิน ขุนพวงมา

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

(พระมหาวิศิต อีรวีโส, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

บัณฑิตศึกษา

โทร/โทรสาร ๐๔๔-๑๔๒-๐๘๘,๐๘๗-๖๔๘-๗๐๔๘

E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ที่ ศร ๖๑๔๗ /ว ๑๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์

เจริญพร นายสมยศ สังขชาติ

ด้วย พระอธิการคำผิง ขนดีโก (พรมชาติ) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาประเพณีแซนผีปูด้าของชุมชนชาวพุทธโนตำบลโสน อำเภอชูขัน จังหวัดศรีสะเกษ” โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์ โดยวันและเวลา ให้เป็นไปตามที่ท่านจะพิจารณาเห็นสมควร ซึ่งนิสิตจะมาประสานงานด้วยตัวเอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

สมยศ สังขชาติ
๑ มีนาคม ๒๕๖๑

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาวีรุต ธีรวีโร, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

บัณฑิตศึกษา
โทร/โทรสาร ๐๔๔-๑๔๒-๐๘๘,๐๘๗-๖๔๘-๗๐๙๘
E-mail: Jirarat_02@hotmail.com

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร/โทรสาร. ๐-๔๔๑๔-๒๑๐๖

ที่ ศธ ๖๑๔๗/ว

วันที่ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

ด้วย พระอธิการคำผิง ขนติโก (พรหมชาติ) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๙๒๐๕๐๑๒ นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาประเพณีแห่นมัสการของชาวบ้านโสน ตำบลโสน”

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้โปรดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ มหาบัณฑิตนิพนธ์เรื่องดังกล่าวนี้ด้วย

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาวิฑิต ธีรวิโส, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

อ.หุเตอรัน
รับทราบ
๑๐ ต.ค. ๖๑

ได้ตรวจดูบทบรรณานุกรมแล้ว
ได้รวบรวมข้อมูลในบทที่ ๓ และ ๔
เรื่องพิธีกรรม มีเอกสารแนบ. ส่งจำนวน
ห้าเล่มให้เก็บข้อสงสัย

อ.หุเตอรัน
๑๑ ต.ค. ๖๑

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตสุรินทร์

โทร: ๐๔๔ - ๑๔๒ ๐๘๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร/โทรสาร. ๐-๔๔๑๔-๒๑๐๖

ที่ ศร ๖๑๔๗/ว ๔๔ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.บรรจง โสตาดี

ด้วย พระอธิการคำผาง ขนติโก (พรหมชาติ) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๙๒๐๕๐๑๒ นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน”

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้โปรดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบมหาบัณฑิตนิพนธ์เรื่องดังกล่าวนี้ด้วย

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาวิจิต ธีรวิไล, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตสุรินทร์

โทร: ๐๔๔ - ๑๔๒ ๐๘๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร/โทรสาร. ๐-๔๔๑๔-๒๑๐๖

ที่ ศธ ๖๑๔๗/ว ๔๕

วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.ธนู ศรีทอง

ด้วย พระอธิการคำผิง ขนดีโก (พรหมชาติ) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๙๒๐๕๐๑๒ นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาประเพณีแซนผู่ตาของชาวบ้านไสน ตำบลไสน”

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนี้ จึงขอความอนุเคราะห์ท่านได้โปรดเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือมหาบัณฑิตนิพนธ์เรื่องดังกล่าวนี้ด้วย

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาวิจิต ธีรวีโส, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

จกน/อนต
๑๐ ต.ค. ๖๑

บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตสุรินทร์

โทร: ๐๔๔ - ๑๔๒ ๐๘๘

ภาคผนวก ค.
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

วิทยานิพนธ์เรื่อง: ศึกษาประเพณีแซนผีปู่ตาของชาวบ้านโนน ตำบลโนนอำเภอชุมขันธ์
จังหวัดศรีสะเกษ

ตอนที่ ๑. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

๑. ชื่อ.....นามสกุล (ฉายา).....
[ ] ชาย [ ] หญิง อายุ.....ปี
๒. สถานภาพ [ ] โสด [ ] สมรส [ ] บรพชิต
อื่นๆ ระบุ .....
๓. การศึกษา [ ] ป.๔-๖ [ ] ม.๓-๖
[ ] อนุปริญญา [ ] ปริญญาตรี [ ] ปริญญาโท [ ] ปริญญาเอก
อื่นๆ ระบุ .....
- พระภิกษุมิตรีทางศาสนาศึกษา [ ] นักรธรรม .....เปรียญธรรม.....
๔. อาชีพ [ ] รับราชการ [ ] ทำงานบริษัท [ ] ธุรกิจส่วนตัว [ ] เกษตรกร
อื่นๆ ระบุ .....
- รายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....
๕. ที่อยู่อาศัย วัด.....เลขที่.....หมู่ที่.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
รหัสไปรษณีย์.....โทร.....

สถานที่ให้สัมภาษณ์.....
.....
.....

ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ตอนที่ ๒. การสัมภาษณ์ : ศึกษาประเพณีแซนผีปู่ตาชาวบ้านโนน ตำบลโนนอำเภอูซันท์
จังหวัดศรีสะเกษ

คำถามตอนที่ ๑ พ่อจ๋า

๑. บทบาทหน้าที่ของพ่อจ๋า ทำอะไรบ้าง

.....

.....

๒. เหตุที่ทำให้ได้มาทำหน้าที่

.....

.....

๓. ครอบงมของพ่อจ๋า

.....

.....

๔. ปัญหาอุปสรรคต่อการทำหน้าที่, การสืบทอด

.....

.....

๕. ทักษะคติ ความเชื่อในผีปู่ตา, การเสี่ยงทาย, การบน

.....

.....

คำถามตอนที่ ๒ ปราชญ์ชาวบ้าน

๑. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน, ศาลปู่ตา

.....

.....

๒. ความเชื่อของชาวบ้าน

.....

.....

๓. ความมุ่งหมายของการแซนผีปู่ตา

.....

.....

๔. บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในพิธีกรรม

.....

.....

๕. ทักษะความเชื่อเรื่องผีปู้ตา, การเสี่ยงทาย, การบน

.....

.....

๖. ประโยชน์ คุณค่า อิทธิพล ด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชุมชน

.....

.....

คำถามตอนที่ ๓ ผู้นำองค์กรในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น

๑. ความเป็นมาของชุมชน, ศาลปู้ตา,

.....

.....

๒. สภาพทั่วไป ความเป็นอยู่ ความเชื่อ ของชุมชน

.....

.....

๓. ทักษะคติที่มีต่อพิธีแซนผีปู้ตา

.....

.....

๔. การมีส่วนร่วม บทบาท ในพิธีกรรมแซนผีปู้ตา

.....

.....

๕. ประโยชน์ คุณค่า อิทธิพล ด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ของประเพณีแซนผีปู้ตาที่มีต่อชุมชน

.....

.....

คำถามตอนที่ ๔ ชาวบ้าน

๑. ความสัมพันธ์กับประเพณีแซนผีปู่ตา

.....
.....

๒. ความเชื่อเรื่องผีปู่ตา กับครอบครัว

.....
.....

๓. ทัศนคติที่มีต่อพิธีแซนผีปู่ตา, การเสียหาย, การบน

.....
.....

๔. การมีส่วนร่วม บทบาท ในพิธีกรรมแซนผีปู่ตา

.....
.....

๕. ประโยชน์ คุณค่า อิทธิพล ด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม ของประเพณีแซนผีปู่ตาที่มีต่อชุมชน

.....
.....

ภาคผนวก ง.
ภาพประเพณีแห่นางแมวของชาวบ้านโนน ตำบลโนน อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพประเพณีแซนผีปู้ตาของชาวบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอู่ซัน จังหวัดศรีสะเกษ

ศาลปู้ตาบ้านโสน ตำบลโสน อำเภอู่ซัน จังหวัดศรีสะเกษ

เครื่องบวงสรวง หรือเครื่องแซนผีปู้ตา

ผู้เข้าร่วมพิธีแซนผึ่ปู้ตา

เสีียงทายกระดุกคางไก่

เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	: พระอธิการ คำผิง ขนดีโก (พรหมชาติ)
ว/ด/ป เกิด	: วันอาทิตย์ ที่ ๑๘ เดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๑๐
ภูมิลำเนาที่เกิด	: หมู่ที่ ๑๙ ตำบลโสน อำเภอบุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ
บรรพชา	: วันที่ ๒๘ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ณ วัดอวอย ตำบลโสน อำเภอบุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ
อุปสมบท	: วันที่ ๒๘ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ณ วัดอวอย ตำบลโสน อำเภอบุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ
การศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๕๒ จบมัธยมศึกษาตอนปลาย (กศน) : พ.ศ. ๒๕๕๗ จบนักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนจังหวัดศรีสะเกษ
หน้าที่	: พระสังฆาธิการ (เจ้าอาวาส)
ปีที่เข้าศึกษา	: ป.โท เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙
ปีที่สำเร็จการศึกษา	:
ที่อยู่ปัจจุบัน	: เลขที่ ๑๘๐ วัดโสน ตำบลโสน อำเภอบุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ : โทร. ๐๘๘ ๓๔๘ ๐๖๐๖